

Η ΠΟΛΙΣ

Είπες: « Θὰ πάγω σ' ἄλλη γῆ, θὰ πάγω σ' ἄλλη θάλασσα.
Μιὰ πόλις ἄλλη θὰ βρεθεῖ καλλίτερη ἀπ' αὐτή.
Κάθε προσπάθεια μου μιὰ καταδίκη εἶναι γραφτή·
κ' εἶν' ἡ καρδιά μου — σὰν νεκρὸς — θαμένη.
Ὁ γοῦς μου ὡς πότε μὲς στὸν μαρασμὸν αὐτὸν θὰ μένει.
Ὅπου τὸ μάτι μου γυρίσω, ὅπου κι ἂν δῶ
ἐρείπια μαῦρα τῆς ζωῆς μου βλέπω ἐδῶ
ποῦ τόσα χρόνια πέρασα καὶ ρήμαξα καὶ χάλασα».

Καινούριους τόπους δὲν θὰ βρεῖς, δὲν θ' ἄβρεις ἄλλες θάλασσες.
Ἡ πόλις θὰ σὲ ἀκολουθεῖ. Στὸς δρόμους θὰ γυρνᾷς
τοὺς ἴδιους. Καὶ στὲς γειτονιὲς τὲς ἴδιες θὰ γερνᾷς
καὶ μὲς στὰ ἴδια σπίτια αὐτὰ θ' ἀσπρίζεις.
Πάντα στὴν πόλι αὐτὴ θὰ φθάνεις. Γιὰ τὰ ἄλλοῦ — μὴ ἐλπίζεις —
δὲν ἔχει πλοῖο γιὰ σέ, δὲν ἔχει ὁδό.
Ἔτσι ποῦ τὴν ζωὴ σου ρήμαξες ἐδῶ
στὴν κόχη τούτη τὴν μικρή, σ' ὄλην τὴν γῆ τὴν χάλασες.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

Ἡ σιγὴ αὐτὴ συμβαίνει εἰς ἓνα πάρκο. Εἶναι φθινόπωρο. Ἐγὼ κι ὁ ἄρραβωνιαστικός μου, βγήκαμε περίπατο, κ' ἐπειδὴ ἡ μέρα ἦτανε καλή, προτιμήσαμε νὰ περπατήσουμε κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα. Ἄλλοτε, σχεδὸν πάντα, τραβοῦμε πρὸς τὴ θάλασσα. Ἀπὸ ἀπλή συνήθεια βέβαια.

Ἐγὼ φορῶ ἓνα καινούργιο φόρεμα, πολὺ ὠραῖο, ποὺ μοῦ πάει ἔξοχα, μπλὲ μαρὲν. Ἐμένα μοῦ πηγαίνουν πολὺ τὰ μπλὲ μαρὲν γιατί εἶμαι μελαχροινή. Ἐτσι τουλάχιστο μοῦ τὸ λέει ὁ Μίμης. Μοῦ πηγαίνουν καὶ τὰ κίτρινα, μὰ τὴ νύχτα. Αἴφνης κίτρινες μουσελίνες μὲ μῶβ χρυσάνθεμα εἶναι κάτι τὶ θανατάσιο.

Γιὰ νᾶναι ἔτοιμη ἡ σημερινὴ μου τουαλέττα, χρειάστηκε νὰ ξενυχτίσει ἡ μοδιστρούλα, ποὺ μοῦ τὴν ἔγραψε. Ἐνα κοριτσάκι γλωμὸ κι ἀδύνατο, ποὺ πολυσκύβει σὰ ράβει. Τόσο ποὺ προχτὲς ὅπως τραβοῦσε τὴ βελόνα, λίγο ἔλειψε νὰ χτυπήσῃ στὸ μάτι. Ὅμως ξακολούθησε νὰ ράβει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο. Φυσικὸ τῶχει φαίνεται. . . Μπορεῖ ὅμως νᾶναι καὶ κοντόφθαλμη.

Γιὰ μιὰ στιγμή, ὅταν τῆς εἶπα ἔχτές, πὼς τὸ φόρεμά μου τὸ θέλω σήμερα τὸ δίχως ἄλλο καὶ σήκωσε τὰ μάτια τῆς—κάτι ματάκια μπλὲ σκοῦρα - σκοῦρα — καὶ μὲ κύταξε μ' ἀπορία δειλὴ, (βέβαια δὲ θὰ φανταζόταν πὼς θὰ τῆς ἔλεγα νὰ ξενυχτίσει) ἔτσι μοῦρθε νὰ μὴν ἐπιμείνω πιά, καὶ νὰ τὴν ἀφήσω νὰ τὸ τελειώσει ὅποτε ἤθελε. Μακάρι, ἔπειτα ἀπὸ ἓνα μῆνα!

Παναγία μου, πόσο ἦτανε γλωμὴ καὶ μικροκαμωμένη κ' εὐκολόπιστη. Χωρὶς ἄλλο θάρροστοῦσε, ἂν ἔμενε μιὰ δολάκιρη νύχτα ἄπνη... Νὰ ράβει, νὰ ράβει, ἀδιάκοπα, ὀλομόναχη, κάτω ἀπὸ τὸ λίγο φῶς μιᾶς μικρῆς λαμπίτσας. Αὐτὲς οἱ λαμπίτσες, εἶναι καμωμένες ἐπίτηδες, ἔτσι μικρὲς, γιὰ τὰ φτωχὰ σπίτια. Καὶ συλλογοῦμαι, ἂν ἦτανε δυνατό νὰ τις ρωτίσει κανεὶς, ὅλες αὐτὲς τὲς μικρὲς λάμπες τὰ ὅσα εἶδανε στὰ σπίτια ποὺ φέγγανε, πόσες θλιβερὲς ἱστορίες δὲ θὰ ξέρανε νὰ πῶνε . . .

Τὶ περιώδουνο θάτανε καὶ τὸ νυχτέρι αὐτό, ἔτσι ποὺ θᾶβρεχε ἴσως, κι ὁ φθινοπωριώτικος ἀέρας θὰ φουσοῦσε, πόσες σκέψεις δὲ θὰ πηγούσανε ἀπὸ τὸ ἀγτένιστο ἐκεῖνο ξανθὸ κεφαλάκι. . . Καὶ

τὸ παλὸ ρολοῖ τοῦ τοίχου τὸ χαλασμένο, ποὺ πάει αἰωνίως ὀπίσω, θὰ χτυποῦσε τὲς ὥρες συρτὰ - συρτὰ, σὰ νὰ μὴ μποροῦσε πιά κι αὐτό, σὰ νᾶχε πιά βαρεθεῖ κι αὐτὸ νὰ δείχνει, χρόνια τώρα, ὥρες μιζέριας καὶ δυστυχίας. Κι ἡ μικρὴ θὰ σήκωνε τὰ ματάκια τῆς, καὶ θᾶβλεπε παρηγορημένη πὼς εἶναι ἀκόμα πολὺ νύχτα πίσω, καὶ θὰ τελειωθεῖ τὸ φόρεμα. . . τὸ φόρεμα μου! Κι ὅμως θὰ νύσταζε, καὶ τὰ δύστυχα παγωμένα δαχτυλάκια θᾶσανε κουρασμένα, ὅπως θὰ τραβούσαν τὴ βελόνα, καὶ τὰ ματάκια τὰ μπλὲ πόσο θὰ θέλανε νὰ κλείσουνε καὶ νὰποκοιμηθοῦνε.

Μολαταῦτα τὸ φόρεμα μου ἐτελείωσε. Τώρα πιά, δὲ μένει παρὰ ἡ μεγάλη μεταξωτὴ ἐσάρπα, νὰ δεθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ στήθος. Πόσο εἶναι μαλακὴ καὶ λεπτή! λίγος ἀέρας νὰ τὴ φουσήξει θὰ ξεσπιστεῖ!

Καὶ ὁ κόμπος δένεται τεχνικά, ἀπὸ τὰ πιτεῖδια χερᾶκια τῆς μικρῆς μοδιστρούλας, καὶ τὸ φόρεμα τελειωμένο, ἀπλώνεται ἐπάνω στὸν καναπέ μὴν τύχει καὶ τσαλακωθεῖ. . . .

Ἐκεῖνος σὰ θὰ μὲ δεῖ ἔτσι ὠραῖα ντυμένη, θὰ μοῦ πεῖ: « Εἶσαι ὁμορφὴ σήμερα ἀγάπη μου »! Καὶ δὲν εἶναι λίγο.

— Μὰ ναί, κάμετε μου τὴ χάρη νὰ μοῦ τῶχετε αὔριο τὸ ἀπόγευμα ἔτοιμο.

— Ἄ, κυρία, νὰ μποροῦσα. . . μὰ δὲν εἶναι δυνατό. . . πὼς νὰ τὸ προφτάσω. . . τόση δουλειά. . . πὼς νὰ προφτάσω!

— Νὰ κάμετε νυχτέρι. . .

Χαμογέλασε. . .

— Νυχτέρι; . . σώνει νομίζετε, ἓνα νυχτέρι ἴσαμε τὲς δώδεκα; ὀλόκληρη νύχτα νὰ δουλεύω, καὶ πάλι. . . ἀλλ' ἄς εἶναι, ἀφοῦ τὸ χρειάζεστε. . . θὰ ξενυχτίσω. . .

Καὶ χαμογέλασε πάλι. Ὅταν βγήκα ὄξω ἤμουν σχεδὸν μετανιωμένη. Πόσο ἦτανε γλωμὴ κι ἀδύνατη! Κατόπιν συλλογίστηκα, πὼς μπορεῖ νᾶναι ἔτσι, ἀπὸ τὰ πολλὰ νυχτέρια, καὶ ἡσύχασα. Ἐνα νυχτέρι, παραπάνω ἢ παρακάτω, δὲν εἶχε καμιὰ σημασία.

Ἐκεῖνος, ὁ Μίμης ἦταν στὸ πάρκο πρωτίτερα ἀπὸ μένα καὶ μὲ περιέμενε, διαβάζοντας ἐφημερίδα. Ἦρθε βιαστικὸς καὶ γελαστὸς μόλις μὲ εἶδε στὴν ἄκρη τῆς δεντροστοιχίας, καὶ μὲ τὰ μάτια γεμάτα εὐτυχία, ἔτσι μοῦ φάνηκε, μοῦ χαμογέλασε λέγοντας μου. « Πόσο εἶσαι ὁμορφὴ σήμερα ἀγάπη μου »!

Κ' εἶδα τότε πὼς αὐτὸ δὲν εἶχε καμιὰ σπουδαιότητα.

Μοῦσφιξε τὰ χέρια μου ζεστά - ζεστά, καὶ προχωρήσαμε στὸν

κῆπο. Κάθε φορά πὸν συναντόμαστε, τὰ ἴδια λόγια μοῦ λέει πάντα του. Κ' ἐγὼ κάνω τὸ ἴδιο. Τοῦ χαμογελῶ κ' ἐγώ, τοῦ δίνω κ' ἐγὼ τὰ χέρια μου μ' ἐγκάρδια εὐχαρίστηση καὶ κάθομαι κοντά του, καὶ ἀρχίζομε τὶς ἀτέλειωτες κουβέντες τῶν ἐρωτευμένων! Νὰ μεταχειριστῶ τὴ λέξη: «ἀγαπημένων» δὲ μοῦρχεται. Μοῦ φαίνεται σὰν πολὺ βαρεῖα αὐτὴ ἡ λέξη. Αὐτὴ θαρρῶ, κάτι ἄλλο λέει ἀπὸ κείνο πὸν εἴμαστε ἐμεῖς, ἐγὼ καὶ ὁ Μίμης. Ἄν εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἀγαπημένοι νομιζῶ ὁ κῆπος αὐτὸς μὲ τὰ συντριβάνια του τὰ μαρμαρένια, καὶ τὶς νύμφες πὸν προβαίνουν ἀπὸ τὶς σκιάδες, καὶ τοὺς σάτυρους, καὶ μὲ τὶς ὁμορφιές του τὶς ἄλλες, θάχε μιὰ ἀλλοιώτικη ὄψη, καὶ ἀλλοιώτικα θαρρόμαστε νὰ τὰ βλέπομε, ὅλα αὐτὰ τὰ ξεχωριστὰ πράματα. Τώρα οὔτε κὰν τὰ ἀντιλαμβάνομαστε.

Ἴσως δὲν ἐκφράζω πολὺ καλά ἐκεῖνο πὸν θέλω νὰ πῶ, ὅμως ἐγὼ τὸ αἰσθάνομαι βαθύτατα!

Ἐμεῖς μιλοῦμε, γιὰ ἄλλα ζητήματα. Λέμε τι ἀκούσαμε, γελοῦμε μὲ κάποια ἐπεισόδια πὸν συμβαίνουν συχνά, ἀναφέρομε χίλια δυὸ δικά μας καὶ ξένα, καὶ οὔτε μιὰ φορά δὲ σταματήσαμε τὰ μάτια μας στὸν κισσὸ πὸν ἐκεῖ μπροστά μας ἀγκαλιάζει σφιχτὰ μιὰ μικρούλα νύμφη. Χαμογελᾷ μαργιόλικα ἐκείνη, καὶ λιγίζει τὸ κορμάκι της, λὲς καὶ θέλει νὰ ξεμπλεξίει ἀπὸ τὰ χάρδια του, πὸν δὲν τὴν ἀφήνουν, νὰ πάει κοντὰ στὸ φίλο της, ἓνα σάτυρο, ὡς ἐκεῖ πάνω, πὸν τὴν προσκαλεῖ ἀνάμεσα σὲ κάτι ρόδα...

Συνήθως σχολιάζομε τὸν κόσμο. Τοὺς φίλους μας, τοὺς δικούς μας, τοὺς γνωστούς. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, βρίσκομε τὴν εὐκαιρία, νὰ ποῦμε πὸς ἐμεῖς μερικὰ τους ἐλαττώματα δὲν τᾶχομε. Εἴμαστε ἐμεῖς, λέμε, πὸν ἀνώτεροι, ἀπὸ κάποιους πὸν φέρονται ἔτσι κ' ἔτσι. Ἴσως μάλιστα, νὰ μὴ μιλοῦμε, γιὰ τοὺς ἄλλους, παρὰ μόνο γι' αὐτό, γιὰ νὰ παινέσομε τοὺς ἐαυτούς μας.

Τὸ βέβαιο εἶναι, πὸς τὰ πὸν πολλὰ κοπιμμένα μοῦ τὰ κάνει ἐκεῖνος. Δὲν ξέρω, ἢ ὁ χαρακτήρας μου τῶχει νὰ μὴ μπορῶ νὰ λέω στὸν ἄλλο ὅτι γι αὐτὸν σκέπτομαι καλὸ, ἢ πραγματικῶς δὲ μοῦ παρουσιάζει δὰ καὶ τίποτα τὸ ἐξαιρετικὸ ὁ ἀρραβωνιαστικὸς μου. Δὲ ξέρω τὶ νὰ πῶ. Αἴφνης μοῦ λέει: «Πόσο εἶσαι ξεχωριστὴ ἐσύ, καὶ πόσο εἶμαι περήφανος πὸν σὲ συνάντησα. Ἔτσι νομιζῶ κοντὰ σου, θάχω τὸ θάρρος νὰ κυτᾶξω κατὰματα ὁποιαδήποτε δυστυχία». Μεγάλα λόγια, πὸν εἶμαι βέβαια δὲν τὰ αἰσθάνεται.

Δὲ βλέπῳ γιὰτί εἶμαι ξεχωριστὴ ἐγὼ—καὶ γιὰτί εἶναι περήφανος πὸν μὲ βοήζε, καὶ γιὰτί τᾶχα θάχει τὸ θάρρος νὰ κυτᾶξει τὶς δυστυχίες κατὰματα.

Τὴν ἀληθινὴ μου τὴ ψυχὴ, ἐκεῖνος, δὲν τὴ ξέρει, τὸ τί εἶμαι,

καὶ τὸ τί αἰσθάνομαι ἐγὼ, κανένας ὡς τώρα δὲν τὸ εἶδε. Στὸν ἀρραβωνιαστικὸ μου, ὅπως καὶ στοὺς ἄλλους εἶμαι ὅτι εἶναι καὶ ὅλα τὰ κορίτσια τοῦ κόσμου πὸν ζῶ...

Ἐπομένως...

Ἐγὼ ποτέ μου δὲ θὰ τοῦ πῶ τέτοια πράματα. Τὸ συναπάντημα μας, τῶφεραν, τόσοι πρακτικοὶ λόγοι, πὸν μὰ τὴν ἀλήθεια, δὲ βλέπω τὸ λόγο νὰ χανόμαστε σὲ παρόμοιες αἰσθηματικότητες. Ὅταν ξέρω, πὸς ἔχω τόση προῖτα, καὶ ὅτι ὁ Μίμης εἶναι ἀκόλουθος Πρεσβείας...

Γι αὐτὸ ὅση ὥρα μιλεῖ, καὶ τὰ λέει αὐτά, ἐγὼ δὲν κάνω, παρὰ νὰ τὸν ἀκούω, περιμένοντας νὰ τελειώσῃ, καὶ νὰ ποῦμε τίποτα ἄλλο πὸν χρήσιμο.

Πότε κυτᾶξω ἓνα ἔπιπλο, πὸν δὲν εἶναι βαλμένο στὴ θέση του (αὐτὲς οἱ ὑπηρετρίδες δὲν ἔχουν διόλου καλαισθησία) πότε παρακολουθῶ τὰ παιγνιδάκια πὸν κάνει τὸ γατάκι μας ἢ «Josetta» μὲ τὰ κρόσσια τῆς κουρτίνας, πότε τοῦ χαμογελῶ, καὶ πότε ἔτσι δίχως νὰ τὸ θέλω, τοῦ μιλῶ καμιὰ ἄσχετη κουβέντα, πὸν τὸ καταλαβαίνω, τὸ στενοχωρεῖ, καὶ τὸ φέρνει σὲ δύσκολη θέση.

Ἄφου λοιπὸν μοῦ εἶπε, πὸς εἶμαι ὁμορφη καὶ μοῦσφιξε τὰ χέρια ξεστὰ-ξεστὰ καὶ ἐγκάρδια, προχωρήσαμε στὸν κῆπο πολὺ εὐχαριστημένοι. Ἐκεῖ στὸν κῆπο βρίσκονταν, πολλές κυρίες καὶ κύριοι, καὶ ὁ Μίμης γι αὐτὸ πολὺ εὐχαριστήθηκε (μοῦ τὸ εἶπε στὸ δρόμο ὅταν γυρίζαμε σπίτι) πὸν ἤμουν ὁμορφη καὶ ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος θὰ μὲ θαύμαζε...

Μοῦ εἶπε ἀκόμα, πὸς ἐξαιρετικὰ ἀρέσω στὴν κυρία τοῦ Πρεσβῆ. Τὴν ἐπαύριο ἑνὸς χοροῦ πὸν ἤμουν κ' ἐγὼ, ὁ Μίμης ἔτυχε νὰ πάει στὸ σπίτι της ζητώντας τὸν ἄντρα της, καὶ τὸ συγγάθηκε γιὰ μένα. — Ὁ Μίμης ἦταν ἐνθουσιασμένος καὶ γι αὐτό, ἀλλ' ἐγὼ δὲ μποροῦσα νὰ καταλάβω τὸν ἐνθουσιασμό του.

Εἶπα στὸ Μίμη νὰ περάσομε ἀπὸ τὸ σπίτι του, νὰ δῶ τὴ μαμά του, πὸν εἶχα μέρες.

Τοῦ προξενήσα μεγάλη χαρὰ, ἐπειδὴ θᾶμενα ἀκόμα μαζί του, καὶ μάλιστα μὲ παρακάλεσε νὰ μείνω στὸ δεῖπνο καὶ νὰ πάει ἐκεῖνος νὰ εἰδοποιήσει στὸ δικὸ μας σπίτι.

Τὸ δωμάτιο τοῦ Μίμη εἶναι πολυτελέστατο, καὶ μὲ ὅλως διόλου γυναικίστικη φιλαρέσκεια ἐπιπλωμένο. Μοιάζει σὰν δωμάτιο...

φαντάζομαι, έτσι θάναι και τὸ δωμάτιο τῆς Ottero, τῆς Cléo de Mérode . . . ἔχει πολλὰς νταντέλλες και πολλοὺς φιογγους, και πολλὰ ἀρώματα, και πολλὰ χαλιά, και πολὺ λίγο φῶς.

Κι ἀπάνω στὸ κομποσκαλισμένο γραφεῖο, ἓνα μπιλλιετάκι νίλ, ποὺ ἔχει ἐπάνω-ἐπάνω ἓνα «Chéri» και κάτω-κάτω ἓνα καθαρο-γραμμμένο και τολμηρὸ «Ta Zaïra» τῶνομα τῆς γυναικάς τοῦ κ. Πρέσβη, ποὺ μὲ θαύμαζε.

Τι βγήκα νὰ κάμω στὴν κάμερα τοῦ Μίμη; Ἡ μαμά του καλά και σώνει, νὰ μὲ βγάλει νὰ δῶ τὴν εἰκόνα ἑνὸς γιουῦ της ποῦναι ἐγκαταστημένος στὰς Ἰνδίας.

Δὲ φταίω ἐγώ, πλησίασα στὸ γραφεῖο και χωρὶς νὰ θέλω τὸ εἶδα ποὺ τῶγε ἀφημένο ἀνοιχτό. Ἐκεῖνος φταίει, ἄς τὰ φυλάει προσεχτικότερα. Παναγία μου, πόσο κοκκίνισε ὅταν ἀντιλήφθηκε πὼς τὸ εἶχα προσέξει.

Κι ἐγὼ πόσο θάθελα νὰ μὲ καταλαβαίνει γιὰ νὰ τοῦ πῶ, φιλικὰ-φιλικὰ, πὼς διόλου δὲ μ' ἐνδιαφέρουν οἱ ἐρωτοδουλειές του.

Ξέρω πολὺ καλά πὼς στὸν κόσμο ποὺ ζοῦμε κ' ἐγὼ κ' ἐκεῖνος, τὰ παρόμοια εἶναι τόσο φυσικὰ και ἀπαραίτητα . . .

Ὁ ἀρραβωνιαστικός μου ἔχει ὅλο τὸ δικαίωμα νὰ κάνει ὅ,τι τοῦ ἀρέσει, ὅπως κι ἐγὼ τὸ δικαίωμα αὐτὸ θὰ τῶχω αὔριο, ἐλεύθερη κι ἐγὼ νὰ τὸ χρησιμοποιήσω ἂν θέλω.

Ἐννοεῖται αὐτὰ δὲν τοῦ τὰ εἶπα, παρὰ φρόντισα ὅσο μποροῦσα νὰ τοῦ δείξω μὲ τὸν τρόπο μου, πὼς τὸ γραμματάκι ἐκεῖνο, ἢ δὲν τὸ ἀντιλήφθηκε διόλου, ἢ δὲν τὸ διάβασα.

Ὅταν ἐπῆγα στὸ σπίτι μας βράδυ καλά πιά, ἀνέβηκα εὐτὺς στὴν κάμερα μου. Τὸ ἐπεισόδιο τῆς ἐπιστολῆς κάμποσο μ' ἀπασχόλησε, και πολὺ συλλογίστηκα τὸν ἑαυτό μου, ἔτσι ποὺ δὲ μοῦ κίνησε διόλου τὸ ἐνδιαφέρον. Νοιώθω βαθύτατα τὴν ἀδιαφορία μου αὐτὴ και ξέρω πὼς ἔτσι θάναι πάντα!

Τώρα, ἂν ἔρχονται κάποτε στιγμὲς ποὺ κάτι ἄλλο θὰ ζητοῦσα ἀπὸ τὸ Μίμη, εἶναι οἱ στιγμὲς μᾶς ἀνεξήγητης και ἀλλόκοτης νευρικότητας.

Τότε, οὔτε ὁ Μίμης, οὔτε κανεῖς, οὔτε τίποτα στὸν κόσμο, μπορεῖ νὰ μοῦ δώσει, ἐκεῖνο ποὺ ἡ ψυχὴ μου ὄλη, νοσταλγικὰ ποθεῖ νὰ εἶχε.

ΠΕΤΡΟΥΛΑ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗ

*Ακολουθεῖ.

ΕΙΣ ΤΟ ΠΝΕΥΜΑ ΤΟΥ ΚΑΜΠΟΥ

ΤΟΥ Ι. Ν. ΓΡΥΠΑΡΗ

Στὸ ἀφθονο ἀπόμεινε τὸ φῶς ἤρεμο τὸ ἅγιον ἄλσος,
Και τὰ βοννὰ ἐβυθίζοντο μακάρια στὴν εἰρήνη,
— Ἐχει ὁ Γεννάρης ἐμορφιὲς ποῦ δὲν τις ξέρει ἢ Ἄνοιξις! —
Και οἱ ἀμυγδαλιὲς ἀνθίζανε δειλὲς στὸν ἄσπρο ἄερα
Βουβὰ ἐπετοῦσαν τὰ ἰσχυρὰ σὰν βέλη τὰ κοράκια
Σταλμένα ἀπὸ μιὰ ἀόρατην και συνετὴν νευρά,
— Τραγοῦδι δὲν ἀνέσαινες,
Σκοπὲ μου δὲν κυλοῦσες
Φοβόσουν τὴν βασιλικὴν μὴ και ταράξης μέρα!

Ὁ προῖνὲ περπατητὴ ποῦ μόλις λυώση ἢ πάχνη,
Και ὁ Ἥλιος ἀντιλάμψη εἰς τὰ νερά
Τὰ ὀλίγα ποῦ ἄφηκε ἢ βροχή,
Τὸ μάγον ἀργὰ πέρνεις πλούσιο μονοπάτι,
Ποῦ ἀναμερίζει τις ἐλιές και τὰ περίσσια,
Τὴν ἀττικὴν ποῦ κόβουνε μονοτονίαν
Τὰ κυπαρίσσια,

Ὡ προῖνὲ περπατητὴ ποῦ κάμνεις
Τοῦ κάμπου τὴν γαλήνην: τῆς ψυχῆς σου
Στὸ πνεῦμα ποῦ ἐμψυχώνει τὴν ζωὴν ὀλόγουρα,
Πέσε εἰς τὰ γόνατα κ' ἔτσι, δεήσου:

« Πνεῦμα ἀγαθὸν καὶ γαληνὸ τῆς θεᾶς ποῦ δὲν ξεχάνει
Ποτὲ τὴν μητρικὴν τὴν γῆν της,
Κάμε ἢ σοφὴ σου ἢ θέλησις νὰ κυβερνᾷ τὸν κάμπον
Καὶ τὶς καρδιῆς νὰ κυβερνᾷ τὰ φρένα τῶν ἀνθρώπων.

Τὸν στοχασμὸν μου ἀπόνηρον εὐγενικὸν τὸ ἀνάστημα
Κάμε νὰ ὑψώνω ὡς τὰ δένδρα μεστὸν τὸ σῶμα
Ἀκλόνητον ἀδάμαστον στὸν ἄσπρον πανωραῖον ἀέρα,
Προστάτρια ἐσὺ γίνε μου,

Ὡ Ἀθηνᾶ,

Καὶ στοργικὴ καὶ δαγρυπνὴ μητέρα...

Ἐμένανε στὸ ἄφθονο φῶς μακάρια τὰ δένδρα
Τὰ κυπαρίσσια ἀλύγιστα μαυριδερά ὠνειρεύοντο,
Ἐνῶ πλήθια τὰ ἔντομα στὶς μυγδαλιῆς πετοῦσαν
Ἀπ' τοὺς λευκοὺς νὰ πιοῦν χυμούς των,

Καὶ ἀπὸ τὰ βάθη τῶν ζωῶν καὶ ἀπὸ τὰ ἔγκατα ὅλων
— Ποῦ ἐβύζαιναν ἀθόρυβα τὰ θάλπη σου, ὦ Ἀπόλλων,
Ἐπερνεν ἦχος ἢ Σιωπὴ καὶ ἀργὰ ἐθροοῦσε κ' ἔλεγε
Τοῦ προῖνοῦ περπατητὴ νὰ δεηθῆ στὸ Πνεῦμα
Τῆς ἀφυγάδευτης θεᾶς ποῦ μένει,
Αἰώνια μὲς τοὺς Ἀττικοὺς τοὺς κάμπους νὰ ἐμψυχώνη
Τὸ φῶς τὸ ἀμίραντον τὸ φῶς ποῦ ἀνθεὶ χαρὰν κ' εὐφραίνει!

ΦΥΛΛΑ ΚΑΜΕΛΙΑΣ

ΣΤΟΝ ΠΕΤΡΟ ΜΑΓΝΗ

Τὰ γιορτινά σου φόρεσε νὰ πᾶς στὸ πανηγύρι,
σὲ καρτεροῦνε ὀλόχαρες ξανθὲς Ἀμαδρυάδες
τὸν πέπλο νὰ σοῦ ντύσουνε ποῦ ὑφάναν στὸ λιοπύρι
μὲ χίλια ἀκτινολούσματα καὶ μὲ φιλιῶν ἀχνάδες.

*

Κάποιαν ἀγούλα ἔλα μαζί νὰ πᾶμε ἀγκαλιασμένοι
στὶς Λεῦκες ποῦ ἀρμονίζουνε τὴν κρυσταλλένια Βρούση,
Ἀμαρυλλίδα ἠλιόκαλη στὴ γλῶσσι σὲ προσμένει
τ' ἄγιο νερὸ ποῦ λαχταρᾷς νὰ σοῦ δροσοποτίσῃ.

*

Κορυδαλοὶ τὸν ὕμνο τους ταιριάζουν στὴ λαλιά σου
ὀλοένα φτερουγίζοντας στὴν ἀγκαλιά σου πλάι,
χελιδονάκια νοσταλγὰ σκαλώνουν στὰ μαλλιά σου
τοὺς ροδανθοὺς γυρεύοντας τοῦ εὐωδιασμένου Μάη.

*

Δυνάμωνε τοὺς στίχους μου μὲ τὰ χαμόγελά σου,
γίνου γιὰ μένα ἀρράγιστη, γλυκολαλοῦσα λύρα,
τὸ πιὸ ὁμορφο τραγοῦδί μου νὰ πλέξη τ' ὄνομά σου
ἐπάνω στὴν ὀλόχρυσή τῆς Νειότης μου πορφύρα.

ΣΑΠΦΩ

Μέσα στη μεγάλη ψυχή της μικρής και μελαχροινής Σαπφώς είχαν στήσει τὸν πυρωμένο θρόνο τους ἡ ἐκστατική μαλθακότη της Ἀσίας, ἡ μυρωμένη λάμψη τῆς Ἴονικῆς θάλασσας, ἡ ζέστη τοῦ ἑλληνικοῦ ἡλιου κ' ἡ γλυκύτη τοῦ χρυσομένου νησιοῦ τῆς Λέσβου.

Πλούσια, λουσάτη καὶ κομψή ἀνύφωνα, μ' ὅλη τὴ μαγεία μιᾶς θρησκευτικῆς γυναίκαις φιλαρέσκειας, τὴ χάρι τῶν γραμμῶν της καὶ τὴν ἀστραφτερὴ ἡδυπάθεια τῶν ματιῶν της. Ἐρωτευμένη μὲ τὸ φανταχτερὸ τῶν πολύτιμων πετραδιῶν καὶ τῶν ἀνεχτίμητων ρούχων, καὶ τρελλὰ ἀγαπώντας τὰ δέντρα, τὰ λουλούδια καὶ τὰ πουλιά, ἡ Σαπφὼ στεφάνωνε μὲ βιολέττες τὶς δλόμαυρες πλεξούδες τῶν μαλλιῶν της, ἔδενε τριγύρω στὸ λαμὸ τῆς ξεψυχημένα τριαντάφυλλα, ἐξάπλωνε τὰ σκέλη της πάνω σὲ μαλακὰ προσκέφαλα καὶ ἄλειφε τὴ σάρκα της μὲ τὶς πιὸ σπάνιες μυρωδιές.

Ἀπ' τὴ μεγάλη ἐρωτοπάθεια, ἡ παθητικὴ τρέλλα καὶ ἡ μανία στὸν ἔρωτα, ποῦ ἀδιάκοπα στὴν ψυχή της φώλιαζαν, ἐξαντλοῦσαν, χωρὶς ποτὲ νὰ βροῦν ἄλλοῦ πνεύματός παρα στὸ θάνατο μιᾶν ἄκρη ἀνασασμοῦ, ὅλες τὶς ἡδυπάθειες τῆς Ἀφροδίτης καὶ τὰ αἵματοστάλαχτα τοῦ ἔρωτα βέλη. Κι ἐτραγουδοῦσε:

Ἐρος δητὲ μ' ὁ λυσιμελής δονεῖ,
γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρετον.
Ἐρος ὡς ἄνεμος κατ' ὄρος δρυσὶν ἐμπεσὼν
φρένας (ἀμμετέρας) ἐτίναξεν . . .

Κύννος πληγωμένος, περισσότερο καὶ ἀπ' τὴ χαρὰ, τραγουδοῦσε τὸν ἠρωϊσμό τοῦ Πόνου γιὰ τὴ ἔξαψη ποῦ τῆς δίνανε τῆς σάρκας της οἱ ἀνατριχιαστικοὶ σπασμοὶ ἐρέθιζαν πιὸ πολὺ τ' ἀκόρεστα πάθη της κ' ἐμεγάλωναν τὴν ὀξύτητα τῆς ὀδύνης της. Πόσες φορὲς τὸ λεπτὸ της τὸ στήθος δὲν ἐσπάραζε ἀπὸ στενοχώριες καὶ πόσες φορὲς ἀπὸ θλίψεις δὲν ἐτριχυμίζονταν! Πόσες καὶ πόσες φορὲς τὰ δάκρυά της δὲν ἐμούσκεπαν τὸ λευκὸ σεντόνι τοῦ μοναχικοῦ της κρεββατιοῦ! Ὡ καὶ πόσες φορὲς ἡ ψυχή της δὲν ἐκομματιάζονταν κατ' ἀπ' τὰλύπητα χτυπήματα ποῦ τῆς ἔδιναν ἐκείνες ποῦ τόσο λαχταροῦσε κ' ἐκείνοι ποῦ τόσο περιποιοῦνταν!

Ὅταν τὸ φεγγάρι ἀργύρωνε τὴν τριανταφυλλένια καταχνιά τῶν θαλασσῶν, ἡ Σαπφὼ θυμόντανε τὰ πάθη καὶ τὶς σαρκικὲς ἡδονὲς της περισσότερο γιὰ νὰ τὶς ξαναάψει παρὰ γιὰ νὰ περάσει τὴν ὥρα της. Ἡ λύρα της δὲν ἔπαινε γιὰ λίγο, δὲν ἐξεχείλιζε τὶς θλίψεις της καὶ δὲν ἐπράυνε τ' ἀνατριχιάσματά της παρὰ γιὰ νὰ προανακρούσει μὲ μανία πιότερο κ' ἀπὸ διονυσιακὴ, νέους τόνους ποῦ ἄξαιναν τὸ βίαιο καὶ βασανισμένο ἀπ' τοὺς ὑπεράνθρωπους πόθους, ἐνθουσιασμό.

Μεγαλόφυχη σὲ τέτοιο βαθμὸ ὥστε νὰ συχωρεῖ καὶ νὰ ξεχνᾷ τὶς ἀναπόφευκτες πληγὲς ποῦ τῆς προξενοῦσαν τὸ βάθος τῆς αἰσθητικότητος της καὶ τὸ ζηλότυπον ὕψος τῆς εὐφυΐας της, περίμενε τὸν τελειωτικὸ χωρισμὸ μιᾶς ἐρωτευμένης γιὰ νὰ ξεχειλίσει τοὺς θρήνους της στὴν ἔρημο τῆς ἐγκατάλειψης. Χύνοντας τὴ φωτιά τῶν δακρύων της μέσα στὸ ἐνδώτατο τοῦ Πόνου της, ἐπρότρεπε στὴ χαρὰ, τὴ γυναίκα ἢ τὴν ἑταίρα ποῦ τὴν ἄφινε καὶ τῆς θύμιζε, στὴν ὥρα τοῦ χωρισμοῦ, τὶς ὥραιες στιγμὲς τῆς περασμένης εὐτυχίας των.

Κυρία τοῦ ἑαυτοῦ της, ἐδάμαζε τὰ κύματα τοῦ θυμοῦ της καὶ τοὺς βρασμούς τῶν ὀρμῶν της καὶ φύλαγε τὴ γλώσσά της ἀπὸ κάθε ἀκαλαίσθητη λέξη, τὸ σῶμά της ἀπὸ κάθε χυδαῖο κίνημα καὶ πάντα ἔδειχνε τὴ συνηθισμένη χάρι της μὲ τὴ γλυκεῖα ἡρεμία της καὶ τὸ ἀγνὸ χαμόγελο ποῦ ὁ ὀρμητικὸς Ἀλκαῖος δὲν ἐτόλμησε νὰ θαμπώσει.

Βασίλισσα τοῦ ἡμέρου καὶ πρότυπο τῆς καλαισθησίας τῶν Λεσβίων ἐδυσσεστοῦνταν φοβερὰ ἀπὸ κάθε χυδαῖα στάση καὶ ἀπὸ κάθε ἀφέλεια τοῦ ὄχλου. Ἐνα φόρεμα ἀναίσχυντα σηκωμένο ὡς τὸν ἀστράγαλο καὶ τὸ ὄσχημο γοῦστο μιᾶς γυναίκαις ποῦ γιὰ ἓνα δαχτυλίδι ἢ γιὰ ἓνα σπάνιο ρούχο γυρίζε ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἐξεγείρουν τσουχητὴ καὶ καυστικὴ τὴν ἐμπνευσή της.

Γνωρίζοντας τὴν ἀξία τῆς εὐφυΐας της κ' ὑπερήφανα γιὰ τὸ πετρωμένο της καὶ τὴ θρησκεία τῆς τέχνης της, ἡ Σαπφὼ ἦταν κυριευμένη ἀπὸ κάθε ὀρασιόπθεια τρελλαίνονταν μὲ τοὺς ὁμορφους ἔφηβους ποῦ τὴν κορμοστασιά τους παρόμοιαζε μὲ τῆς λυγαριᾶς τοὺς εὐλίγιστους κορμούς, ἐλάτρευε τὶς παρθένες ποῦ ἡ φροντίδα τους ὅλη ἦταν νὰ στολίζονται μὲ ἄνηθο καὶ πετροσέληνο, νὰ καλλιεργοῦν τὶς τέχνες καὶ νὰ μαζεύουνε τῆς ποίησης τὰ τριαντάφυλλα στὰ πρασινισμένα πλάγια ὅπου χόρευαν οἱ Πιερίδες.

Στὴ λατρεία ποῦτρεφε γιὰ τὴν ὑπερηφάνεια, τὸ ὥραιο καὶ τὸν ἔρωτα, ἡ Σαπφὼ πρόσθετε γιὰ τὴν φύση ἓναν ἐνθερμον ἐνθουσιασμό. Ἐκείνη ποῦγραφε:

Ἐγὼ δὲ φίλημ' ἀβροσύναν, καὶ μοὶ τὸ λάμπρον.
Ἐρος . . . ἀελλήω καὶ τὸ κάλον λέλογγεν.

εἶχε γιὰ τὸ σῆμα, μιὰ γλυκεῖα συμπάθεια κ' ἓνα τέτοιο χρίσμα τρυφερότης ποῦ δὲ ξαναβρίσκεται σ' ὅλη τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὁ ἥλιος, ἡ ἀγῆ μὲ τὰ πέδηλα τὰ χρυσά, τοῦ νεροῦ τὸ γάργαρο μουρμούρισμα, τῶν φύλλων τὰ θροίσματα, τῆς ἀρμύρας τῆς θάλασσας ἢ μυρουδιά, τοῦ φεγγαριοῦ ὁ ἀσημένιος δίσκος καὶ τῶν ἄστρων τὸ πρόσπο τ' ἀστραφτερό, τὴ μεθοῦσανε μὲ χάδια τρυφερὰ καὶ ἀπαλά καὶ τῆς ἐνέπνευαν ποιήματα μιᾶς ταραγμένης ἐμπνευσης, μιᾶς βαθειᾶς μουσικῆς κ' ἐνὸς ρυθμοῦ φιλήδονου καὶ χορηγικοῦ ὅπως ἐκείνος ποῦ ρυθμίζει ἡ ἀνοϊξιάτικη αἶρα ὅταν κάμνει τὶς μυρσίνες νὰ κυματίζουνε καὶ νὰ τραγουδοῦν.

Τέτοιος φαίνεται νᾶνε ὁ χαρακτήρας τῆς γυναίκαις ἐκείνης ποῦ κατὰ σειράν ἐπαίνεσαν ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ἰουλιανός, ποῦ ὁ Πλάτων βάζει στὸν ἀριθμὸ τῶν Σοφῶν καὶ ποῦ ἀξίωσε νὰ τὴν ὀνομάσει Δέκατη Μοῦσα. Ὁ Γαληνὸς ἔγραφε: « πάντες γὰρ ἀκούομεν Ὅμηρον λέγεσθαι ποιητῆς, Σαπφὼ δὲ ποιήτρια ». Ὁ Στράβων ἀνα-

φέρει: «συνήκμασε δὲ τούτοις (Πιττακῶ καὶ Ἀλκμαίῳ) καὶ ἡ Σαπφώ, θαναμαστόν τι χρῆμα» καὶ ὁ Ἀντίπατρος:

Τὰς δὲ θεολόσσους Ἑλικῶν ἔθρεψε γυναῖκας
ἕμνοις, καὶ Μακεδῶν Πιερίας σκόπελος,
Πορῆξίλλαν, Μοιρόν, Ἀνύτης στόμα, θῆλυν Ὀμηρον,
Λεσβιάδων Σαπφῶ κόσμιον εὐπλοκάμων.

Ἡ φήμη της ἦταν τόσο ἐνδοξη πὺν καὶ οἱ μακρινὲς χώρες της ἀνάγειραν ἀγάλματα, οἱ ζωγράφοι γενίκευσαν τὴν εἰκόνα της καὶ οἱ συχωριανοὶ της ἀπόδοσαν τὴν πρὸ μεγάλες τιμὲς κάνοντας νομίσματα μετὸ ἀνάγλυφόν της.

Ἐν τούτοις, δεῖγμα ἐκτίμησης φαίνεται, αἰσχροὲς κατηγορίες βαραίνουσι τὴν φήμη της. Ἡ κακογλωσσία καὶ ἡ συκοφαντία ὀργίασαν εἰς βάρος της ζωγραφίζοντας τὴν μετὸν πρὸ βέβηλο τρόπο σάν τὴν πρὸ ἀκόλαστη γυναῖκα καὶ τὴν πρὸ ἀναίσχυντην ἑταίρα. Ἐκατηγόρησαν αὐτὴν πὺν ἡ καρδιά της πάντα ἔπαλλε μετὰ πάθος γὰρ κάθε ὑψηλὸν καὶ ὠραῖο, αὐτὴν πὺν εἶχε τὴν εὐγενέστερην εὐρυθμία νὰ μὴ χωρίζῃ τὸν ἰδανικὸν ἔρωτα ἀπὸ τὸν οὐσιαστικὸν—τὸ σαρκικό. Οἱ κωμωδιογράφοι Ἀθηναῖοι τὴν παράστησαν ὡς μιάν ἐξευτελισμένην ζητιάναν, ὡς μιὰ βρωμιάρα σκύλλα. Ὅχι, ἡ Σαπφῶ πόρνη δὲν εἶταν, μὰ εἶταν ἡ πρὸ θεῖα καὶ ἀνθρώπινη μαζί γυναῖκα ἀπὸ κείνης πὺν μετὰ τὴν ἑμφυτη τους εὐφροσύνη ἐβρόθήσαν τὸ ἄνοιγμα τῆς θεϊκῆς ὁμορφιάς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Πρὸ ζωηρὴ ἀπὸ τὴ Φρύνη, λεπτὴ σάν τὴ Βακχίδα, πρὸ ἀβρῆ ἀπὸ τὴ Λαΐδα καὶ ὄχι λιγώτερο ἔξυπνη ἀπὸ τὴν Ἀσπασία, ἡ Πουίτρινα τῆς Λέσβου εἶταν ὁ ἰδανικός τύπος τὸν ὁποῖον προσπάθησε νὰ ἐνσαρκωθεῖ ὁ ἑταιρισμός, ἡ μεγάλη αὐτὴ μητέρα τῆς ἡδονῆς, πὺν ἀνάπτυξε ὅλη τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς της γὰρ νὰ δώσει ζωὴ καὶ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν αἰώνια δύναμιν τοῦ γυναικείου φύλλου.

Ἡ Σαπφῶ γεννήθηκε στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔχτου αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ καὶ ἔζησε στὴ Μυτιλήνη. Ὁ πατέρας της ὀνομάζονταν Σκαμαντρόγγυος καὶ ἡ μητέρα της Κλείς. Κατὰ τὸ Σουΐδα, παντρεύτηκε κάποιον πλούσιον Ἀντιώτην καὶ ἔκαμε μαζί του μιάν κόρη, πὺν πῆρε τὸ ὄνομα τῆς γαργίας της. Ἀνὲν πὺν εἶχε καὶ δυὸ ἀδέρφια. Τὸ Λάρινο πὺν δούλευε στὸ πρυτανεῖο, καὶ τὸ Χάραξο πὺν ἦρωας τοῦ ἐπεισοδίου πὺν μᾶς διηγίεται ὁ Ἡρόδοτος. Ὁ Χάραξος ἀγάπησε τὴν ἑταίρα Ροδότη πὺνταν σκλάβαν στὴ Ναύκρατο τῆς Αἰγύπτου, καὶ γὰρ νὰ τὴν ξεσκλαβώσῃ ἔχασε τὴν περιουσία του ὀλόκληρη. Μιὰ τέτοια πράξις ἐπροκάλεσε τὴν ἐπίπληξιν καὶ τὴν κατηγορίαν τῆς Σαπφῶς.

Ἡ οἰκογένειά της, εἶταν πολὺ πλούσια, καὶ ἀνῆκε στὴν ἀριστοκρατία τῆς Λέσβου. Καὶ γὰρ αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶταν ἀριστοκρατίσσα, ὕστερ' ἀπὸ κάτι πολιτικὰς ταραχὰς καταδικάστηκε σ' ἐξορία μαζί μετὰ τὸν Ἀλκαίον. Ἐπήγανε μαζί στὴν Συρακούσας καὶ ἀργότερα, ὅταν ὁ Πιττακὸς ἔδωκε γενική ἀμνηστία, ἐπίστρεψαν στὴν πατρίδα τους. Ἄν σ' αὐτὴ τὴ νεανική παρεκτροπὴ προσθέσῃ κανεὶς—καθὼς μᾶς λέγει ἡ παράδοσις—πὺν ὁ πατέρας της τὴν ἄφισε ὀρφανὴ ἔξι χρόνων καὶ ὁ ἄντρας της γρήγορα πέθανε καὶ τὴν ἄφισε πολὺν νεὰ γῆρα, τότες πολὺν λογικὰ μπορεῖ νὰ φανταστῇ κανεὶς τὴν ἐλεύθερην καὶ ἀνυπότακτὴν ζωὴν πὺνταν ἡ ὑπέροχη αὐτὴ Γυναῖκα.

Τὸ πὺν καὶ πὺν ἀπέθανε ἀβέβαιον. Μιὰ παράδοσις μᾶς διηγίεται πὺν

πληγωμένη ἀπὸ τὰ θέλητρα τοῦ ὠραίου πορθημέα Φάωνα καὶ ἀπελπισμένη γὰρ τὴν ἀπόκρουση τοῦ ἔρωτά της, γκρεμίσθηκε στὴ θάλασσα πάνω ἀπὸ τὴν κορφὴν τ' ἀκρωτηρίου τῆς Λευκάδας. Σ' αὐτὸ τ' ἀκρωτήριο πὺν βρέχεται ἀπὸ τὴν Ἰονικὴ θάλασσα, βρίσκονταν ἕνας ναὸς τ' Ἀπόλλωνα. Καὶ ἀπὸ τότε κάθε χρόνο ἔρριχναν στὰ κύματα τοὺς μεγαλείτερους κακοῦργους γὰρ νὰ προσφερθοῦν στὸν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἐξαλείψουν μετὰ αὐτὸ τὴν ἁμαρτίαν τους. Ἡ συνήθεια αὐτὴ ἔκανε τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐνδοξόν. Καὶ οἱ ἀπελπισμένοι ἀπὸ ἔρωτα ἐνόμιζαν πὺν δοκιμάζοντας τὸ πῆδημα αὐτὸ τῆς Λευκάδας θὰ ἐλευθερώνονταν ἀπὸ τὴν τρέλλειν τους. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευαν πὺν τὰ πάθη εἶνε ἔργο κάποιας ἀπαίσιαν Νέμεσιν καὶ γὰρ αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνεται περίεργον πὺν ἡ θρησκεία καθιέρωσε μιάν ἱεροτελεστείαν γὰρ νὰ ἐξορκίζῃ τὰ τραγικὰ καὶ ταραχοποιὰ πνεύματα π' ἀνησυχῶν καὶ ταραζῶν τὴν ἁρμονίαν τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης. Κ' ὑπῆρχεν ἡ πεποίθησις πὺν θὰ ξαναγεννιούνταν σὲ μιὰ πρὸ ἡσυχῆ ζωὴ πὺνδινε θάρος στὸς ἀπαγορευμένους ἀγαπητικούς γὰρ νὰ πέσουν στὰγμια κύματα τῆς Ἰονικῆς θάλασσας. Μερικοὶ μονάχα πνίγονταν· οἱ ἄλλοι, ὅσοι ζῶσαν, ἐγιατρεύονταν ἀπὸ τοὺς παραγνωρισμένους ἔρωτάς των.

Ἡ Σαπφῶ δοξίμασε ἄραγε τῆς Λευκάδας τὸ πῆδημα; Καὶ ἂν ναί, τότες θὰ ὑπάκουσε στὴν θρησκευτικὴν δοξασίαν τῆς πατρίδας της, ἀλλ' αὐτὸ πάλιν δὲν εἶναι καθόλου βέβαιον γὰρ ἡ παράδοσις δὲ μᾶς ἀναφέρει ἂν πέθανε ἢ σώθηκε ἀπὸ τὴν ἀπόπειραν τῆς ἐκείνης.

Χωρὶς νὰ παραγνωρίσωμε τὴν πιθανότητα τοῦ πάθους τῆς Σαπφῶς γὰρ ἕνα νέον—πρὸ νέον ἴσως ἀπὸ αὐτὴν—τὸ Φάωνα, χωρὶς νὰ τὸν μεταβάλλωμε καθὼς κάμνει ἡ Γερμανικὴ Σχολή, σ' ἕναν ὑποκειμενικὸν Ἄδωνιν, σ' ἕνα μυθικὸ πρόσωπον, ἢ σ' ἕναν ἰδανικὸν τύπον τῆς ἀντρικῆς ὁμορφιάς, μᾶς ἐπιτρέπεται ὡς τόσο ν' ἀμφιβάλλωμε γὰρ τὴν λύσιν τοῦ ἔρωτα αὐτοῦ. Ὁλος ὁ θρύλλος τῶν ἐρώτων τῆς Σαπφῶς, ὅπως μᾶς τοὺς μετάδωκε ἡ ἀρχαιότης εἶναι σχεδὸν φανταστικός. Ὁ Ἐρμενιάναξ ἀναφέρει τὸν Ἀνακρέοντα ὡς ἐραστὴν της, ἐνὸς ὁ ποιητῆς τῆς Κέας ἔζησε ἔξι ἔτη χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὴν πούτρινα τῆς Λέσβου. Ὁ δὲ Δίφηλος τὸν Ἀρχίλογο μαζί μετὰ τὸν Ἰππόνακα ἂν καὶ 150 χρόνια χωρίζουν τὴν ἐποχὴ πὺν ἔζησαν αὐτοὶ οἱ δυὸ ἄνθρωποι! Ὑστερ' ἀπὸ τέτοιαν ἀντίφασιν μποροῦμε εὐκόλως νὰ παραδεχθοῦμε πὺν καὶ τὸ πῆδημα τῆς Λευκάδας εἶταν μιὰ καθαρὰ ἐφεύρεσις τῆς Ἑλληνικῆς φαντασίας.

Ἄν ἔπρεπε ν' ἀποπειραθοῦμε νὰ ἐξηγήσωμε τὸ αἶνιγμα αὐτὸ, πὺν ὁ Σουΐδας τότε παραδέχονταν, θὰ εἶμασταν ὑποχρεωμένοι ἴσως νὰ ζητήσωμε τὴν ἀρχὴν του στὴ λαθεμένη ἐρμηνείαν ἐνὸς χωρίου παρμένου κατὰ γράμμα καὶ χαμένου τῆς Σαπφῶς, στὸ ὁποῖον καθὼς καὶ στὴν ἐπιστολή—ἀναντιρρήτως ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν Σαπφικὴν ποιήσιν—τὴν ὁποῖαν ὁ Ὀβιδίος ὑποθέτει ὅτι ἔγραψε στὸ Φάωνα, ἡ Σαπφῶ φαίνεται πὺν ὀρκίζεται νὰ ριχθεῖ στὰ κύματα ὄχι γὰρ κανέναν ἄλλο λόγο παρὰ γὰρ νὰ συγγιῆσῃ, μὰ κινήσῃ τὸν οἶχτο καὶ νὰ ἐλπίσῃ κοντὰ τῆς ἐκείνου γὰρ τὸν ὁποῖον ἔκαμε σάν πωρπωλημένος κάμπος ὀλόσπαρτος πὺν τὸν δυναμώνει ἡ ἀδάμαστη ὀρμὴ τοῦ Εὐρώου;

Ὁ Ἀνακρέων ἄλλως τε, γὰρ νὰ ζωγραφίσῃ τὸν σφοδρὸν ἐνθουσιασμόν ἐνὸς πάθους πὺν γὰρ νὰ γνωριστῇ ριζοκιντινεῖν ὅλα, μεταχειρίζεται τὴν μεταφορικὴν ἔκφρασιν:

Ἄρθεις δηῦτ' ἀπὸ Λευκάδος
πέτρης εἰς πολὺν κύμα κολυβμῶ μεθύων ἔρωτι.

Ὁ ἀγαπητικὸς τῆς Βαθύλης, ἂν καὶ τὸ λέγει, δὲ δοκιμάζει τὰ γρια κύματα. Μήπως συνέβηκε τὸ ἴδιο καὶ στὴ Σαπφῶ;

Ὅτιδῆποτε καὶ ἂν λέγεται γιὰ τὸ θάνατό της ἡ ποιήτρια τῆς Λέσβου ἔζησε μὲ ἔρωτα καὶ ἴσως ἀπόθανε ἀπὸ ἔρωτα. Καὶ γιὰ νὰ μὴ παραδεχτεῖ κανεὶς τὴν πρώτη μνεία πρέπει νὰ μὴ λάβει ὑπ' ὄψει τὸ προφανὲς καὶ γιὰ ν' ἀποδείξει ψεύτικα τὴ δεύτερη πρέπει νὰ λησμονήσει ὅτι ἡ Ἅγια Θηρεσία ἔγραφε: «ὁ θάνατος ἀπὸ ἔρωτα εἶνε καὶ τῶν θεῶν ὁ θάνατος». Ἡ Σαπφῶ ὅμως δὲν ἀγάπησε καὶ δὲν τραγούδησε καθόλου τὸ ἴδιο θέμα μὲ τὴν παρθένα τῆς Ἀβίλας. Ἄλλὰ καὶ τῶν δυὸ οἱ πόθοι εἶταν ψηλά ἀπ' τὸν ὄγλο καὶ ἡ ἔκφραση τῶν μεταφορῶν τῶν πολλὰς φορὰς μπορούσαν νὰ τεθοῦν σὲ παραλληλισμὸ. Ἡ κάθε μιὰ τὴν ἀγάπαγε σύμφωνα μὲ τὴν μεγαλοπρέπεια τῶν ὁρῶν της καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου της καὶ οἱ δυὸ τους περιφρόνησαν ἐκεῖνο πού «φυσικὲς ἀγάπες καὶ εὐχαρίστητες» ὀνόμασαν γιὰ ν' ἀνοίξουν τὴν ἀνήθικη ἀτροπὴ τῶν ἡδονῶν τῶν πιδ θεῶν, τῶν ἀπολαύσεων τῶν πιδ στρυφνῶν καὶ τῶν πόνων τῶν πιδ δημιουργικῶν. Ἄν ἡ Ἅγια Θηρεσία εἶταν μιὰ σεραφικὴ καὶ μοναστικὴ μυστικὴ ἡ Σαπφῶ ἦταν μιὰ μυστικὴ ἔρωτευμένη καὶ εἰδωλολάτρισσα. Καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη ὑπεράνθρωπα ἀγαποῦσαν.

Ἐκεῖνο ποῦνε βέβαιο γιὰ τὴ Σαπφῶ, εἶν' ὅτι ἂν οἱ παλμοὶ τῆς καρδιάς της διεγείρουν τὸ πάθος τῆς ἀγάπης ὡς τὸ φυσικὸ βασανισμὸ, ἂν τὸ εὐερέθιστο τῶν αισθησῶν της ἀνάβει καὶ κεντᾶ τὴς ἐπιθυμίας τῆς σάρκας της, ποτὲ τὸ πάθος πού τὴ σφίγγει δὲν τὴν ἐξευτελίζει τόσο ὥστε νὰ τῆς ἐκπορνεύει τὸ ἰδανικόν, νὰ τῆς ἐκφραυλίζει τὴν προσωπικότητα καὶ νὰ τῆς διαφθερίει τὴ μεγαλοφροσύνη. Οἱ αἰσθησες, τὰ πνεύματα τὰ βάρβαρα μονάχα παρασέρνουν, τὰ πνεύματα πού βουτιοῦνται στὴν ἀκολασία γιὰ τὴ χτηνοδία τῆς ἀσέλγειας καὶ ἀχτινολοῦζον μὲ τὴν ἀτάραχη λαμπρότητ' ὠραίου τοῦ καθαροῦ μονάχα. Διανοητικὴ καὶ φιλήδονη μαζί ἡ Σαπφῶ δὲν ἤθελε νὰ χωρίσει τὸν ἔρωτά της, τὴ σάρκα της δηλαδὴ ἀπ' τὸ πνεῦμά της καὶ νὰ σπάσει ἔτσι τὴ φυσικὴ του ἀρμονία. Τρελλὴ γιὰ σαρκικὰς ἡδονὰς καὶ διψασμένη ἀπὸ ἰδανικὰς τρυφερότητες ποτὲ δὲ φαίνεται νὰ παραδίνεται ἂν πρὶ δὲν καθαρῶς καὶ ἀνυψώσει τὴν τέρψη της μὲ τὴν μεγαλοφροσύνη τῶν αισθημάτων της καὶ μὲ τὸ φλογισμένον μεγαλεῖο τῶν ὁρῶν τῆς ψυχῆς της.

Οἱ παρθένες πού τόσο συχνὰ στοὺς στίχους της ἀκούγονται ἦταν μαθητρίδες της στὴν ποίηση καὶ τὴ μουσικὴ. Στοὺς παλινοὺς ἐκεῖνους χρόνους πού ἡ διδασκαλία γινόταν μονάχα προφορικὴ, εἶταν ἀναγκασμένοι ὅσοι ἤθελαν νὰ μάθουν μιὰν ἐπιστήμη ἢ μιὰ τέχνη, τριγύρω σ' ἓνα δάσκαλο μεγάλο νὰ μαζέβονται. Στὴ Μυτιλήνη, τριγύρω στὴ Σαπφῶ μαζέβονταν γιὰ νὰ μάθουν ἀπ' αὐτὴν τοὺς δύσκολους ρυθμοὺς τῆς Αἰολικῆς ποίησης, τὸ μουσικόν της συνόδευμα καὶ τὴ μιμικὴ τέχνη. Σιγά-σιγά ἔκαναν χορούς, τραγουδοῦσαν, διασκέδαζαν καὶ ἔκαναν γυμναστικὴ. Μὲ λίγες λέξεις μάθαιναν ὅτι τοὺς χρειάζονταν γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ σωματικὴ τους ἀνάπτυξη.

Στὴ Λέσβο οἱ ἑταῖρες αὐτῆς ἦταν πολυάριθμοι καὶ τοῦτο γιὰ τὸν βίος τῆς αἰολικῆς γυναίκας διάφερε πολὺ ἀπ' τῆς Ἀθηναίας. Ἡ ἐκπαίδευση τῆς

Ἀθηναίας κλεισμένης στὸν γυναικονίτη—σάν σ' ἄλλο χαρῆμι—περιορίζονταν αὐστηρὰ στὸ νοικοκυριὸ μονάχα. Κορίτσι ἀκόμα, ἔγενθε, κεντοῦσε καὶ ἔραβε ρούχα. Παντρεμένη ἐπιστατοῦσε τὴς σκλάβες της, καὶ ἀνάθρεψε καλὰ παιδιὰ. Στοὺς Αἰόλους, τὸ ἐναντίο, ἡ γυναίκα εἶχε σχέσεις κοσμικὰς καὶ ἐλεύθερας, εἶταν χειραφετημένη μπορούμε νὰ ποῦμε—εἶταν τιμὴ της σάν μπορούσε νὰ δεῖξει τὰ ταλέντα της, καὶ νὰ βεβαιώσει τὴς ὁρῶν της καὶ τὴς ἐπιθυμίας της. Στὴ Μυτιλήνη μάλιστα ἡ καλλιέργεια ὠραίων γυναικῶν εἶταν μιὰ ἀπ' τὴς αἰσθητικὰς της παραδόσεις καὶ στὸ ναὸ τῆς Ἦρας βραβεῖα ὠραιότητος ἀπονέμονταν στὴς πιδ ὁμορφες.

Σύμφωνα μὲ τοὺς πόθους τοῦ αἵωνα της ἡ Σαπφῶ περιτριγυρίζονταν ἀπὸ μι' ἀκολουθία κοριτσιῶν στὴς ὁποῖες ἀναβε τὴν ἅγια φωτιὰ τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς Ὀμορφιάς. Ἐκεῖνο ποῦκανε ἀργότερα στὴν Ἀθήνα ὁ Σωκράτης μαζέβοντας τριγύρω του τὸν Ἀλκιβιάδη, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Χαρμῆδη καὶ ἄλλους, ποῦκανε καὶ αὐτὴ στὴν πατρίδα της γιὰ νὰ διδάξει τὴ σοφία καὶ τὴν εὐρυθμία τῆς ζωῆς.

Ὅσο γιὰ τὴν ἠθικὴ διαγωγή πού κρατοῦσαν μέσα στὰ φροντιστήρια ἐκεῖνα ἄς φυλαχτοῦμε νὰ τὴν κρίνομε μὲ τὴν ταπεινότητὴ τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ πιδ ἀφηγιασμένος σανσουαλισμὸς ἀνθίξε ἐκεῖ μὲ τὸν πιδ λεπτὸν ἰδεαλισμὸ.

Κανέναν οὔτε ἀπ' τοὺς ἀρχαίους καὶ οὔτε ἀπὸ τοὺς σύγχρονους μας δὲν ἐκατηγόρησαν τόσο ὅσο τὴ Σαπφῶ, λέγοντας εἰς βάρος της πὼς αὐτὴ πρώτη ἴδρυσε ἓνα εἶδος ἀγάπης πού οἱ Ἕλληνες ὀνόμαζαν Λεσβιάζειν. Ἡ Σαπφῶ βέβαια δὲ θὰ ἐφεύρισκε ἐκεῖνο πού πρὸ καιροῦ εἶταν ἐν χρῆσει. Ἐζῆσε τὴ ζωὴ πού ζοῦσαν στὸ νησί της. Ἡ μεγαλοφυχία της, τὸ ἄσβυστο πάθος της καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς εὐφυΐας της τὴν ἀνυψώσαν ἀπ' τὴς γυναικῆς τοῦ ὄγλου. Στὸ τελευταῖο αὐτὸ γνώρισμα καμμιά ἀπολύτως διαφορία—τὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθὸν συμφωνοῦν.

Ἡ ποιήτρια αὐτὴ ἔγραφε ἐννιά ποιητικὰ βιβλία. Καὶ τὸ χωρίσμα αὐτὸ ποῦνε ἀπ' τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς γραμματικοῦς ἴσως νὰ στηρίζεται στὸ εἶδος τοῦ μέτρου πού μεταχειρίζονταν ἡ Σαπφῶ. Τὸ πρῶτο βιβλίον ἀποτελοῦνταν ἀπὸ σαπφικὰς στροφές, τὸ δεύτερον ἀπὸ ἀσκληπιάδικους στίχους, τὸ τρίτον ἀπὸ ἀλκαϊκοὺς καὶ ποιὸς ξέρεἰ ἂν τὰ Ἐπιθαλάμια, τὰ Ἐλεγεία καὶ οἱ Ὑμνοὶ δὲ σχηματίζαν καὶ αὐτὰ τρία διάφορα βιβλία.

Ἀπ' ὅλα αὐτὰ σώζονται 162 κομμάτια καὶ δυὸ ὄδες πού τὴς χροστοῦμε στὸ Λογγίνο καὶ τὸ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεῖα πού μᾶς φύλαξαν ἀντιγράφοντας τὴς σχεδὸν ὁλόκληρες. Ἡ Αἴγυπτος ὡς τόσο, στὸ παπυρινεῖο τύλιγμα τῶν μουμιῶν, καὶ στὴς κῆσες τῶν βαλσαμωμένων χροκοδειλῶν της διατηρεῖ ἀκόμα ἔργα πού ὡς τώρα πιστεύονταν γιὰ χαμένα. Δυὸ ὄδες βρέθηκαν τελευταῖα καὶ δημοσιεύτηκαν ἀπ' τὴν Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου. Καὶ ἀπ' αὐτὸ πιστεύομε πὼς δὲ θάργισαι νῆρθεἰ ἡ ἅγια κείνη μέρα ὅπου οἱ αἰγυπτιακὰς νεκρόπολεις θὰ μᾶς δώσουν πίσω τ' ἀριστουργήματα ἐκεῖνα πού γιὰ ἐρατικὰ νομίζοντάς τα ὁ ἀπαίσιος Πάππας Γρηγόριος ὁ ἔβδομος τᾶκαψε στὰ 1073.

Κανέναν ποιητὴ δὲν ἔχει ὅπως τὴ Σαπφῶ τὸ ἔμφυτο τόσο ἀρμονικόν. Μὲ ὅλη τὴ λεπτότητὴ μᾶς γυναικείας ψυχῆς, ὁ μεγάλος ρυθμὸς της ἐφαρμόζεται σ' ὅλα τὰ εἶδη τῶν αισθημάτων της, σ' ὅλη τὴν ἐκτεταμένη κλίμακα τῶν χροπητῶν συγκινήσεων της—εἴτε κλαίει τὸν

ἔρωτα, εἴτε τὸν διαφαντεῦν με τοὺς παραγωγούς μητέρας πὺ βλέπει τ' ἀφυχώσωμο παιδί της νὰ τὸ καίνε στὴ φωτιά, εἴτε τὸν ἐρεθισμένον ἐνθουσιασμό τοῦ πάθους της παροξύνει, πάντα τὸ ἴδιο μοτίβο τῆς ἰδικῆς της εὐαισθησίας εἶνε πὺ κάμνει τὴ λύρα τῆς καρδιάς τραγοῦδι' ἄρμονικά νὰ ψέλνει.

Ὁ Alfred κι ὁ Maurice Croiset λέν πὺς καὶ στὴ σχετικὴν ἀνεπάρκεια μιᾶς μετάφρασης τοῦ ἔργου τῆς Σαπφῶς, μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ μερικὲς ξεχωριστὲς γραμμὲς τοῦ style της: τὴ ζωηρὴ ἀκρίβεια, τὸ διακριτικὸ ρεαλισμὸ τῆς ἔκφρασης, τὸ φῶς τῶν εἰκόπων, τὴ σαφήνεια τῆς φράσης, σύντομης τὶς περισσότερες φορὲς ἀλλὰ καὶ τέλειας μαζί. Πρέπει σ' αὐτὰ τὰ σημεῖα νὰ προσθέσωμε κ' ἐκεῖνα πὺ κάθε μετάφραση παραλείπει ἀπ' τὸ πρωτότυπο: τὴν ἀπλὴ ἔκφραση τῆς λεσβικῆς διαλέκτου, τὴν ἐκφραστικὴ δύναμη τῶν συνθέτων ἐπιθέτων, τὴν εὐήχη ἐλευθερία τοῦ ρυθμοῦ καὶ ἄλλα. Μεγάλῃ δὲ ἐντύπωση προξενεῖ στὸν ἀναγνώστη ἡ γλαφυρὴ γλυκύτητα κ' ἡ καθαρὴ καὶ λαμπερὴ χάρη τοῦ καλάμου της.

Ὁ Διόνυσος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἀναφέρει τὴ Σαπφῶ ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους δασκάλους τοῦ ρέοντος καὶ μελοδικοῦ style, τὸν Ἀνακρέοντα καὶ τὸ Σιμωνίδη. Ἡ γλαφυρότη τῆς Σαπφῶς δὲν εἶνε δειλὴ, δὲν εἶνε ἀποκλειστικὴ γιὰτι παραδέχεται καὶ τ' ἄκρα, ἐνόνοντάς τα ἄρμονικά εἶνε ταυτόχρονα χαρίεσσα καὶ δυνατὴ, ἀπλὴ καὶ χαϊδευτικὴ, ἔξυπνη καὶ ἐρωτόλυπη, κι ὄλ' αὐτὰ τὰ προτερήματα ἢ ἐλαττώματα λεπτά κι ἀλαφρά χωρὶς λεπτομέρειες καὶ ὑπερβολές.

Ὁ Σόλων, σύγχρονος τῆς Σαπφῶς, μιὰ μέρα π' ἄκουσε τὸν ἀνεψιὸ του νὰ τραγοῦδαί μιὰ σαπφικὴ ὠδὴ τὴν εὐρήκε τόσοσ ὄμορφη, πὺ φώναξε: « δὲ θέλω νὰ πεθάνω πρὶ μάθω κ' ἐγὼ μιὰ τέτοια ».

Καὶ δὲν εἶνε μονάχα ὁ Σόλων πὺ ἔτρεφε τόσοσ ἐνθουσιασμό γιὰ τοὺς ἀλικιώνους, τοὺς ἐρωτικούς καὶ ἀνοιξιὰτικούς στίχους της, ὄλη ἡ ἀρχαιότη τὴ σεβάστηκε καὶ τὰ τραγοῦδια της παντοῦ διάδιδε θεορῶντάς τα Ὀμηρικά. Στὴν ἐποχὴ μας οἱ λίγοι εὐτυχησμένοι πὺ μποροῦν νὰ μαζέβουν τὸ ἀγνὸ μέλι τοῦ Ὑμητιοῦ πᾶν' ἀπ' τὰ μάραντα ἄνθια τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, μαγεύονται ἀπὸ τὰ ἰδανικά θέληγητρα καὶ τὴν ἡδονικὴ ὄμορφιὰ τῆς σαπφικῆς ἔμπνευσης καὶ σκλαβώνονται ἀπ' τὸ συνθετικὸ, τὸ συλληπτικὸ, τὸ βαθὺ καὶ τὸ πάντ' ἄρμονικὸ στοιχεῖο πὺ πλημυρίζει τὸ ὑπέροχον ἔργο τῆς Λεσβίας Χάριτας.

Η ΚΑΛΛΙΑΚΟΥΔΑ

A.

Κ' ἔσφιγγε ἡ Μέλινα στὴν ἀγκαλιὰ της τὸν κόσμον ὄλο, τὸ παιδί της, με τὸ δυνατότερο πόνο καὶ τὴ δυνατότερη λαχτάρα, πὺ φωλιάζουν στοῦ γονιοῦ τὰ σωτικά. Δὲν τοῦ μίλαγε. Κάπου, κάπου μοναχά, ἔσκυφε καὶ τὸ φιλοῦσε στὴν κορφὴ τοῦ κεφαλιοῦ του! Τὸ κατακόκκινον πρόσωπό της, σὰ νᾶταν βαμμένο μέσ' στὸ αἷμα, τὰ ὀλάνυχτα καὶ κοκκαλωμένα μάτια της, σὰ νᾶταν πεθαμένα κ' ἀκλειστα· τὰ ξέπλεχτα μαλλιά της, ριμμένα ἀπὸ δῶ κι' ἀπὸ κεῖ στοὺς νόμους της, σὰν στρίγγλας, ὁ ἰδρώτας πὺ κοιλῶντας ἀπὸ τὸ πρόσωπό της, χύνονταν ἀνάμεσα σὰ βυζιά της, σὰν τὰ μικρὰ καὶ γογγύρα ποταμάκια πὺ καταβαίνουν ἀπὸ τὴν πλέβρα τοῦ βουνοῦ, ὕστερα ἀπὸ βαρὺ καὶ χοντρό χαλάζι καὶ δυνατὴ τοῦ θεριστῆ βροχὴ καὶ γιομίζουν τὸ ξεροπόταμο, πὺ περνάει ἀνάμεσα σὲ δυὸ βουνά, τὸ λαχάνιασμα καὶ τὸ φύσημα, πὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα καὶ τὰ κάφυρά της, σὰν τὸ γογγύρο ἀλόγατο, πὺ πέρνει τὲς τρεῖς μέρες γιὰ τρεῖς ὄρες, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ βημαδί, ὄλα, ὄλα, ἢ λαχτάρα καὶ οἱ μαῦρες συλλογὲς πὺ τῆς τρέμαν καὶ τῆς δέρναν τὸ νοῦ καὶ τὴν καρδιά, τὴ μοιάζαν τέτοια, πὺ κι' ὁ χάρος τὴ σκιαζῶταν! . .

— Μάννα μου! μάννα μου! Θὰ σιάσω, μὴ με σφίγγεις ἔτσι! Λαχτάρα μου! Κρῖνέ μου! μάννα, θὰ σκούξω, ρυιάζουμε, τρομάζω!

— Σῶπα, Νώτη μου, σῶπα! μὴν κρένεις! Σφίξου στὴν ἀγκαλιὰ

μου δυνατά! Νά, νά! στριφογυρίζουσι τὰ βουνά, κ' ἡ γῆ βαθαίνει, παιδάκι μου! Σφίξου! σφίξου! γιατί φεύγει τὸ χῶμα ποῦ πατάμε.

—Μάννα μου! ἀληθινὴ εἶπε· . . γιατί κρένεις ἔτσι; . . γιατί παρολοῦσ; . . τρομάρα μου! κρινέ μου, μάννα! . . . δὲ γλέπεις; . . . σὲ σκιατήκαν, πῶς κάνεις, καὶ τὰ πρόβατα, καὶ προγκήξαν, σὰ νάπεσε λύκος! Δὲ γλέπεις, πῶς κρᾶνε φοβισμένα μὲ ταυτιά τους ὀλόρθα; Μῦλα μου, μάννα, ἡ κακὴ βουβὴ σὲ βρῆκε, κῆρθες τέτοια ἐδῶ στὴν ἐρημιά; . . μὴν πέθαναν οἱ δικοὶ μας; μὴν ἔπεσε μαῦρο μὀλεμμα στὸ χωριὸ, καὶ ξεκλήρωσε ἡ σειριὰ μας; . . μὴ βούλιαξε τὸ χωριὸ μας μὴν εἶδες ὄνειρον κακὸ γιὰ μένα; μὴ σοῦπαν γιὰ μένα διαβάτες ψέμματα; . . Ἀπλοὴ σου, μάννα μου. . . δὲ μὲ λυπάσαι; . . .

*

Τὰ δάκρυα καὶ τὰ πονετικά λόγια τοῦ παιδιοῦ, σύχασαν, καὶ γλύκανε τοῦ γονιοῦ τὴ λαχτάρα καὶ τὸν πόνο.

Ἄχ! γιοῦλί μου! γιοῦλί μου! τὴν τρομάρα μου ἄλλη μάννα, στὴ γῆ στὴν οἰκουμένη, νά μὴν νοιώσῃ! Παιδάκι μου! . . τώρα νοιώθω πῶς πατῶ τῆς γῆς τὸ χῶμα, τώρα γλέπω τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ! . .

Κ' ἔσφιγγε στὰ στήθια της τὸ παιδί της, τὸν πόνο της, τὴν παιτηγιά της, καὶ τὸ φιλοῦσε, τὸ φιλοῦσε, λαίμαργα κ' ἀχόρταγα, γιὰ νὰ δίνη δύναμι στὴν κοπιασμένη καὶ στερεμιμένη της καρδιά. . .

—Γιὰ μολόγα μου τώρα, μάννα, πῶς βρέθηκες ἐδῶ στὴν ἐρημιὰ ἔτσι, ξυπόλητη, ξεμαντύλωτη, ξεσκισμένη, καὶ τρομασμένη, σὰ νάβρεξε στὸ χωριὸ φωτιά!

—Παιδάκι μου! . . τὴ γνωρίζεις αὐτή; . . .

—Μπά! . . . ἡ φλογέρα μου! . . . Αὐτεῖνε! . . νὰ τὰ κειτήδια της καὶ τὰ ζουνάρια! . . νὰ . . . καὶ ἡ φωνή της. Ἀλλόκοττο πράμα! . . Ἐγὼ στὴ σκοτεινὴ, κ' ἡ φλογέρα μου στὸ κεφαλάρι, δέκα ὥρες στράτα μακριά! . . .

*

Κ' ἔβλεπε ὁ τσοπανάκος, μιὰ τὴ φλογέρα του καὶ μιὰ τὴ μάννα του κατάματς μὴ γνωρίζοντας τὴ νὰ πῆ καὶ νὰ πιστέψῃ.

—Γιὰ μολόγα μου, μάννα, πῶς καὶ ποῦ τὴ βρῆκες;

—Σήμερα, παιδάκι μου, ἀχάραγα, πῆγα στὸ κεφαλάρι νὰ πλύνω. Ἐστῆσα τὸ λεβέτι στὸ στρίποδο, τὸ γιόμησα νερό, ἄναψα

ποῦ κάτω φωτιά, καὶ μπήκα στὴν ὄχτη τοῦ ποταμοῦ, νὰ βρῆξω τὰ παλλαξίδια. Δὲν καλόσκυψα, καὶ γλέπω νὰ φέρῃ τὸ νερό, κατάριζα στὴν πλάκα, τὴ φλογέρα σου. Σὰ νᾶταν κανὰ φεῖδι ἀντισηκώθηκα φοβισμένη. Τὸ κεφάλι μου κουδούνιζε, σὰ νὰ μὲ βάρεσε κανεὶς κρυφὰ πὸ πίσω. Θροῖστη τὸ κορμί μου, λύθηκαν ἡ κλειδωσές μου, ἡ καρδιά μου πήγαινε νὰ ξεσπάσῃ, καὶ χίλια δυὸ βάλια στὸ νοῦ μου. Τὴν πέρνω στὰ χέρια μου, καὶ τὴν καλοκουττάζω. Σφουγγίζω τὰ μάτια μου, γιατί εἶταν θαμπωμένα, τίποτα, αὐτ' εἶνε, λέω, τοῦ παιδιοῦ μου, ποῦ τάφηκε ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας του! . . Ἄχ! ἡ ἀρροῖσικη! . . κάτι κακὸ θὰ μοῦπαθε στὰ ξένα χέρια! . . Νεράιδες θὰ τὸ πῆραν, καὶ γιὰ τεμίχιασμά μου, ρίξαν τὴ φλογέρα του στὰ νερά τοῦ κεφαλαριοῦ! . . Ἐγίνα, παιδάκι μου ζουρλή! . . Παράτηκα τὸ λεῦκο καὶ τὰγκειὰ πῶς ἦταν, καὶ πῆρα τὰ βουνά, καὶ χωρὶς πουθενὰ νὰ ξανασάνω, ἦρθα στοῦ τσιέλιγγά σου τὰ στανοτόπια νὰ μάθω καὶ νὰ δῶ! . . .

—Γιὰ φαντάσου! . .

—Παιδάκι μου, καὶ σὺ ποῦ τὴν ἔχασες; . .

— . . . Χτὲς τὸ γεῦμα, καθώμουνα ἐδῶ στὰ χεῖλια τῆς καταβάθρας, καὶ τραγουδοῦσα, λαλοῦντας καὶ τὴ φλογέρα μου. Ἐκεῖ, ξεγνωάστηκα, καὶ δὲν ξέρω πῶς, μοῦπεσε κάτου! . .

—Στὴν καταβάθρα; . .

—Ναί! . .

—Καὶ τί θέλεις, παιδάκι μου, καὶ πᾶς ἐκεῖ; . . Δὲ σιαῖζεσαι μὴ θροῖστῆς καὶ πέσης κάτου; . .

—Ἄ μπᾶ! . . ἔμαθα, μάννα. Γιατί ξέρεις; . . κάθε μέρα τώρα ἔρχουμαι, ρίχνω δυὸ τρία λιθαράκια κάτου, σκούζω μὲ τὰ δυνατά μου, λαλῶ τὴ φλογέρα, κῦστερα ρίχνω τὸ ψωμί μου στὸν καταράχτη.

—Τὸ ψωμί σου! . .

—Ναί! . .

—Γιατὶ παιδάκι μου! . .

—Ἄ! . . ἀμ' δὲν ξέρεις τίποτα . . .

—Τὴ νὰ ξέρω, γιοῦλί μου; . .

*

Κι ὁ τσοπανάκος, σὰ γερωπαππούλης, ἄρχισε νὰ διηγίεται στὴ μάννα του, τὸ τ' εἶχε καὶ τὸ τ' ἔλεγε ὁ γύρω γύρω τόπος γιὰ τὴν καταβάθρα, κάμνοντας τὰ δυνατὰ καὶ ἀδύνατα, γιὰ νὰ πιστέψῃ καὶ ὁ γιός του ὅ,τι πίστευε κ' αὐτό.

—Ἄπ' μοῦ λές, μάννα μου, ἀκου νὰ θαμμάξῃς καὶ νὰ πορροῖξῃς!

Ἐδῶ στὲς καλύβες, λένε, πῶς ἀπ' αὐτοῦ τοῦ καταράχη, κατεβαίνει ὁ χάρος φορτωμένος μὲ τὲς ψυχὲς ποῦ πέρνει, καὶ πάει στὸν ἄλλον κόσμον, κεῖ κάτω!

— Καὶ τὰ πιστεῖς παιδάκι σὺ αὐτά; . .

— Τὶ λές, μάννα! . ἀφοῦ τὰ λέει ἡ γρη-Γαλάνενα! ποῦ, ξέρεις, τὶ ξέρει; . δὲ μολογιέται! . καὶ τὶ δὲν ξέρει! . Κουβεντιάζει μὲ τὰ στέρια, μαγέβει τὰ φεΐδια, κρατεῖ τὰ στοιχιά! . καὶ τὶ δὲν κάνει! . Εἶνε ἀκουσὴ σὲ τέτοια καὶ παρατέτοια! . Ἄπ' ὀλοῦθε τὴ πέρνουν. Νά, σκῦψε κι ἀφουγκάσου! . Ἄκους μιὰ βουὴ πούρχεται ἀπὸ τὰ κατάβαθα; . . Εἶνε ἀπὸ τὰ περπατήματα καὶ τὰ μιλήματα τῶν πεθαμμένων! . Θυμήθηκα, ποῦ λές, καὶ γὼ τὸν πατέρα μου, κῆρχουμαι, ἀπὸ τότες ποῦ τόμαθα, κάθε μέρα, καὶ ρίχνω πρῶτα κάτου δυὸ τριά λιθαράκια, λαλῶ τὴ φλογέρα μου, κύστερα ρίχνω οὔλο τὸ ψωμί μου, ποῦ μοῦ δίνει καθ' ἀγῆ κοντά μου ὁ τσιέλιγγας, γιὰ νὰ τὸ πάρῃ ὁ πατέρας μου.

— Τὸ ψωμί σου! .

— Ναί! .

— Καὶ σὺ τὶ τρῶς παιδάκι μου; .

— Νά, λάχανα, ζωχιούς, δραξούλια, σκολιάμπρια, κερφαλίζω ψᾶνες, καὶ τέτοια . . Τὸ βράδυ, ποῦ πάω στὴν καλύβα, τρώγω ψωμί μὲ μαγέρεμμα καὶ προσφαΐ.

— . . .

— Γιατὶ κουνᾶς τὸ κεφάλι, μάννα; . δὲν εἶνε ἀλήθεια τάχα; .

— Πῶς δὲν εἶνε παιδάκι μου! . Δὲ γλέπεις, ὀλοφάνερα! .

— Ξέρεις, μάννα, πολλὲς βολές, ἔρχονται ἀπὸ κάτω, κάτι στάλες, στὰ μούτρα μου! Νά, νά, καὶ τώρα! . Ζύγα νὰ δῆς! . γλέπεις; . . Τὶ νᾶνε τάχα τοῦτο πάλε! .

— Εἶνε ποῦ βρέχει ὁ θεὸς παιδάκι μου! . .

— Μὰ βρέχει καὶ κεῖ κάτω; . .

— Ἄμ' δά; τὶ κάνει . . .

— . . . Ἄ! . μάννα μου, πῶς λυπᾶμαι τὸν πατέρα μου! . Θὰ κρουώνῃ καὶ θὰ παγονιάζῃ! . .

— Παιδάκι μου, παιδάκι μου, ποῦ νάξερε πῶς μεγάλωσες καὶ νοιάξου καὶ δαῦτον! . .

*

Καὶ φιλοῦσε τὸ παιδί της μὲ φίλημα ὄχτροῦ, καὶ τῶβρεχε μὲ δάκρυα ξημαλίστρας.

— Μάννα, νὰ τὸ πέρνει, τάχα, ὁ πατέρας μου τὸ ψωμί ποῦ τοῦ ρίχνω κάτω κεῖ; . .

— Τὸ πέρνει, παιδάκι μου! .

— Πῶς νὰ πορεύονται, μάννα, κεῖ κάτω οἱ πεθαμμένοι! . . .

— Σὰν στὸν ἄδη παιδάκι μου!

— Τάχα, νὰ τοὺς δίνουν ψωμί καὶ μαγέρεμμα;

— Τοὺς δίνουν λιθαρία.

— Ὡστε δὲν τρῶνε;

— Μοναχὰ τὰ ψυχασάββατα, τὲς προσφορὲς ποῦ τοὺς ζυμώνουμε καὶ τὸ στάρι ποῦ τοὺς βράζουμε.

— Ὁ καϊμένος ὁ πατέρας θὰ δυστυχᾶει κεῖ κάτω. . .

— Αὐτὸς κ' ἡ καρδοῦλιά του τὸ ξέρει! . . .

— Νά τοῦ ζυμώνεις ταχικὰ μάννα, προσφορὲς. . .

— Σάμπως ἔχω καὶ γὼ ἡ ἀρριζικη, παιδάκι μου! Νά μάφηκε στὲς πέντε στράτες, σὰν κούτσουρο στὸ λόγγο. Οὔτε μιὰ σποριά χοράφι. Μονάχα τὸ παλιοκάλυβο, καὶ κείνο θὰ πέση καμιά μέρα νὰ μὲ πλακώσῃ ζωντανή.

— Τὸν λυπᾶσαι μάννα; . . .

— Τὸν λυπᾶμαι καὶ τὸν χλίβουμαι, παιδάκι μου, μὰ τὶ νὰ τοῦ κάνω. Νά, γιὰ νὰ ζήσω καὶ γὼ, μαζώνω τὸ θεριστὴ στάχια πίσω πὸ τὲς καλαμιές, τὰ στομπάω, βράζω τὸ κριθάρι, τὸ ἀλέθω κ' ἔτσι, περῶ τὸ χρόνον μὲ κριθαρόψωμο καὶ λάχανα ἀνάλαδα. Ἄρτιμή, παιδάκι μου, δὲν ξέρω τὶ θὰ πῆ.

— Σῶπα, μάννα μου, μὴν κλαῖς! . Περζαλέσου νᾶμαι γὼ καλά, νὰ μεγαλώσω ἀκόμα κ' ἔνοιασον. Νά, θὰ φύγω ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ τσιέλιγγα, καὶ θὰ ρογιαστῶ σᾶλλον. Αὐτὸς εἶνε καρμύρης, καὶ κακός. Πείσμωνει μὲ τὸ τίποτα. . .

— Ἄμ' τὸ γλέπω, παιδάκι μου, ποῦ σᾶχει γδυτὸ καὶ ξυπόλυτο.

— Ἀλήθεια, μάννα μου, δὲ μὲ ποδένει. Δὲ γλέπεις, τὰ νύχια μου βγῆκαν ὄξω σὰ χελῶνες. Ἐχω δυὸ ξάμηνα τώρα στὰ χέρια του καὶ μιὰ φορὰ μάγόρασε τσαρούχια. . .

— Τὸν ἀχάριστο! οὔτε γιὰ ψυχικό! . . Ἄκου, παιδάκι μου, νὰ σοῦ πῶ: αὐτὸς δὲ θέλει λύπησι. Ἐκεῖ ποῦ ρίχνεις κάθε μέρα στὴν καταβάθρα τὸ ψωμί σου γιὰ τὸν πατέρα σου, νὰ ρίχνεις κάθε Πέφτη καὶ Κυριακή, ἀπὸ ἓνα ἀρνί. . .

— Τὶ λές μάννα! δὲν εἶνε κριμα! . .

— Τὶ κριμα! . . ἀφοῦ σὲ κακόχει, καὶ δὲ σὲ ποδένει, οὔτε σὲ ντένει; δὲν εἶνε κριμα. . Κάνετο σὺ καὶ τὸ πέρνω γὼ τὸ κριμα ἀπάνου μου! . .

Ὁ γέρω-Μέλεγος, ὁ τσιέλιγγας τοῦ Νώτη, μὲ τὸ πρῶτο, δεύτερο καὶ τρίτο ἀρνὶ ποῦ τοῦ χάθηκε, ἄρχισε νὰ κακοβαίνει στὸ νοῦ του, καὶ νὰ μὴν πιστεῖει τὲς πρόφασες τοῦ Νώτη.

Τὶ διάτανο! τόσον καιρὸ δὲν μοῦχασε κανένα! Τώρα πῶς τόκανε!.. Κοιμάτε καὶ τοῦ τὰ πέρουν, τὶ νὰ πῆ κανεῖς! Πρῶτα εἶχε τὰ μάτια του τέσσερα, πέταγαν σπῖθες!.. τώρα, περπατεῖ χαϊλωμένο καὶ σκεφτικό!.. Δὲ γένηται ἄλλοιῶς, πρέπει νὰ τὸ παραφυλάξω γιὰ νὰ μὴν παραγένη τὸ κακό.. Θέμου συχώρεσέ με! τὶ νὰ πῆ κανεῖς!..

Χάραξε ἡ μέρα, καὶ τὸ τσοπανόπουλο ἄνοιξε τὴν πορεὶά τοῦ μαντριοῦ, ἔβγαλε τὰ στέρφα πρόβατα μὲ τάρνια, καὶ τὰ σκάρωσε πέρα στὴν καταβάθρα.

— Σήμερα, τέτοια μέρα ποῦνε, πρέπει νὰ σφάξω ἓνα κριάρι τὸ γκεσέμι, γιὰ νὰ φιλέψη ὁ πατέρας μου καὶ τοὺς φίλους του. Θὰ σκούξη ὁ τσιέλιγγας περισσότερο, θὰ γένη θεριό... Ἔ... πέρνω καὶ γὼ τότες τὴ ράβδα μου καὶ φεύγω. Σάμπως χάθηκε ἄλλες στάνες. Καλλήτερα θὰ βρῶ. Ἔτσι κ' ἔτσι ρόγα δὲ μοῦ δίνει. Ἄσε πιά ποῦ μάποπέρνει κι' ὄλας, σὰ νᾶμε τὸ σκυλί του. Θὰ τοῦ σιάξω καὶ γὼ. Εἶν' αὐτὸς, μὰ εἶμαι καὶ γὼ παιδί τοῦ Ντάση... *

*

Εἶπε κ' ἔκαμε. Ἄπλωσε τὴν κλίτσα του, χύθη στὸ κοππάδι, κέπιασε ἀπὸ τὸ πόδι, τὸ μεγαλύτερο κριάρι. Βγαίνει τὸ μαχαῖρι του καὶ τοῦ κόβει, ὀρθά, τὸ λαρῦγγι. Ὑστερα, σούρνοντας σούρνοντας ἀπὸ τὸ καμπυλωτὸ κέρατο, τόφερνε, ἄγδαρτο, κατὰ τὴν καταβάθρα. Δὲν καλοζύγωσε, καὶ μιὰ φωνὴ ἄγρια καὶ βροντερή, σὰν ἀστραπολέκι, τὸ κοκκάλωσε.

— Στάσου, διαβόλου γιέ! Στὸν τόπο!.. Μὴ σαλέψης, τὶ σέκαψα!...

Ἦταν ἡ ἄγρια φοβέρα τοῦ γέρω — Μέλεγον, τοῦ τσιέλιγγα, πᾶκούγονταν πὸ τὴν σακμαάδα, ποῦταν ποῦ πάνου στὴν καταβάθρα! Μένα πίδημα, βρέθηκε ὀμπρὸς του.

— Μολόγατα, ἓνα, κένα!.. Ποῦ παγαίνεις τὸ κριάρι!..

— Λυπήσου με, τσιέλιγγα μου!.. Τὸς καὶ τὸς καὶ τὸς!..

Συχώρα με, καὶ δὲν τὸ ξανακάνω!.. Συμπάθα με, καὶ κάνε με σκλάβο, σου, νὰ στὰ ξεδουλέψω οὔλα!..

— Ἄ, ἄ, ἄ, ἄ... ἄτιμη γέννα, ψωμοπάτη!.. σῦρε τώρα καὶ σύ, νὰ συντροφέψης τὸ γονιό σου! Μὴ σκιάξῃσαι! δὲ θὰ βαρέσης πουθενά!.. θὰ σὲ ρίξω κατὰ ἴσια, καὶ θὰ πέσης στὰ χέρια τοῦ πατέρα σου ὀλάκαιρο καὶ ἄγκιαχτα!

Κι ὁ ἀγριωμένος προβατάρης, ἔγδαρε τὸ κριάρι του, πέρασε μέσα τὸ κορμί τοῦ τσοπανόπουλου, καὶ μὲ μιὰ βαριά καὶ ἄγρια βλαστήμια, τὸ γκρέμησε στὸν καταράχτη!

Γ.

Ἡ Μέλενα, ἡ σκύλλα μάννα τοῦ Νώτη, μὲ τὸ σκοτάδι, βγῆκε ἀπὸ τὸ κολασμένο καλύβι της, καὶ, ἀνάγια, ἀνάγια, σὰν κλέφτρα, πῆγε στὸ κεφαλαρι καὶ καρτεροῦσε νὰ φέρη τὸ ρέμμα, σὰν πρῶτα, ὅτι τὸ ἄρραχνο παιδί της, ἀνήξερα, τῆς ἔστειλε ἀπὸ τὴν καταβάθρα... *

Κῆταν ἡ νύχτα κείνη πιὸ ἄγρια, καὶ τὸ σκοτάδι σκοτεινότερο. Ὁ ἀγέρας σήκωνε στὰ φτερά του τὰ λιθάκια, καὶ ξερίζωνε τὰ χαμόκλαρα. Τὸ ρέμμα τοῦ κεφαλαριοῦ δυνατώτερο, καὶ τὸ νερὸ τοῦ δέκα πεθαμῆς πιὸ πάνου.

*

Ἦρθε κ' ἡ ὥρα, καὶ τὸ ρέμμα ξέρριχνε στὰ χέρια τοῦ γονιοῦ τὸ κριάρι.

Τὸ παιδάκι μου, νὰ μοῦ ζήση χίλια χρόνια!... Κριάρι μοῦστελε ἀποσπεροῦ!.. Θάχω διάφορο καὶ τὴν προβιά!

Κι' ἀφοῦ τήραξε, γύρω τριγύρω, νὰ μὴν τὴν βλέπη μάτι ζαλώθη τὸ σφαχτὸ καί, βιαστικά - βιαστικά, πῆγε καὶ κλείστη στὸ καλύβι της. Πῆρε τὸ ροῖ μὲ τὸ λάδι, ζύγωσε στὸ κονοστάσι, ἄναψε τὸ καντύλλι, κ' ἔκαμε τὸ σταυρὸ της μὲ μετάνοιες καὶ προσευχές.

— Παναγιά μου, χρυσὴ μου Παρθένα!.. Συχώραμε τὴν ἔρημη, γιὰτὶ ἀποσπεροῦ λησιμόνηκα ἄναφτο τὸ ἅγιο σου καντύλλι!... Παναγιά μου, φύλαξε τὸ γιὸ μου. Ἐνα τόχω κι' ἀκριβό!... Ὑστερα πὸ τὴ βαριά αὐτὴ βλαστήμια, τριπλοκλείδωσε τὴν πόρτα.

— Τώρα, χέρ, χέρ, νὰ τὸ γδάρω, πρὴ μὲ πάρ' ἡ μέρα.

Πέρνει τὸ δικοφτο μαχαῖρι τοῦ μακαριότη της, τὸ τροχάει στὴν σιδεροστιά, ξεβραχιονίζεται, καὶ ζυγώνει τὸ σφαχτό.

—Γιοῦλί μου, νὰ μοῦ ζήσης. Χίλια καλὰ νὰ σοῦ δώσῃ ὁ Θεός.
Στᾶνες, πρόβατα καὶ ζυγὲς ἄλογα καὶ γελάδια νάποχτήσης.

Καὶ μὲ τὲς εὐκὲς, καρφώνει τὸ μαχαῖρι στὸ καρῦδι τοῦ
σφαχτοῦ, καὶ τὸ σύρει, τρίζοντας, ὡς τὸν ἀφαλό. Ἐκεῖ, τὸ
κράτησε, καὶ γύρησε τὸ πρόσωπό της πίσω.

—Τὰ νύχια σου νὰ φᾶς, καρακάξα!.. Ἦταν ἡ κόττα, ποῦ
τίνιαξε τὰ φτερὰ της καὶ καρκάριξε ἀπὸ τὴ μεσιανὴ κόρδα τοῦ
καλυβιοῦ.

Ξαναγυρίζει κιαποτραβάει ὡς κάτω τὸ μαχαῖρι! Τὸ δερματέ-
νιο σάβανο ἀνοίχτη, κι' ὀμπρὸς στὴ φόνισσα, ξεσκεπάστη τὸ
παιδί της!..

Ἔτριξε τὸ κόνισμα καὶ τὸ καντῦλλι σβύστη, καὶ ἡ σκεπὴ
τοῦ καλυβιοῦ, πῆγε δῶθε κειθε. Ἡ φόνισσα, πέταξε τὸ μαχαῖρι,
καὶ σκέπασε τοῦ παιδιοῦ της τὸ κουφάρι μὲ τὸ πρόσωπό της,
κλαίοντας καὶ σκίζοντας τὰ κρέατά της.

—Παιδάκι μου! σέθαιφα ἢ σκύλλα!.. Ξανάζησε!.. παιδάκι μου
νὰ μὲ μαρτυρέψης, νὰ μὲ ψήσης μὲ λάδι καφτό!.. Οὐρανέ
μου, ἀνοίξε καὶ κάψε με! Γῆ, σκίσου νὰ μὲ καταπιῆς!.. Ἔ-
κλαψε καὶ δάρθη ὡς ποῦ στέρεψαν τὰ δάκρυα της, καὶ ξεράθη
ἢ μιλιὰ της.

—Θέ μου! κάμε με πουλί νὰ μὴ μὲ γλέπουν ἄνθρωποι
ζωντανοὶ καὶ πεθαμμένοι.

Κι ὁ Θεὸς τὴν ἔκαμε ἓνα μαῦρο πουλί, χωρὶς νὰ λαλή.
Μοναχά, ἓνα βραχνό, κρά, κρά!.. φωνάζει!. Καὶ τὸ λένε
Καλλιακούδα. Τᾶλλα πουλιὰ δὲν τὸ ζυγώνουν. Μαζί του
δὲ βόσκουν, οὔτε δροσιζονται ἀντάμα του στὲς βοῦσες καὶ στὰ
ρέμματα. Δὲ κελαδοῦν, οὔτε παίζουν μὲ τὴν Καλλιακούδα.
Οἱ κυνηγοί, δὲν τὴν κυνηγοῦν, γιατί ἦταν σὰν μὲ τᾶλλα πετού-
μενα! Ζῆ ἀπόξενη καὶ καταφρονημένη!.. Ἄνθρωπος μιὰ φορὰ.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΔΗΜ. ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ
ΒΑΛΤΕΤΣΙΩΤΗΣ

Η ΒΟΥΡΓΙΑ

ΤΟΥ Ν. Κ.

Σὲ παραθύριον ἀψηλὸ μὲ σίδερα φραγμένο
Κόρη μαργαροτράχηλη, κόρη ἀλυσσοπλεγμένη,
Πλουμίζει βούργια ξακουστὴ στὰ πέρατα τοῦ Κόσμου:

Κι' ἔχει σὲ λίμνη ἀπέραντη πολύκουπες βαρκοῦλες
Μὲ τὰ πανιὰ τὰ κάτασπρα μεσοκατεβασμένα
Κι' ἔχει καὶ μιὰ μὲ τὰ πανιὰ μ' ἀέρα φουσκωμένα
Καὶ νηὸ πανώρηο νὰ βάστα στὴν ἄκρη τὸ τιμόνι
Καὶ κόρη γαῖτανόφρυδη κοντὰ του καιτισμένη.
Θωροῦν κι' οἱ δυὸ τὰ πέλαγα, ποῦν' ἄσπρα σὰν τὸ γάλα
Καὶ τὸ βαθὺ τὸν οὐρανὸν ὅπου τὰ σμίγει πέρα.

ΚΩΣΤΗΣ Α. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ΧΥΝΟΠΩΡΙΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

I

Μέσα στὴ νυχτερινὴ σιγὴ
Πόσο μὲ φοβίζει ἓνα ἀεράκι,
Ὅπου παίρνει καὶ φυσᾷ γλυκειὰ πνοὴ
Γύρω στὸ κλειστὸ σπιτάκι.

Ἦθελα νὰ γνῶριζα σὰν τι
Θὲ νὰ μέκαμε νὰ νοιώσω ἓνα χεράκι
Στις ἀρχὲς ποῦ θὲ νὰν τῶπαιρνα πνοὴ
Καὶ ποῦ θ' ἄσβηγε στὸ μάγουλο χαϊδάκι!

Ἄνθολογᾶς, ὅμως γιατί παγαίνεις καὶ μαζώνεις
Μονάχα τάνθια, ποῦπεσαν μὲς στὰ νερὰ τῆς λίμνης;
Κοίτα: τὰ χέρια σου ἔβρεξες καὶ τώρα τὰ σφουγγίζεις
Πὰ στὸν κορμὸ τῆς ἀπιδιάς, ποῦ νεύρεται τὸ Μάρτη.

Ἄλαφροκρούω τὸ ντέφι, ποῦ ἡ ψιγάλα
Ἡ ἡδονικὴ μοῦχει χαρίσει ἀπόψι.
Μιὰ μυρουδιὰ πλημμύρησε τὴ σάλα
Ρόδων, ποῦ ἡ ἀδεροφύλα μου ἔχει κόψει.

Ἄλαφροκρούω τὸ ντέφι κι' ἀραχνένιες
Παλιές χαμένες μελωδίες γροικοῦνται
Κι' ἀντίκρου στὸν κατρέφτη νὰ οἱ χαμένες
Χαρές μου ἀπὸ τὴ λήθη ξεπετιοῦνται.

Κ' εἶναι οἱ χαρές μου πέρα ὡς πέρα νταντελλένιες
Κάποια χνούδια φιλιῶν καὶ κάποια χνάγια
Στὰ χέρια μου ἀπὸ τούφες μπριλιαντένιες,
Κάποιες βροχὲς χρυσολογιῶν ποῦ ρέουν ἀνάγια.

Κι' ἀνάμεσα πάντα σ' αὐτὰ κένα ρουμπίνι,
Ποῦ τὸ δένω κρουφὰ στὸ μαντιλάκι,
Τόγγρό, τὸ μεταξένιο, ποῦ ἀναδίνει
Ἐνα ἄρωμα ἀφροδίσιο ἀπὸ κορμάκι.

Ἄλαφροκρούω τὸ ντέφι, κι' ὡς τὸ βράδι
Κάθε καὶ ποῦ θιαμπὸ σιγοπροβαίνει,
Τις χαρὲς τὶς παλιές μου ἔνα μαγνάδι
Νεραϊδόπλαστης πάχνης μοῦ ὁμορφαίνει!

Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΤΗΣ ΠΗΓΗΣ

Βλέπ' ἡ πηγὴ ἀπ' τὸ ὕψος τοῦ βουνοῦ τὴ θάλασσα
Ἀθέλητα μὲ μάνιτα στὰ πόδια του νὰ σπάη,
Ὡσὰν φερμένη ἀπὸ ριζικὸ νὰ προσπαθᾷ,
Τῆς καλωσύνης νὰ ρίξῃ τὸ μεγάλο θρόνο.

Τὴν βλέπει, τόσο ἀπέραντη ὅσο καὶ μικρή,
λύσσας ἀφροῦς γιὰ τὴν ἀδυναμία της νὰ ξεπετάη
καὶ τὴν φαντάζεται πικρή. Φαντάζεται ἀκόμα
πῶς μὲ τὰ χρόνια θὰ τῆς ἦταν δυνατὸ νὰ τὴν γλυκάνη.

Τὰ διάφανα νερά της ἐμποροῦσε νὰ τὰ ρίξῃ
ἀνάμεσα σὲ κάμπους, ὅμως ἡ πηγὴ
δὲν θέλει δόξασμα καὶ κυτάγματα ἀνθρώπων.
Ἐκεῖνη τὸ μεγάλο ὄνειρό της κυνηγᾷ.

Κακοπαθαίνουν τὰ νερά της καὶ συντριβοῦνται
ἀνάμεσα σὲ βράχους καὶ πεσμέν' ἀπὸ ψηλά,
ὅμως μὲ πόθο βλέπουν πρὸς τὴ θάλασσα,
λόγια ριγμέν' ἀπ' τῆς ἀγάπης τὴν πηγὴ.

Καὶ χύνονται, χύνουντ' αἰῶνες τώρα ἄπειρους
γιὰ νὰ γλυκάνουν τὰ πικρὰ νερά,
ὅμως, τὶ κρῖμα, πικραίνονται τὰ ἴδια καὶ ξεχύνονται
κ' ἐκεῖνα τώρα, λύσσας ἀφρός, πρὸς τὸ βουνό.

Τι ἂν ἐπολέμησες στήν Τροία; Πολλοὶ ἦταν οἱ πολεμιστᾶδες, ἀνδρεῖοι ὅλοι, πειὸ ἀνδρεῖοι ἀπὸ σένα, πειὸ μεγάλοι. Ὅμως σὺ ἔμεινες σύμβολο αἰώνιο, μόνος σὺ ἐδάμασες τὴν τύχη, πάντα ἐχθρὰ σου.

Τι ἀκόμα ἂν ἀπὸ σένα ἀλώθηγεν ἡ Τροία;
Σκοπὸς σου δὲν ἦταν ἡ ἄλωσις ἀλλὰ τὸ μέσο γιὰ νὰ τελειώσῃ ὁ πόλεμος, νὰ ἐπιστρέψῃς στὸ μεγάλο ἀγαθὸ τῆς ζωῆς σου, τὴν ἡρεμὴ στέγη.

Μάταια τὰ κύματα σὲ πολεμοῦν καὶ μάταια
ὁ Ποσειδώνας σ' ὀργίζεται. Μάταια οἱ Κύκλωπες σ' ἐπιβουλεύονται
κι' ἄπειροι κίνδυνοι σὲ κυκλώνουν. Σὺ κατορθώνεις
νὰ τοὺς δαμάξῃς.

Μάταια πειρασμοὶ, Καλυψώ, Κίρκη, ἀνοίγουν
θερινῶν ἀγκαλιᾶς. Ἡ ἀθανασία νὰ σὲ μαγεύσῃ
δὲν κατορθώνει, οὔτε Σειρήνες τὸ μεγάλο σκοπὸ σου
νὰ ματαιώσουν.

Καὶ νικᾷς. Ἀκόμα νικᾷς τὸν καιρὸ, τὸν μεγάλο ἐχθρὸ σου
καὶ δὲν μποροῦν δέκα χρόνων ἀγῶνες νὰ σβύσουν
τὸν ὑπέροχο πόθο σου, ποῦ δυνατώτερος κάθε μέρα
ξαναγεννιέται.

Τι ἂν ἐνίκησες στήν Τροία; Πολλοὶ ἦταν οἱ νικητῆς. Ὅμως
σὺ ἔμεινες σύμβολο, σὺ ἔκαμες μέσο τῆς νίκης γιὰ νὰ τελειώσῃ
ὁ πόλεμος, νὰ ἐπιστρέψῃς στὸ μεγάλο ἀγαθὸ τῆς ζωῆς σου,
τὴν ἡρεμὴ στέγη.

Θέλουμε νὰ γλυτώσουμε τὴν Ἰταλία ἀπ' τοὺς δασκάλους, τοὺς ἀρχαιολόγους καὶ τοὺς ἀρχαιοκαπήλους· αὐτὰ λέει μετὰξὺ ἄλλων, ἓνα μανιφέστο ποὺ βγάλαν πέρσι στήν Ἰταλία μερικοὶ νέοι ποιηταί, τὸ μανιφέστο τοῦ μελλοντισμοῦ, ποὺ δημοσιεύσανε τότε καὶ πολλὲς Ἑλληνικὲς ἐφημερίδες. Θέλουμε ν' ἀπαλλάξουμε τὴν Ἰταλία ἀπὸ τὰ πολυάριθμα μουσεῖα, τὰ ἀναρίθμητα αὐτὰ κοιμητήρια. — Μπράβο στοὺς νέους, ποὺ μὲ τὸν ἐνθουσιασμό τους κήρυξαν τὴν ἐπανάστασι, τὴν πνευματικὴ ἐπανάστασι.

Αἶ, τὰ παιδιὰ καιρὸς ἦταν νὰ ἀγανακτήσουν, καιρὸς ἦταν πειὰ θὰ φώναζαν οἱ δικοὶ μας δημοτικιστές, καὶ χαϊδεύοντας ὑπερήφανα τὸ μῦσι τους θὰ εἶπαν: Τὰ βλέπετε, τὰ παιδιὰ τώρα λένε ἐκεῖνο ποὺ ἐμεῖς ἔχουμε πεῖ ἀπὸ καιρὸ.

Καλὲ τί μᾶς λέτε; !... Βγάλτε τὴ μίσκα σας, κύριοι δημοτικισταί, σᾶς γνωρίσαμε, σᾶς γνωρίσαμε. Εἰσθε καὶ σεῖς δασκάλοι ἴσως χειρότεροι καὶ ἀπ' τοὺς ἄλλους, γιατί ἐκεῖνοι ἀπὸ παχυλὴ τους ἀμάθεια βρίσκονται σὲ μιὰ πλάνη, μὰ σεῖς ποὺ εἴσατε κοντὰ στὴν ἀλήθεια, γιατί δὲ θέλετε νὰ τὴ νοιώσετε ὀλοκληρωτικά;

Γιατί καὶ σεῖς δυστυχῶς δὲν ἔχετε ἀπαλλαγθῆ ἀπὸ τὸ δασκαλισμὸ ποὺ μᾶς ἔχει ὑποδουλώσει, δὲν ἀλλαξοπιστήσατε μὰ εἴσατε τοῦ δασκαλισμοῦ οἱ Ραγιαδες.

Καὶ σεῖς συζητεῖτε γιὰ τύπους, γιὰ λέξεις, γιὰ γραμματικούς κανόνας... Μωρὲ θαυμάζετε καὶ σεῖς τὴν ἀρχαιότητα, τὸ λέτε ὅπου βρεθεῖτε καὶ ὅπου σταθεῖτε, οἱ κριτικὲς σας, τὰ συγγράματά σας καὶ κάθε γραμμὴ ἀπὸ τὴν πέννα σας βγαλμένη βρωμαεὶ ἀρχαιομανία, καρικατουρίστες τῶν ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κάλλους.

Καταντήσατε τὴν Τέχνη δουλικὴ μίμησι, καὶ πνίξατε τὸ Νεοελληνικὸ πνεῦμα.

Ἴδιοι εἴσατε, ἴδιοι μὲ τοὺς δασκάλους, μονάχα τὶς λέξεις ἔχετε ἀλλάξει· φέροντε λέξεις καινούργιες, εἶναι ἀλήθεια πολλὲς ζωντανές, μὰ καὶ πολλὲς νεκρές.

Οἱ δασκάλοι σκάφτουν καὶ βγάζουν τὸν νεκρὸ ἀπὸ τὸν τάφο, ἐσεῖς τὰ σάβανά του μόνο ἀλλάζετε καὶ τὸν ντύνετε ἄλλα ρούχα, καὶ γιὰ νὰ μὴ βρωμάῃ τὸν ποτίζετε μὲ λίγο ἀνθόνερο.

Νὰ λοιπὸν τώρα νὰ σᾶς πῶ, ποιοὶ εἶναι οἱ τρεῖς κλάδοι τοῦ ἀπαισίου δέντρου τοῦ δασκαλισμοῦ.

Οἱ Καθαρευουσιάνοι μὲ τὰ διάφορα παρακλάδια τους.

Οἱ Ψυχαρισταί, μὲ τὰ παρακλάδια τους βέβαια κι αὐτοί.

Οἱ Δημοτικισταὶ πὺν κατάλαβαν πὼς ἡ γλῶσσα πρέπει νὰ εἶναι ζωντανή, μὰ ἀκόμα δὲν μποροῦν νὰ ἀπαλλαγθοῦν ἀπὸ τὸ σαράκι τῆς ἀρχαιομανίας: Οἱ ἀρχαιομανεῖς δηλαδὴ δημοτικισταί.

Καὶ μὴ νομίζετε πὼς λέω νὰ περιφρονήσουμε ἐκεῖνη τὴ μεγάλη ἐποχή. Naί, ἡ ἐποχὴ εἶναι μεγάλη, κανεὶς δὲν τ' ἀρνιέται, οὔτε ἐγώ. Μὰ εἶναι μεγάλη ἀκριβῶς, γιατί οἱ τεχνίτες κύτταξαν τὴ ζωὴ γύρω τους, καὶ ἀπ' τὴ ζωὴ μέθυσαν καὶ δημιούργησαν.

Κυττάξτε καὶ σεῖς σημερινοὶ τεχνίτες τὴ ζωὴ, καὶ μὴ ζητᾶτε ν' ἀναστήσετε τοὺς πεθαμένους.

«Κάντε μιὰ ἐπίσκεψι κάθε χρόνο στὰ μουσεῖα, ὅπως κάθε χρόνο ἐπισκέπτεσθε τοὺς προσφιλεῖς νεκροὺς σας. Τιμῆστε τοὺς νεκροὺς σας, σκορπίστε λουλούδια στῆς Τζοκόντας τὰ πόδια, μὰ μὴν τὸ πέρνετε δουλειὰ μέσα στὰ νεκροταφεῖα νὰ γυρίζετε, γιατί θὰ νεκρωθῆτε καὶ σεῖς». Ἔτσι ἐφώναξαν οἱ μελλοντισταί.

Νιοὶ καὶ νιές, πὺν εἶστε ὅλο χαρὰ καὶ βλέπω στὰ μάτια σας τὸν πόθο νὰ βασιλεύη, γιὰ πές τε μου ποῖος ἢ ποιά σκέφθηκε ἀπὸ σᾶς, νὰ πάη ἐκεῖ πὺν θαμένοι βρίσκονται ὁ Ρωμαῖος καὶ Ἰουλιέττα, νὰ τοὺς ξεθάψη γιὰ νὰ τοὺς ρωτήσῃ τῆς ἀγάπης τὰ μυστήρια. Καὶ ἂν τοὺς ξεθάψτε δὲ θὰ σᾶς πὺν τίποτα, ἡ γῆς τοὺς ἔχει φάει. Γιὰ σᾶς τώρα εἶναι ἡ ζωὴ, ἀπολαῦστε τὴν, ἀνοῖξτε τ' αὐτιά σας καὶ τὰ μάτια σας, βάλτε σὲ κίνησι ὅλα τὰ αἰσθητήρια ὄργανα, γιατί καὶ σεῖς αὔριο θὰ πεθάνετε καὶ θὰ γείνετε καὶ σεῖς ἄγρηστοι.

Τίποτα δὲν εἶναι ὠραῖο, γιατί κάθε μέρα πὺν ξημερώνει γεννάει καίποιο ὠραιότερο.

Naί, τὸ γεννάει, ἂν ἐμεῖς στραβωνόμαστε καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ δοῦμε, ἐμεῖς φταίμε, δὲ φταίει οὔτε ἡ καινούργια μέρα, οὔτε ἡ ζωὴ πὺν τρέχει τρεχάτε καὶ σεῖς νὰ τὴν ἀγκαλιάστε, γιατί φεύγει, φεύγει γλήγωρα, βρισκόμαστε στὸν αἰῶνα τῆς ταχύτητος, τρεχάτε καὶ ἂν σκοντάψτε καὶ τσακιστῆτε δὲν πειράζει, θὰ γείνετε ἥρωες. Ἄλλοι ἔπειτα ἀπὸ σᾶς θὰ τρέξουν καλύτερα.

Ἀφίστε τοὺς γέροντας νὰ περπατᾶν σιγά, ἀφίστε τοὺς δασκάλους νὰ βηματίζουν πρὸς τὰ ὀπίσω.

Καὶ ἡ γλῶσσα τρέχει, μορφώνεται κάθε μέρα, ἀνάλογα μὲ τὴς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ, μὲ τὴς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐπιστήμη, θὰ μοῦ πῆτε, κύριε Ψυχάρη, ἡ ὁμοιομορφία, ἡ γραμματική.

Ἀπάνω ὅμως ἀπὸ ὅλες σας τὴς ἐπιστῆμες καὶ τὴς γραμματικές εἶναι ἡ ζωὴ.

Τὴν πάθατε καθὼς τὸ δάσκαλο τῆς χημείας πὺν διδάσκοντας μιὰ φορὰ τοὺς μαθητὰς του ἔλεγε: Τὸ δεῖνα ὑγρὸ, ἂν ἀνακατευθῆ μὲ τὸ τάδε θὰ ἔχουμε κόκκινο οἷζημα.

Καὶ τὸ οἷζημα ἔγινε πράσινο, γιατί ὁ κύριος χημικός δὲ λογάριασε τὴν ἐπήρεια τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Κύριε Ψυχάρη, ὑπάρχει γύρω ἀτμοσφαιρικός ἀέρας, καὶ ἀτμοσφαιρικός ἀέρας στὴ γλῶσσα εἶναι ἡ ζωὴ, οἱ διαφορὲς καινούργιες τοῦ λαοῦ ἀνάγκες.

Ἡ μήπως, κύριε Ψυχάρη, τὰ πειράματά σας τὰ κάνετε εἰς τὸ κενόν, μήπως ἐκεῖ στὸ Παρίσι δὲν ὑπάρχει ἀέρας, λίγος Ἑλληνικός ἀέρας;

Καὶ σεῖς ἀρχαιομανεῖς δημοτικισταὶ πὺν καταλάβατε τὴ καπνὸ φουμάρι ἢ ἀλογάριαστη τοῦ Ψυχάρη ἐπιστήμη, σᾶς ἐξορκίζω, ἀφοῦ βρισκόμαστε σὲ καλὸ δρόμο, ξεχάστε τοὺς ἀρχαίους, κι ὅπως στὴ γλῶσσα βλέπετε μπροστά σας, τὴν ἀλήθεια, ἔτσι κι ὅλας παρατηρήστε τὴ ζωὴ, ἀγκαλιάστε τὴν μὲ μόνο ἐφόδιο τὴν προσωπικὴ σας δύναμι, τὴν Τέχνη.

Εἶναι ἀλήθεια πὼς πολλοὶ ἀπὸ σᾶς χτυπάτε ὅπου σταθεῖτε καὶ ὅπου βρεθεῖτε τὴν ἀρχαιολατρεία, μὰ δὲν ἔχετε τὴ δύναμι νὰ χτυπήστε καὶ αὐτὴ τὴν ἀρχαία Τέχνη.

Ἦταν μεγάλη εἶναι ἀλήθεια ἡ μακαρίτισσα, μὰ εἶχε καὶ αὐτὴ τὰ ἐλαττώματά της: καὶ ναὶ μὲν ὁ ἀποθανὼν δεδικαιώται, μὰ καμιὰ φορὰ πέστε κ' ἓνα κατὸ γιὰ δαύτη, ἔτσι νὰ συχωρεθοῦν τὰ πεθαμένα σας.

Ποιά εἶναι τὰ ἐλαττώματά της, δὲν εἶναι τώρα ἡ κατάλληλη στιγμή νὰ τὸ ἀναπτύξω, οὔτε ἔχω τὴν ἱκανότητα νὰ τὸ ἐξωτερικεύσω, χωρὶς νὰ μοῦ λείπη καὶ μιὰ τέτοια ἀντίληψις.

Ἐχει κανεὶς ἀρχαῖος τὴν τόσο ἀνθρώπινη, τὴν τόσο ζωντανὴ ψυχολογία τοῦ Ντοστογιέφσκη;

Μὰ αὐτὴ τώρα δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἐγὼ δὲ σᾶς ζητᾶω τὰ χτυπήστε, νὰ ἀρνηθῆτε τὴν ἀρχαία Τέχνη, μὰ ἀπλῶς νὰ μὴ ζητᾶτε νὰ τὴν μιμηθῆτε: σεβαστῆτε τὴν τουλάχιστον ἂν τὴν ἀγαπᾶτε καὶ μὴ ζητᾶτε νὰ τὴν γελοιοποιῆτε μὲ τὴς ἀνόητες μιμήσεις σας.

Τέλος πάντων—νοιῶστέ το καλά—πὼς ἂν δὲν ἀγκαλιάσουμε τὴ Ζωὴ, τίποτα δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ κάνουμε.

Γράψτε σὲ καθαρῆουσα ζωντανὰ πράματα, ἂν αὐτὸ εἶνε ποτὲ δυνατόν, νὰ γράψῃ κανεὶς ζωντανὰ σὲ νεκρὴ γλῶσσα. Μὰ τέλος

πάντων ἂν μπορῆτε κάντε το παρὰ νὰ φορᾶτε τὴ φουστανέλλα ἢ καλύτερα τὴ ρεντεγκότα μ' ἓνα ἀρχαῖο ἔνδυμα.

*

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὰς γράφουν, γιατί νομίζουν πὼς εἶναι καθῆκον τους νὰ γράφουν, γιατί εἶναι δημοτικιστές, κάνουν πρόβες τῆς γλώσσας. Αὐτὸ δὲ τὸ εἶπε καὶ ὁ Σκληρὸς στὸ κοινὸν τοῦ ζήτημα.

Νομίζουν πὼς ἅμα πείσθηρες ὅπως δῆποτε, ἔτσι ἀπὸ φυλλάδες, κι ἔγινες δημοτικιστὴς πρέπει ν' ἀρχίσῃς καὶ τὰ πειράματά σου στοῦ κασίδι τὸ κεφάλι, στὴ φτωχὴ μας λογοτεχνία δηλαδή.

Ἄν ἦταν τουλάχιστο τὸ αἶσθημά σου νὰ σὲ παρασύρῃ καὶ νὰ γίνῃς δημοτικιστὴς, ἴσως τότε μποροῦμε κάπως νὰ πιστέψουμε πὼς ἀφοῦ ἔχεις αἶσθημα θὰ εἶσαι καὶ ποιητὴς. Μὰ φίλοι μου, αὐτὸ τὸ δῶρο τὸ δίνει ἢ φύσις σὲ λίγους, πάπτε λοιπὸν νὰ γράφετε κονταμάρες, ἔσεῖς οἱ ἔξυπνότεροι ὅλων τῶν Ρωμῶν.

Γι' αὐτὸ γράφετε ἀνόητα ἢ ἀκατανόητα, γιατί καὶ σεῖς δὲν ξέρετε τί θέλετε νὰ γράψτε καὶ λέτε πὼς γράφετε γιὰ τοὺς λίγους· καὶ ὅταν θέλετε νὰ κάνετε ἐντύπωσι, ἐπειδὴ δὲ μπορεῖτε νὰ χρωματίσετε τὴ φράσι, χρωματίζετε τὰ χαμόγελα τῆς ἐρωμένης σας καὶ τὸ τραγοῦδι τῆς φίλης σας. (Τὸ πράσινο τραγοῦδι, τὸ βυσσινὸ χαμόγελο κτ.).

Νὰ σᾶς πῶ τί συμβαίνει; Διαβάζετε τοὺς ξένους, τοὺς μεγάλους τοὺς διαβάζετε ἐπιπόλαια, πολλὲς φορὲς δὲν τοὺς καταλαβαίνετε καὶ λέτε, μωρὲ μεγάλες ιδέες! . . .

Προσπαθεῖτε λοιπὸν τότε νὰ μὴν καταλάβετε καὶ τὸν ἑαυτὸ σας, γιὰ νὰ γίνετε καὶ σεῖς μεγάλοι, κ' ἔτσι δὲ σᾶς καταλαβαίνουν καὶ οἱ ἄλλοι.

Ἐπιχειρήστε νὰ καταλάβετε ἑσεῖς, ἐκεῖνο πὸν γράφετε τέλεια, θὰ σᾶς χειροκροτήσουν οἱ περισσότεροι.

Μὴ μιμῆσθε ὅμως βιβλία, ἄς εἶναι Σοφοκλήδες ἢ Πίνδαροι, κάπτε τα, μιμηθεῖτε τὸ μανάβη, τὴν κοκότα, τὸν τραπεζίτη, τὴν κυρία τῶν σαλονιῶν. Μπορεῖτε;

Ἄν δὲ μπορῆτε, αἱ, τότε κυτᾶστε νὰ γίνετε χρήσιμοι στὴν πατρίδα σας ἀλλιῶς.

Μὰ δὲ φταῖτε ἑσεῖς, ὁ Ψυχάρης ἔτσι τὸ παρουσιάζει τὸ ζήτημα. Νομίζει πὼς γλωσσικὸ ζήτημα καὶ Τέχνη εἶναι ἓνα· θέλει τὴ γλώσσα σκοπὸ καὶ ὄχι μέσο, δοῦλα δηλαδή τοῦ τεχνίτη· μὰ τὴν ἀναιβάξει βασίλισσα ἀπάνω σὲ θρόνον καὶ γράφει ρομάντζα ἀπάνω σὲ γλωσσικὲς ριτσέτες.

Τὶ διαφέρει ἀπ' τοὺς δασκάλους πὸν πέρνουν τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς γιὰ παραδείγματα τοῦ συντακτικοῦ καὶ τῆς γραμματικῆς; Ὅλοι σεῖς πνίξατε τὴν Τέχνη.

Ξέρετε τί κακὸ κάνετε, κύριε Ψυχάρη, μὲ τὸ νὰ ἐπαινᾶτε καθετὶ γραμμένο μὲ τοὺς κανόνες σας καὶ νὰ περιφρονᾶτε καθετὶ μὴ γραμμένο: Ὅ,τι καλὸ κάνετε μὲ τὴν ἐπανάστασι τὴ γλωσσική, γιατί εἴσαστε βέβαια πάντα ἓνας ἐπαναστάτης καὶ σ' αὐν τέτοιον πρέπει κανεῖς νὰ σᾶς τιμᾷ καὶ νὰ σᾶς σέβεται, τόσο κακὸ κάνετε μὲ τὶς τεχνικὲς σας ἐπεμβάσεις, κριτικὲς καὶ δημιουργικὲς.

Κύριε δάσκαλε, μείνετε ἐκεῖ πὸν ὁ θεὸς σᾶς προώρισε.

*

Καὶ σεῖς ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς μὲ ταλέντο μὴ παρασύρεσθε ἀπὸ τὰ βιβλία σημερινὰ ἢ ἀρχαῖα. Πνίγει αὐτὸ τὴν Τέχνη σας. Πρέπει νὰ εἶναι κανεῖς πολὺ μεγάλος γιὰ νὰ ξεπεταχτῆ μέσα ἀπὸ τὸν περιορισμὸ τῆς μιμήσεως ὁ ἴδιος ἑαυτὸς του, μὰ καὶ πάλι ἢ μίμησις κάτι θὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ.

Μὰ ἴσως ἀκόμα δὲν ὑπάρχουν σήμερα πολλοὶ μεγάλοι, οὔτε κἂν Μεγάλοι.

Ἴσως οἱ σημερινοὶ δὲν κάνουν παρὰ νὰ προετοιμάζουν τὸ δρόμο στοὺς ἄλλους.

Ἐτοιμάστε λοιπὸν αὐτὸ τὸ δρόμο, διδάξτε στοὺς μεταγενεστέρους, τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀτομικότητα.

Γράψτε ἐπιτέλους ἀπλᾶ πράματα καὶ ἄς τὰ καταλάβουν ὅλοι, κι ἀφήστε νὰ γεννηθῆ αὔριον ὁ τεχνίτης πὸν θὰ τὸν καταλάβουν ὀλίγοι.

Γενῆτε οἱ δημοτικισταὶ τῆς ιδέας, ἀφοῦ εἴσθε οἱ δημοτικισταὶ τῆς γλώσσας.

Κάθε τεχνίτης εἶναι πὸν πλούσιος ἀπ' ὅλους μαζί τοὺς ἀρχαίους. Ἄν δὲ γείνη Ὅμηρος, Σοφοκλῆς, Πίνδαρος, εἶναι πὸν δὲν ἔχει τὴ δύναμι νὰ βοῆ τὸ θησαυρὸ του, τὸν κρυμμένο μέσα του, στῆς ψυχῆς του τὰ βάθια.

Σκάψτε τὸν ἑαυτὸ σας γιὰ νὰ βοῆτε τὸν ἑαυτὸ σας, μὰ ἀφήστε τὶς ἀρχαιολογικὲς ἀνασκαφές.

Καταλαβαίνω, δὲ λέω τίποτα καινούργια πράματα, μὰ εἶναι περίσταση, πὸν πρέπει κανεῖς νὰ ξαναμασήσῃ τὰ γνωστά, γιατί βέβαια πολλοὶ τὰ ξέρουν, μὰ λίγοι τὰ ἐφαρμόζουν.

Ἀφήστε λοιπὸν κάθε ἀνάμνησι τῶν ἀρχαίων.

Ἄρκετὸ πένθος κρατήσατε ἴσια μὲ τῶρα, βγάλτε τὰ μαῦρα, ξεγυμνωθῆτε γιὰ νὰ σᾶς τσουρουφλήσῃ ὁ σημερινὸς ἥλιος τῆς προόδου. Ἄλλὰ μακρυνά, γιὰ τὸ Θεὸ καὶ ἀπὸ ξενικὲς ἐπιδράσεις, αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ χειρότερο.

*

Ἔχουμε πολλὰ ἐλαττώματα οἱ Ρωμοί, κοπανᾶνε καὶ ξανακοπανᾶνε οἱ δασκάλοι.

Μὰ τὰ ἐλαττώματά μας — Δὲν εἶναι δικά μας; Τὰ κλέψαμε; Ὅχι λοιπὸν ἐμπρός, ἐδῶ σᾶς θέλω. Ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ἐκεῖνη ἡ φυλὴ θὰ πάῃ μπρός, πού θὰ κἀνῃ τὰ ἐλαττώματά της προτερήματα. Καλύτερα δικά μας ἐλαττώματα παρὰ προτερήματα ξένα.

Ἔχουμε, κύριε Ψυχάρη, γλωσσικὴ ἐλευθερία καὶ ὄχι ὁμοιομορφία καὶ ὄχι κανονισμένη γραμματικὴ, γλωσσικὴ ἀναρχία ἂν θέλετε. Εἶναι ἐλάττωμα, πολὺ καλὰ τὸ παραδέχομαι καὶ σᾶς βγάζω τὸ καπέλλο μου. Λοιπὸν ἂν μᾶς βαστάῃ τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ ὡς τὸ κάνουμε προτέρημα.

Ἄς γράφουμε οἱ τεχνίτες ὅπως νομίζουμε καλύτερο, μὲ ὅλη μας τὴν ἐλευθερίαν τὴν ὑποταγμένην στὸ αἶσθημα, κύριε Ψυχάρη, γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἀναρχία, τὴν πειθαρχοῦσα στὰ φωνητικά μας καὶ ἀκουστικά μας αἰσθητήρια νεῦρα, καὶ τότε θὰ μορφωθῇ μιὰ γλῶσσα πλούσια, μιὰ γλῶσσα γεμάτη ζωὴ καὶ δροσιά, μιὰ γλῶσσα φιλολογικὴ.

Ρωτήστε τοὺς τεχνίτες τοῦ λόγου τοὺς μεγάλους καὶ τρανοὺς, ὅσους ἔχετε δίπλα σας στὸ Παρίσι, πέστε τους νὰ σᾶς μιλήσουν μὲ εἰλικρίνειαν, καὶ ἂν δὲ σᾶς πούνε πὼς πολλὲς φορὲς γράφοντας θέλουν νὰ ξεφύγουν ἀπ' τοὺς καθορισμένους γραμματικούς καὶ συντακτικούς κανόνες γιὰ νὰ ἐξωτερικεύσουν τὸ τί αἰσθάνονται, τότε ἐγὼ παραδέχομαι νὰ σᾶς ἀνακηρύξω γλωσσικὸ Μεσοίαν, ἐσᾶς τὸν ἀπόστολο τοῦ Σολωμοῦ, μολονότι θελήσατε μᾶζι μὲ πολλοὺς ἄλλους συναποστόλους σας, σφιχτὰ νὰ μᾶς πολιορκήσετε μὲ τοὺς κανόνες σας καὶ νὰ ἀλλάξετε τὸ ἐλεύθερο γλωσσικὸ κήρυγμα τοῦ ποιητοῦ τῶν Ἑλευθέρων πολιορκημένων.

Ἄλλὰ νὰ μὴ ρωτήσετε τοὺς ρουτινιέρηδες καὶ ἐκείνους πού ἐπιναπαύονται στὶς δάφνες τους, μιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς δράσεως καὶ τῆς ζωῆς: γιὰ τὸ Θεὸ μὴ ρωτήσετε κανέναν ἀπ' τοὺς Σαράντα δράκους πού φυλᾶνε φυλακισμένη καὶ ἀλυσοδεμένη τὴν πανέμορφη βασιλοπούλα, τὴ γλῶσσα.

Ἄν γράφουμε ἐλεύθερα, ἔτσι μόνο μιὰ μέρα θὰ φθάσουμε σὲ μιὰ γλωσσικὴ ἀκμὴ, πού θὰ εἶναι καὶ τῆς Τέχνης ἀκμὴ.

Ἴσως τότε ἀποφασίσουμε νὰ καθορίσουμε τὴ γλῶσσα, ἴσως τότε ἀποφασίσουμε νὰ κάνουμε γραμματικὴ. — Μὰ πάντα μὴ νομίσετε πὼς καὶ τότε αὐτὸ θὰ εἶναι καλὸ, μὰ θὰ εἶναι μοιραῖο. Δὲν τὸ ξέρετε; Ἡ κορυφὴ τῆς ἀκμῆς εἶναι καὶ τῆς παρακμῆς κορυφὴ. Ἐλευθερία, κύριε Ψυχάρη, καὶ ὄχι ἀναρχία.

Ἄναρχία ἴσως εἶναι ἡ δική σας, πού δὲ θέλετε νὰ ὑποταχθῆτε στὶς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ, στῶν τεχνιτῶν τὸ αἶσθημα, στῆς Τέχνης τὶς ἀπαιτήσεις.

Ἡ ζωὴ, ἡ γλῶσσα, ἡ Τέχνη, σήμερα τρέχουν, σήμερα εἶναι αἰὼν δράσεως, ζωῆς, ταχύτητος, καὶ δὲν μποροῦμε ἐμεῖς οἱ τεχνίτες νὰ μείνουμε πίσω, περιμένοντας νὰ βγοῦν ἀπὸ τοῦ Παρισίου τὸ ἐργαστήριον τὰ γλωσσικά σας παρασκευάσματα. Καὶ δὲ θέλω νὰ πῶ μ' αὐτὸ πὼς ἔγινε καὶ γὼ φουτουριστὴς, ὄχι, χίλιες φορὲς ὄχι.

Ὁ μελλοντισμὸς ἦταν μιὰ ἀφορμὴ, γιὰ νὰ πῶ ὅτι ἀπὸ καιρὸ ἐβραζε μέσα μου.

Ὁ φουτουρισμὸς μ' ἐνθουσιάζει σὰν ἓνα ἔργο καὶ αὐτό, ἔργο κάποιου τεχνίτη μεθυσμένου πού λείπει ὥραϊα πράγματα. Δὲ θὰ πῆ ὅμως ὅτι ἡ Τέχνη πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ τοὺς κανόνες τοῦ μελλοντισμοῦ.

Ὅχι, ἡ Τέχνη δὲ θέλει κανόνες, κάθε τεχνίτης ἔχει τοὺς δικούς του.

Ὁ φουτουρισμὸς κατὰ τοῦτο λείπει μόνο τὴν ἀλήθεια, πὼς ἀρνιέται δηλαδὴ μὲ θάρρος περισσό, τὴν ἀρχαιότητα καὶ κάθε ἄλλη ξένη ἐπίδρασι, μὰ τὸ σφάλμα του εἶναι πὼς προχωρεῖ καὶ παρακάτω βάζοντας δικούς του κανόνες.

Ἄν ὑπάρχη μιὰ σωστὴ σχολὴ σήμερα εἶναι ἡ σχολὴ πού δὲν παραδέχεται καμιά σχολή.

Σήμερα εἶναι αἰὼν ταχύτητος, μὰ εἶναι καὶ αἰὼν ἐλευθερίας, τῆς ἐλευθερίας τῆς ὑποταγμένης στὴ Φύσι καὶ στὴ Ζωή: Ταχύτης καὶ ἐλευθερίας ὑπηρετοῦν τὴ Ζωή, τὴ Φύσι, μὰ καὶ τὴν Τέχνην βέβαια.

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΧΟΡΝ

Ὁ κ. Μελάς ὅσο δημοσιογραφικά καὶ θεωρητικά καὶ ἂν παρουσιάστηκε στὸν καλλιτεχνικὸ μας ὄριζοντα, ὅμως ἔδωκεν εὐτὺς ἑξαρχῆς μεγάλες ἐλπίδες. Πολὺ δικαιολογημένες. Ὁ «Γυιὸς τοῦ Ἡσκίου» εἶναι ἀλήθεια ἔργο φανταστικὸ καὶ ἄδειο καὶ μιὰ οἰχτρὰ παρεξήγηση Ὑπεράνθρωπου καὶ παλιάνθρωπου, ὅμως δείχνει ἕνα νέο μὲ ὀρμὴ καὶ ρυθμὸ, ἕναν ἀληθινὸ ποιητὴ, πλούσιο στὸ λεχτικὸ καὶ θαυμαστὸ τεχνίτη τῆς γλώσσας.

Τὸ «Κόκκινο πουκάμισο» ἔχει κάποτε λυρισμοὺς ἄπρεπους, ποιητικότητες ἀταίριαστες, δηγήματα καὶ παραμύθια σὲ στιγμὲς τραγικότετες, ὅμως τὰ κούφια λόγια τώρα κ' οἱ θεατρικὲς ρουκέτες λιγότερες εἶναι καὶ πῶς σφιχτοδεμένοι ὁ μῦθος καὶ πῶς ἀληθινός.

Πῶς τώρα, ὕστερα ἀπὸ τόσες ἐλπίδες ὁ κ. Μελάς κατάντησε στὸ «Χαλασμένο σπίτι», εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ψυχολογικὰ ἔκείνα φαινόμενα πού θά μᾶς ἔφευγε πολὺ μακριὰ ἂν θέλαμε καταλεπτῶς νὰ τὸ ἀναλύσομε. Πάντα διὸ κύρια αἷτια (πὺ καὶ αὐτὰ ἀποτελέσματα εἶναι βαθύτερων αἰτίων) θά μᾶς ἔδειχνε ἡ ἀνάλυση αὐτῆ: α) τὴν ἔλλειψη κάθε καλλιτεχνικοῦ καὶ διανοητικοῦ περιβάλλοντος στὴν Ἀθήνα. Ἔτσι ἕνας νέος δημιουργὸς πὺ παρουσιάζεται ἄξια, ἡ λιβανίζεται ἄκριτα κ' ἐπιπόλαια καὶ ζαλιζεται καὶ παραστρατίζει, ἡ βρίζεται ἀσύστολα καὶ χαμάλικα καὶ τότε ἂν εἶναι δυνατὸς φεύγει κ' ἐργάζεται ἄλλοῦ (ἔτσι ὁ κ. Σκίτης) ἡ ἂν εἶναι μέτριος τρικλίζει καὶ ἀρχίζει τίς φωνὲς καὶ καταντὰ δημοσιογράφος-ποιητῆς, (ἔτσι ὁ κ. Μελάς). β) Αἷτιο εἶναι ἡ ἔλλειψη μιᾶς συστηματοποιμένης διανοητικῆς κ' αἰσθητικῆς ἀνατροφῆς στοὺς νέους συγγραφεῖς μας. Γιατὶ ὅσο ἐπιπόλαιο καὶ ὀλέθριο καὶ ἂν εἶναι τὸ περιβάλλον, ἕνας νέος δυνατὸς καὶ φωτισμένος πὺ ξέρει τί εἶναι καὶ τί θέλει καὶ πῶς νὰ θέλει καθόλου δὲν τὸν παραστρατίζουν οἱ βρυσῆς καὶ τὰ παινάδια. Τὸ ἐναντίον, δύναμη παίρνει ἀπὸ τίς βρυσῆς καὶ σεμνὸ θάρρος ἀπὸ τὰ παινάδια, καὶ τραβᾷ τὸ δρόμο του. Ξέρει, ἡ Κορυφή εἶναι πολὺ ἀψηλά καὶ πολὺ ἀνηφορικὴ καὶ ὁ βίος εἶναι πολὺ μικρὸς. Γιατὶ λοιπὸν νὰ στέκεται στὸ δρόμο καὶ νὰ ξοδεύει τὸν καιρὸν του νὰ φωνάζει καὶ ν' ἀπαντᾷ καὶ ν' ἀερολογεῖ - χάνοντας ἔτσι τὴν ἱερὴ σεμνότητα πὺ ἀπάνω καὶ ἀπὸ τὸ λειτουργὸ τῆς Θεοσεκείας, τοῦ λειτουργοῦ τῆς Τέχνης ταριάζει;

Νὰ γιατί ὕστερα ἀπὸ τὸ «Γυιὸ τοῦ Ἡσκίου» καὶ ἀπὸ τὸ «Κόκκινο Πουκάμισο» ἔχομε τὸ «Χαλασμένο σπίτι»: Ἐλειψε ἀπὸ τὸν κ. Μελά ἕνα φιλολογικὸ κοινὸ φωτισμένο καὶ τίμιο πὺ νὰ θέλει ἡ νὰ μπορεῖ νὰ τὸν ὀδηγήσει. Τοῦ ἔλειψε ἀκόμα μιὰ βαθυστόχαστη καὶ σεμνὴ γνωριμία τοῦ ἑαυτοῦ του.

*

Ὁ ἀμαξῆς Μανόλης ἀπὸ κοσμοξουμένη γενεά, εἶναι ἕνας παραλυμένος μπερῆς πὺ ἔδω καὶ ἐκεῖ πουλεῖ τὴν τιμὴ τῆς κόρης του γιὰ νὰ τοῦ βγάλει λεφτὰ κ' εἰσπράττει τοὺς κόπους τοῦ ἀποχτη-

νομένου ἀπὸ τὴ δουλειὰ ἀδελφοῦ του Μάρκου, γιὰ ν' ἀγοράσει τάχατε μιὰ βιτόρια καὶ νὰ μοιάσει τοῦ ξακουσμένου του πατέρα. Μ' αὐτὸς γλεντοκοπᾷ στὶς ταβέρνες καὶ βουτᾷ τὸ σπίτι του στὰ χρέη. Ἡ μάνα του, ἡ Λευτερίτσα, ἡ γυναῖκα του ἡ Ξενοῦλα, ἡ θυγατέρα του ἡ Καλλιόπη, βουτυγμένες ὅλες εἶναι στὴν ἀτιμία. Ἡ μικρὴ κόρη του, ἡ Ἀνθούλα, ἡλίθια εἶναι καὶ φαντασιόπληκτη. Μέσα ἀπὸ τὴ φεικτὴ οἰκογένεια φεγγο-ξεχωρίζει μόνον ὁ γυιὸς τοῦ ἀμαξῆ ὁ Ἀναστάσης καὶ αὐτὸς καταπιάνεται ν' ἀναστηλώσει τὸ χαλασμένο σπίτι. Ξέρει πῶς εἶναι πνιγμένοι στὰ χρέη, πῶς ὁ πατέρας του μεθοκοπᾷ καὶ σπαταλᾷ τοὺς κόπους ὀλωνῶν καὶ ξάφνου μαθαίνει ἀκόμα πῶς ἡ ἀδερφή του εἶναι τοῦ δρόμου. Τὴν ὄρα πὺ ἔξω φρενῶν ρήχει κατὰμουτρα τῆς μάνας του τὸν πόνου του, νὰ κ' ἔρχεται ὀλομέθυστη ἡ ἀδερφή του καὶ τοῦ τὰ λέει ὅλα: Ὁ πατέρας τὴν στέλνει καὶ πουλεῖ τὸ κορμὶ τῆς κ' ἡ μάνα τῆς τὸ ξέρει κ' ἡ γιὰ τῆς καὶ ὁ Μάρκος καὶ ὄλοι.

Κ' ἀντικρίζονται τότε σὲ μιὰ τελικὴ σκηνὴ πατέρας καὶ γυιὸς. Ὁ γυιὸς ζητᾷ νὰ πάρει τὴ διεύτυση τοῦ σπιτιοῦ, λογοφέρουν, βρίζονται. Φεύγει ὁ Ἀναστάσης καὶ ὁ πατέρας ἀρπάζει τὸ μαχαῖρι καὶ ρήχνεται στὴν κάμαρα τοῦ γυιὸ. Ἀκούγεται τότε φωνὴ βραχνῆ καὶ ἄγρια καὶ πετιέται ὄξω ὁ Ἀναστάσης καὶ φωνάζει στὴν ἔντρομη Ξενοῦλα πῶς ἔσφαξε τὸν πατέρα του. Τὸν πατέρα του; Ὅχι, δὲν εἶτανε αὐτὸς πατέρας του! Κλαίει τότε ἡ μάνα καὶ ὀμολογεῖ τὸ κρῖμα τῆς, Φωτίζεται τὸ πρόσωπο τοῦ Ἀναστάση σὰν ἀπὸ χαρὰ καὶ φωνάζει: «Δὲν εἶμαι γυιὸς του! Εἶμαι ἕνας ξένος! Γκρεμίστε το, βάλτε φωτιά καὶ κάψτε το τὸ ξακουσμένο ἀρχοντικὸ σας! Πάω, νὰ γίνω ἄνθρωπος!

Εἶναι ἀνάγκη, πρὶν νὰ κρῖνει κανεὶς τὸ «Χαλασμένο σπίτι» νὰ πεῖ λίγα λόγια γιὰ τὴν ἐπίδραση (πολλὲς φορὲς ἀντιγραφή-Π μέρος,) τῆς Τιμῆς τοῦ Σούντερμαν. Ὁ Νουμᾶς πολὺ σωστὰ-κάπως ὅμως πολὺ τσοχητῆ—κατάγγειλε τὴν ξαδιάντροπη ἀλήθεια κλειψιά. Ὀλη ἡ δευτέρη πράξη εἶναι ἀντιγραμμένη. Ὁ Ροβέρτος, ἡ Ἄλμα, ὁ Χαϊνέκε μὸλις καταδέχονται ν' ἀλλάξουν τὰ ὀνόματά τους. Κ' ἡ ἀσύστολη αὐτῆ, μέρα μεσημέρι κλειψιά δείχνει τὴν πρωτόγονη ἀκόμα στοὺς περισσότερους μας ἀντίληψη τῆς Τέχνης. Ὁ καλλιτεχνικὸς μας ὀργανισμὸς δὲν ἔμαθε ἀκόμη νὰ λειτουργᾷ καὶ ν' ἀφομοιώνει τίς θεοφῆς πὺ δέχεται. Ἡ ἐπίδραση, ἀλήθεια, ἀναγκαστικὴ εἶναι μιὰ λέξη κάποτε ἑνὸς συγγραφέα, φθάνει νὰ μᾶς ξυπνήσει ὀλόκληρους πλοκάμους σκέψεων, πὺ ἴσως καμιά σχέση δὲν ἔχουμε μ' αὐτὴ καὶ ὅμως κάπως ἀπὸ τὸ μυστηριώδικο κατώφλι τῆς συνειδησίης μας αἰώνια οἱ σκέψεις αὐτὲς θά κοιμόνταν ἂν δὲν ἐρχότανε ἡ λέξη τοῦ ξένου συγγραφέα. Μὰ τώρα τί βλέπομε; Ἐνα νέον πὺ καὶ σκέψη νὰ μὴν ἔχει, τουλάχιστον ἔχει ὀρμὴ κ' αἷστημα μέσα του καὶ ὅμως καταδέχεται καὶ ἀντιγράφει σκηνὲς ὀλόκληρες, ψυχολογικοὺς ὀλόκληρους συνδυασμοὺς σὰ νὰ τότε χτύπησε ξάφνου μιὰ βαρύτερη στείρωση.

Δὲν εἶναι ἡ πρωτόγονη μόνον ἀντίληψη τῆς Τέχνης αὐτῆ, εἶναι κ' ἡ βιάση. Ὀλοι βιάζονται, δὲν ἀφήνουνε τίς ἰδιότητές τους καιρὸ νὰ περιμαζεύονται καὶ νὰ συλλογιστοῦν, ξεχνοῦνε πῶς τὸ ἔργο τῆς τέχνης πρέπει νὰ μένει μέσα μας—σὰν τὸ παιδὶ στὴ μήτρα—ὀσοῦτο νὰ σαρκώσῃ νὰ γενεῖ σῶμα καὶ σάρκα μας, νὰ τὰκούσομε νὰ σκιρτᾷ καὶ νὰ σαλεύει μέσα μας καὶ νὰ μᾶς δίνει ὀλη τὴν ἡδονικότετη ἐξάντληση, ὄλο

τόν Ιερότατο συμμαζωμό, ὅλη τὴ γλυκώτατη ἀγωνία τῆς μητρικῆς ἀναμονῆς. Κι ὅταν γεννᾶται τὸ ἔργο, ἡ γέννηση τοῦ νᾶναι σὺν ἀνεξάρτητῃ ἀπὸ μᾶς, σὺν κάτι πού δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ τὸ κάμομε, μιά ἀλάφρωση τοῦ ὄργανισμοῦ μας.

Πόσοι ἀπὸ τοὺς λογίους μας φέρνουν ἔτσι μῆνες καὶ μῆνες μέσα τους τὸ σπόρο τῆς ἰδέας καὶ νοιώθουν τον νὰ ριζώνει καὶ νὰ τοὺς τρώει τὰ σπλάχνα.

Καὶ γι' αὐτὸ μ' ὅλη τὴν ἀντιγραφὴ, ἡ βιάση δὲν ἀφήκε τὸν κ. Μελά νὰ γεννήσει ἕνα ἄρτιο ἔργο. Διπλὴ εἶναι ἡ ἀξίωση τοῦ «Χαλασμένου Σπιτιοῦ», συμβολικὴ καὶ ρεαλιστικὴ, καὶ γι' αὐτὸ ἀναγκαστικὰ διπλὴ εἶτανε κ' ἡ ἀποτυχία.

α'. — Τὸ «Χαλασμένο Σπίτι» συμβολίζει τὸ Ρωμαϊκόν, πού τὸ χάλασε ἡ φανταστικὴ ὑστερα ἀπὸ τὸ 21 γενεὰ (ὁ πατέρας τοῦ Μανόλη) καὶ τὸ ποχάλασε ἡ τωρινὴ (ὁ Μανόλης) καὶ θὰ τὸ ἀναστηλώσει ἡ νέα γενεὰ (ὁ Ἀναστάσης,) χιτίζοντας σὲ θέμελα γερά καὶ τίμια τὸ καινούργιο σπίτι.

Ὅπως συμβαίνει συχνὰ στὰ τέτοια ἔργα ὅταν δὲν εἶναι δυνατὰ, τὸ σύμβολο ψυχραίνει τὴν Πραγματικότητα, καθὼς πάλι ἡ Πραγματικότης ὄξω ρήχκει συχνὰ τὸ σύμβολο. Ποτὲ δὲν ταιριάζουν. (I, β'. διάλογος Λευτερίτσας καὶ Ξενοῦλας I, δ'. Ἐπίσης I, ζ'. ὅπου ὁ ἀμαξᾶς ὄχι μόνο βιτώρια θέλει, μὰ γιὰ κύτα ἐδῶ! (δείχνει ἀπὸ τὸ παράθυρο) αὐτὸ τὸ γκρεμισμένο τὸ παλάτι νὰ τὸ ξαναστήσει. . ναί! Ἐτσι ἀπαιτοῦσε τὸ σύμβολο, ἀδιάφορο πὼς σακάτευε τὴν ἀλήθεια τοῦ προσώπου). Πότε πάλι ταιριάζουνε κι ὅταν ἀρχίζομε νὰ συγκινοῦμαστε νὰ κ' ἔρχεται τὸ σύμβολο θυμίζοντάς μας πὼς ὁ Μανόλης εἶναι ἡ κυρίαρχη τάξη, τὸ «κεφάλι» πού ξεφαντώνει τοὺς κόπους τοῦ Μάρκου πού κι αὐτὸς πάλι δὲν εἶναι πρόσωπο ἀληθινόν, μὰ μιά γενικὴ ἰδέα ἀντιπροσώπος τοῦ χαμάλη καὶ φορολογούμενου λαοῦ.

Στὴν τελευταία προπᾶντων σκηνὴ ξάστερα δείχνεται πόσο ψεύτικο καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων εἶτανε τὸ πασάλειμα αὐτὸ τοῦ συμβολισμοῦ ἀπάνω στὰ πρόσωπα καὶ πόσο ἀνίκανος στάθηκε ὁ ποιητὴς νὰ νοιώσει τὴν ἰδέα τοῦ ἔργου του. Φοβήθηκε φαίνεται τὸ τρομαχτικὸ ἄγος τῆς πατροχτονίας καὶ θέλησε νὰ βρεῖ ἕνα τέχνασμα γιὰ ἐλαφρυντικὴ περίπτωση στὸ ἔγκλημα πού ἀπαιτοῦσε ἡ λογικὴ τοῦ συμβόλου. Καὶ βροντοφώνησε πὼς ὁ Ἀναστάσης εἶναι ξένος, δὲν εἶναι γιὸς τοῦ Μανόλη, τίποτα δὲν ἔχει νὰ κάμει μὲ τὸ σπίτι τὸ χαλασμένο. Εἶναι ἕνας νόθος πού μόνο μὲ τὴν Ξενοῦλα συγγενεῦει, ἀκριβῶς δηλ. μὲ τὸ πρόσωπο πού καμιά σχέση δὲν ἔχει μὲ τὴν κοσμοξακουσμένη γενεὰ τῶν κυρίων τοῦ σπιτιοῦ. Ἐτσι ἀνατρέπεται ὅλο τὸ ἔργο. Νοιώθει κανεὶς πὼς ὁ συγγραφέας δὲ μπόρεσε ν' ἀντιληφτεῖ τὴν ἀδιάσπαστη σχέση πού ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει μεταξὺ Μανόλη καὶ Ἀναστάση. Γιὸς γνήσιος ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ Ἀναστάσης τοῦ Μανόλη. Τότε μόνο θάχε ἀξία ἡ ἀναγέννηση, τότε μόνο τὸ σπίτι θάτανε δικό του καὶ θὰ τὸ ποιοῦσε. Καὶ θὰ ἐφαρμοζότανε τότε ὁ ἱστορικὸς νόμος πού μαρτυρεῖ πὼς αὐτὸ τὴν πληθώρα τοῦ κακοῦ γεννιέται πάντα ἡ ἀντίδραση— Κ' ἔτσι ἀπαραίτητο, μέσα ἀπὸ ἕνα τέτοιο σπίτι κι ἀπὸ μιά τέτοια ἀκριβῶς γενεὰ, εἶτανε νὰ γεννηθεῖ ἕνας Ἀναστάσης. Ἐάν ἡ γενεὰ αὐτὴ εἶναι βιώσιμη. Κι ὅτι εἶναι βιώσιμη, αὐτὸ ἤθελε σ' ὅλο του τὸ ἔργο νὰ πεῖ ὁ κ. Μελάς κι ἀποδείχνει μὲ τὴν τελευταία σκηνὴ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο.

Ἐτσι ὡς πρὸς τὸ σύμβολο, ἀποτυχία. Δησημόνησε ὁ κ. Μελάς πὼς τὸ

σύμβολο δὲν πρέπει νὰ στριμωχτεῖ στὰ πρόσωπα, μὰ τὰ πρόσωπα πρέπει νᾶναι τόσο ἀληθινὰ καὶ συνθετικὰ πού νὰ μποροῦν ἀ posteriori νὰ ξαπλωθοῦν σὲ σύμβολο. Κάθε πρόσωπο πρέπει νὰ κλεῖ μέσα του ἕναν πόνο κ' ἕνα ἰδανικὸ τόσο ἀληθινὸ καὶ τόσο ὑπαρχτό, πού μιά μεγάλη τάξη τῆς κοινωνίας ν' ἀναγνωρίζει τὴν ψυχὴ τῆς μέσα στὸ πρόσωπο αὐτὸ κ' ἔτσι νὰ τὴν περιχύνει ὁ φόβος κι ὁ ἔλεος. Ἀλλῶς τὸ σύμβολο εἶναι τόσο ἄνευρο καὶ ψεύτικο πού στερεῦει μέσα μας κάθε συγκίνηση πού μποροῦσε νὰ μᾶς δώσει ἀπὸ τὴ ρεαλιστικὴ του μεριά τὸ ἔργο.

β' — Κ' ἐδῶ ἐρχόμαστε στὴ δευτέρῃ ὄψῃ, τὴ ρεαλιστικὴ, τοῦ «Χαλασμένου Σπιτιοῦ», ὅπου διαπρέπει κι ἡ ἰδιοφνία καὶ τὸ δυνατό δραματικὸ ταλέντο τοῦ κ. Μελά. Κι ἀκριβῶς σ' αὐτὸ τὸ μέρος θάθελα νὰ ἐπιμείνω περισσότερο γιὰτὶ νομίζω πὼς παρεξηγεῖ τέλα ὁ κ. Μελάς τὸ ρεαλισμὸ καὶ πολὺ εὔκολα καὶ στενομέτωπα τὸν ἀντιλαμβάνεται.

Δὲ φτάνει φωτογραφικὰ νὰ παίρνει κανεὶς καὶ στενογραφικὰ ν' ἀντιγράψει τὴ ζωὴ.

Ἡ τέχνη ἢ ἀληθινὴ κάποιον ἄλλο, λιγότερο ὑπόδουλο, ἔχει σκοπὸ. Τὶ θὰ διέφερε ἡ Γιοκόντα τοῦ Da Vinci ἀπὸ μιά τῆς φωτογραφία ἂν τυχόν εἶτανε δυνατόν νᾶχαμε: Ἡ φωτογραφία θάτανε πῶς πιστὴ. Ἡ ζωγραφία ὅμως τοῦ Da Vinci ἔχει κάτι ἄλλο: τὴν οὐσία τοῦ εἶναι τῆς Γιοκόντας. Καιρὸ πολὺ τὴ γνώρισε τὴ Γιοκόντα τοῦ ὁ Λεονάρδος, τὴν ἀγάπησε, ὑπόφερε γι' αὐτή.— Ἐτσι πρέπει κ' ἔμεις γιὰ τὴν Πραγματικότητα νὰ κάνομε ἂν θέμε τὴν οὐσία τοῦ εἶναι τῆς στὰ ἔργα τῆς Τέχνης μας νὰ φανερώνομε. — Τὴν εἶδε θλιμμένη καὶ χαρούμενη, τὴν εἶδε νὰ στέκεται καὶ νὰ περπατεῖ, εἶδε τὰ χέρια τῆς νὰ δίνονται καὶ νὰ τὸν χαίρετοῦνε, ἢ νὰ σταυρώνονται καὶ νὰ τὸν περιμένουν. Κι ὅλα τὰ σαλέματα αὐτὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ κορμιοῦ, τᾶσμιξε, τὰ ἐναρμόνισε κι ὅτι ἡ φωτογραφία δὲν εἶτανε δυνατόν νὰ κάμει, ἡ Τέχνη τὸ κατόρθωσε. Κ' ἔτσι βλέπομε σήμερα τὸ χαμόγελο τῆς Γιοκόντας καὶ ἐννοοῦμε ὅλη τῆς τὴ ζωὴ. Κι ὠϊμέ! ὄχι μόνο τὴνε δικὴ τῆς τὴ ζωὴ, μὰ καὶ τὴ ζωὴ τὴ δικὴ μας, ὀλόκληρη.

Τέτοια εἶναι ἡ ἀληθινὴ Τέχνη κι ὁ ρεαλισμός, ὁ εὐρυμέτωπος. Ὅπως στὴ φιλοσοφία οἱ ἀντινομίες ἐξαφανίζονται ὅταν τὶς κυτᾶξομε ἀπὸ ἀψηλά— ἐξαφανίζονται, δηλ. σμίγουν ἁρμονικὰ ἕνα βαθμὸ ἀπάνω ἀπὸ τὴν κοινὴν ἀντίληψη, ἔτσι καὶ στὴν Τέχνη σ' ἕνα σμίγουν τὸ ἄτομο καὶ τὸ γένος καὶ κάτω ἀπὸ τὸν πόνο τοῦ κάθε προσώπου πού κλαίει ἀπάνω στὴ σκηνὴ νοιώθομε καὶ τὸνε δικό μας τὸν πόνο καὶ κλαίμε κ' ἔμεις μαζί του. Καὶ σκοπὸς τοῦ ἀληθινοῦ καλλιτέχνη — προπᾶντων τοῦ δραματικοῦ — εἶναι νὰ βρεῖ τὴ βαθειὰ αὐτὴ πραγματικότητα πού ἀσάλευτη κατασταλάζει κάτω ἀπ' ὅλες τὶς χαρὲς κι ἀπ' ὅλες τὶς πίκρες, ὅσο κι ἂν εἶναι ἀνόμοιες κι ἀδερφώνει ἔτσι τὰ πρόσωπα τῆς σκηνῆς, ὅποια κι ἂν εἶναι, ἐργάτες ἢ μαρκήσιοι, μὲ τὰ πρόσωπα πού ἀποκάτω παρακολουθοῦν τὸ δράμα τρέμοντας, γιὰτὶ παρακολουθοῦνε τὴν ψυχὴ τους.

Συγκρίνετε τὸ «Κράτος τοῦ Ζόφου» τοῦ Τολστόη μὲ τὸ «Χαλασμένο Σπίτι», καὶ θὰ δεῖτε εὐτὺς τὴν ἐφαρμογὴ τῆς παραπάνω σχέψης μου. Στὸ «Κράτος τοῦ Ζόφου» ἀτιμία κ' ἐκεῖ καὶ σκοτάδι. Τὸ ἕνα κριμα γεννοβολὰ ἄλλο κριμα. Ἀλυσίδα φριχτὴ ἀπὸ ἀμαρτίες πού ἀγκαλιάζει καὶ στραγγαλίζει τὰ νεφρὰ τῶν ἡρώων. Μὰ πέρα, μακριὰ ἕνα γλωμὸ φῶς, σὺν καντὴλι τάφου, τὸ φῶς τῆς Ἀπολύτρωσης. Τὶ σχέση ἔχει μ' ἑμᾶς ὁ Νικητᾶς πού στραγγαλίζει τὸ

παιδί του, ο γέρο 'Ακείμ που τρέμει και παραμλαϊ, ή 'Ανύσια που σκοτώνει τον άντρα της και παραδίνεται στο κρίμα ή Ματρένα, ή 'Ακουλίνα; Καμιά. Κι όμως νοιώθουμε είμαστε εμείς οι ίδιοι. Είναι όλη ή άθλια άνθρωπινη ψυχή που πνίγεται στο κρίμα και στα αίματα κι όλο κ' ύψώνει τα μάτια και τα χέρια ζητώντας να ξεφύγει και να χαρεί το φως.

Ο διάλογος κάποτε είναι πιο βάνουσος, τα λόγια πιο πρόστυχα, οι χειρονομίες πιο άτιμες, στο «Κράτος του Ζόφου», παρά στο «Χαλασμένο Σπίτι». Τι σημαίνει; Στο «Χαλασμένο Σπίτι» καμιά συγγένεια δέ νοιώθουμε με τον Μανόλη, με την Ξενούλα, με τον 'Αναστάση ή με την Καλλιόπη. Πότε αναιμικά μās φαντάζουν σύμβολα, πότε ήδη, μέχρι στομαχικής αποκρουστικότητας, δίποδα όντα. Καμιά συγγένεια. Και γι' αυτό και καμιά συγκίνηση.

Ένώ στο «Κράτος του Ζόφου» τα πρόσωπα είναι τόσο άληθινά και τόσο ανθρώπινα που κάποτε κ' εμείς όσο κι αν στέκομε αλάργα τους, ζήσαμε τον ίδιο, τον απαράλλαχτό τους πόνο και την ίδια χαρά. Και γι' αυτό ο φόβος κι ο έλεος ξεσπούνε πάλε μέσα στα στήθια κ' ή ζωή μας ταυτιζόμενη με τη ζωή των ήρώων του έργου, με τη ζωή όλων των θεατών, απλώνεται, ξεχύνεται — αδερφώνει όλες τις σκοτεινές και φωτολαχταρούσες δύστυχες ψυχές των ανθρώπων.

Στο «Χαλασμένο Σπίτι» κανένας όρίζοντας. Φόντο, άέρα—ώς λένε οι ζωγράφοι, — δέν έχει. Του κάκου προσπαθεί πότε με το φανταχτερό πυροτέχνημα του συμβόλου, πότε με τη ρεαλιστική άντιγραφή της προστυχοζωής, να μās κάμει να πιστέψουμε πως σε περιωπή τύπων άνέρχονται οι ήρωές του, πως τα κινήματά τους βαθύτερη έχουνε σημασία και πίσω από τις φωνές κι από τον πόνο τους πως κρύβεται όλόκληρης Πατρίδας ο πόνος κ' ή έλπίδα.

*

Κ' είναι κρίμα. 'Ο κ. Μελάς είναι μιá θεατρική ιδιοφυία δυνατή. Μήτε παραπάνω, μιá μήτε και παρακάτω. Και γι' αυτό πρέπει χωρίς βίαση και φιλολογικές κλειμές για να φαντάζει και να επιβληθεί, χωρίς μήτε το λιβάνι να τότε ζαλίζει, μήτε οι βρισιές να τον άγαναχτούνε, να προχωρήσει τετνώνοντας πειθαρχημένα όσο μπορεί πιο πέρα και πιο άψηλά την ιδιοφυία του. Όταν ένας Καλλιτέχνης έχει συναίσθηση του έαυτού του και της ιερωσύνης του, βαθειά πρέπει να ναι, δέ λέω θλιμένος, μιá συλλογισμένος και σεμνός.

Μιá λύτση άβάσταχτη τη στιγμή αυτή νοιώθω στην ψυχή μου. Και γι' αυτό τελειώνω γρήγορα γρήγορα το κριτικό αυτό σημείωμα. Το έργο του κ. Μελά μ' έκαμε βαθειά να λυπηθώ, γιατί μ' άνάγκασε να συλλογιστώ πόσο φωναλάδικα παίρνουμε και πόσο βέβηλα την Τέχνη σχεδόν όλοι κ' οι πιο καλοί μās ποιητές και συγγραφείς. "Όσο πιο μεγάλο περιμένει κανείς το έργο από μερικούς νέους τόσο πιο μηδαμινή του φαίνεται ή μετριότητα της Πραγματικότητας. Κάπου, κάπου, ένας στίχος, μιá σκηνή, ένας όρίζοντας γαλανός φανάζεις: "Α! επιτέλους! και δέν έχεις τελειώσει την έλπιδομένη κραυγή σου και να κι όλα πάλι χάνονται και στειρεύουν στο συρφετό του μέτρου και του ταπεινού και του ευνούχου.

ΠΕΤΡΟΣ ΨΗΛΟΡΕΙΤΗΣ

Και ο Μαντζαβίνος λυσοιασμένος από τους οϊστρους της λαγνείας του και εις το κατακόρυφο του πάθους της εκδικήσεως ευρισκόμενος, έβάλθηκε να δουλεύη το νέο πεντάλιρο της Χρυσαιγής του. Δέν έκαμε όμως ένα μονάχα από τα ψεύτικα χρυσαφικά της, αλλά δύο, όμοια και απαράλλακτα με το πρωτότυπο εις το σχήμα, αν και πολυ χονδρότερα εις την τέχνην, τα όποια μολοντούτο εις τα μάτια κοινού ανθρώπου εφάνταζαν ως δύο και τρεις φορές πολυτιμότερα από το άληθινό πεντάλιρο της Χρυσαιγής. Και ο Μαντζαβίνος, ο δυνατός τεχνίτης, όταν τους έδινε με το μαχαιράκι της δουλειάς του το σχήμα της καρδιάς, το εκάρφωνε άγρια κατά πάνω τους σαν να αισθανότανε ότι ήσαν από σάρκα και είχαν αίμα μέσα τους τα δύο κάλκινα πεντάλιρα και σαν να ήθελε σπάληθινά να τα πληγώση κατάρριζα και το έμπηγε λοιπόν με πάθος δεξιά, άριστερά, επάνω, κάτω, κ' έτριζαν τα δόντια του, και το έξανακαρφωνε άπότομα, κ' εκεί που το έξανακαρφωνε έβγαине από τα φυλλοκάρδια του κ' ένα βαθύτατο «ά!» κ' έθαρρούσε ότι ή σκόνη που έπεφτε από το δούλευμα των πενταλίων ήτο κατακόκκινο αίμα που έσταζε σταλιά-σταλιά από την σκληρή καρδιά της Χρυσαιγής του και της παλιό-Βασιλως, και, δια να το πιη και να χορτάση το άχόρταστο πάθος του, εδάγκανε σαν λυσοιασμένη σκύλλα κ' έγλυφε την λεπίδα του μαχαιριού του κ' έθαρρούσε ότι ρουφά το αίμά τους, ότι ξεσχίζει την σάρκα τους, κ' έμεθούσε από άνεκδιήγητην άπόλαυσιν ίκανοποίησεως, και άκόμη άγριότερα έμπηγε το μαχαιράκι του εις το άψυχο μετάλλο κ' έμοιρομούριζε τρεμουλιαστά: «Έτσι 'ως τα βάθη της καρδιάς σου ποθώ να σε πληγώσω, γυναίκα! Έκδικήσι διψάω! την τιμή σου θέλω να γλυκάνω το πάθος μου για όλες τες πίκρες που με πότισες!» Και όταν έτελείωσε το ζευγάρι των πενταλίων, άφ' ου τα έστίλωσε καλά - καλά με χρυσόσκονην, τα άραξε χωριστά το καθένα, τα έσήκωσε όσον ήμπορούσε ύψηλότερα, εκάρφωσε τα μάτια του προς τα κρεμάμενα σαν σκουλαρίκια από τα δάκτυλά του πεντάλιρα και τα εκύτταζε κάμποσα δευτερόλεπτα με φλογερές ματιές δηλητηριασμένες από το φαρμάκι του μίσους του, κ' έπειτα τα έγύρισε προς το φως του ήλιου και τα εκυμάτιζε σιγά-σιγά, και εν φ' αί άκτινές του τα έκαμναν να χύνουν σπαθωτές λάμψεις τα έφτυσε άγρια και ειπέ χαμογελαστά: «Νά μη βυσκαθούν! έτσι ψεύτικα λάμπει πάντα κ' ή καρδιά της γυναίκας!» και τα επέταξε περιφρονητικά εις τον μπάγκον

* Η άρχή του στη σελίδα 67.

του, κ' ἔπειτα τὰ ἐτύλιξε μὲ ζωοματιστὸ χαρτὶ τὸ καθένα καὶ τὰ ἔκρυψε χωριστὰ ἐπιλέγων σατανικά: «Ἐνα πεντάλιρο κάλπικο εἶναι ἡ τιμὴ τῆς τιμῆς σου, γυναικα!» Ἀκολούθως ἐκυττάχθηκε καλὰ-καλὰ εἰς τὸν καθρέπτην κ' ἐκινουσε ἐπιδοκιμαστικά τὸ κεφάλι σὰν νὰ ἐβεβαίωωνε τὸν ἑαυτὸν του ὅτι εἶναι τέλειος Ἄδωνις, καὶ μοναχὰ τὴν θαυμασίαν χωρίστραν του δὲν εὔρισκε τοῦ γούστου του καὶ τὴν ἐχάλασε διὰ νὰ τὴν ξανακάμῃ ὄχι καλύτερα ἀπὸ ὅ,τι τὴν εἶχε, κ' ἔπειτα ἐπερίμενε τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Χρυσανγῆς του, ἡ ὁποία, ἀκριβῆς εἰς τὴν ὥραν τῆς, ἐπῆγε μετὰ δύο ἡμέρας εἰς τοῦ κουμπάρου τῆς κακοντυμένη, ἀλλὰ πάντα ὠραία μὲ τὸ ἀτίμητο πεντάλιρον εἰς τὸν λαιμόν. Ὁ Μαντζαβίνος τὴν ἐδέχθηκε περιποιητικώτατα τὴν φορὰν αὐτήν, τῆς εἶπε ὅμως:

— Τὸ πιστεύεις, κουμπάρα μου, πὼς εἶμαι μεταννημένος γιὰ τὴν ὑπόσχεσί μου;

— Καὶ γιατί; καὶ γιατί; ἐφώναζε ταραγμένη ἡ Χρυσανγῆ.

— Γιατί τὸ πεντάλιρο ποῦ σοῦ καμα ἀξίζει χίλιες φορὲς περισσό-τερο ἀπὸ τὸ δικό σου! Κύνταξέ το πὼς λάμπει, τὸ ἀναθεματισμένο!

Καὶ ὁ Μαντζαβίνος ἔβγαλε γλήγωρα - γλήγωρα τὸ ἕνα πεντάλιρο, τὸ ἐσήκωσε πρὸς τὸν ἥλιον κ' ἐθάμπωσαν τὰ μάτια τῆς Χρυσανγῆς καὶ τὴν ἔπιασε καρδιοκτύπι ἀπὸ τὴν ἀγαλλίασιν, διότι τέτοιο μοναδικὸ στολίδι θὰ ἐφοροῦσε. Τὸ ἑκαμάρωνε λοιπὸν βουβῆ πολλὰ δευτερόλεπτα καὶ χορτασμοὺς δὲν εἶχε. Τὴν ἑκαμάρωνε καὶ ὁ Μαντζαβίνος βουβὸς εἰς τὸ πρόσωπο καὶ χορτασμὸ καὶ αὐτὸς δὲν εἶχε, καὶ τῆς ἐκατάρωγε μὲ φλογερὲς ματιὰς ὅλο τὸ σῶμα, καὶ ἦτο θαῦμα πραγματικῶς πὼς κατώρθωσε αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ κρατηθῆ καὶ δὲν τὴν ἐχάιδεψε καὶ δὲν ἔκαμε καὶ νὰ τὴν φιλήσῃ. Ἀλλὰ τὰ παθήματα τοῦ ἔγιναν μαθήματα κ' ἐσκέφθηκε ὅτι δὲν ἦλθε ἡ κατάλληλη στιγμή νὰ κάμῃ κατ' εὐθείαν τὴν ἔφοδον, ἐν ᾧ, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, ἴσα-ἴσα ἦτον ἴσως πολὺ κατάλληλη ὥρα πλέον νὰ τὴν ἐκτελέσῃ. Ἀρκέσθηκε λοιπὸν εἰς κάπως ἐπιτυχημένους ἀκροβολισμοὺς μονάχα καὶ, ὕστερα ἀπὸ μερικὰς στιγμιάς, ἀπέσυρε τὸ κάλπικο κόσμημα ἀπὸ τὰ μάτια τῆς Χρυσανγῆς καὶ τὸ ἐκόλλησε παράλληλα εἰς τὸ πολύτιμο πεντάλιρο ποῦ ἐκρεμότανε ἀπὸ τὸν λαιμόν τῆς καὶ τῆς εἶπε:

— Κύντα, κουμπάρα μου, τί διαφορά! Τὶ κιτρινιάρικο εἶναι τὸ δικό σου καὶ τί φλογερὸ τὸ δικό μου! Αἷμα στάζει, τὸ διαολεμένο!

Καὶ στηρίζων τὸ ψεύτικο πεντάλιρο εἰς τὸν λαιμόν τῆς ἐπίεξε τὸ στήθος τῆς μὲ τὸ χέρι του, χωρὶς κακοὺς σκοποὺς, ἐννοεῖται, καὶ τὰ ρουθούνια του ἀνέσαιναν δυνατὰ καὶ ὁ ἀγέρας ἔβγαине θερμότητος ἀπὸ μέσα τους. Καὶ ἡ Χρυσανγῆ ὅλη προσοχὴ εἰς τοὺς τελευταίους λόγους του, ἐφώναζε μὲ παιδικὴν ἀφέλειαν καὶ ἀθωότητα, ἡ καυμένη:

— Νὰ τὰ δῶ στὸν καθρέφτη! νὰ τὰ δῶ! Κ' ἐπῆγεν εἰς τὸν κα-

θρέπτην μὲ τὸ χέρι τοῦ Μαντζαβίνου ἀκκουμπισμένο πέρα καὶ πέρα τώρα εἰς τὸ στήθος τῆς ἀπὸ τὴν ἐξαιρετικὴν πάντοτε ἀνάγκην νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ κάλπικο πεντάλιρό του εἰς τὸν λαιμόν τῆς παράλληλα εἰς τὸ ἀληθινόν. Κ' ἐθαύμαζε τώρα ἡ Χρυσανγῆ εἰς τὸν καθρέπτην τὴν λαμπρότητα τοῦ καινούριου κοσμήματος, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ὠχρίαζε τὸ κιτρινιάρικο δικό τῆς, κ' ἐλησιμονοῦσε καὶ φτώχεια καὶ δυστυχία, καὶ ὅλο ἐσκέπτετο τὴν λύσσαν ποῦ θὰ ἐκυρίευε τὴν Βασίλω, ὅταν θὰ ἔβλεπε τὸ νέο τῆς στολίδι, καὶ δὲν αἰσθανότανε διόλου τὸ βάρος τοῦ χεριοῦ τοῦ κουμπάρου τῆς ποῦ ὄχι μόνον ξεκολλημοὺς δὲν εἶχε ἀπὸ πάνω τῆς, ἀλλὰ σὰν ὑπουλο φεῖδι ὅλο κ' ἐχόνετο προδοτικώτατα παρὰ μέσα, καί, σὰν νὰ εἶχε στόμα καὶ μάτια τὸ λυσσασμένο αὐτὸ χέρι, μὲ τὰς ἀδιακόπους ἀνακινήσεις του ἐξεδήλωνε ὀλοζώντανα τὴν ἀπερίγραπτην ἀπόλαυσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπαραδίδετο σιγὰ-σιγὰ ὁ Μαντζαβίνος ἐγγίζων τὰ στήθη τῆς Χρυσανγῆς του καὶ αἰσθανόμενος παραδόξως πότε ὅτι τὴν ἔσφιγγε εἰς τὴν ἀγκαλιά του, πότε ὅτι τὴν ἐφιλοῦσε, πότε ὅτι τῆς ἔλεγε θερμὰ: «Σ' ἀγαπῶ! σὲ λατρεύω, καρδιά τῆς καρδιάς μου!» καὶ πότε ὅτι τῆς ἐφώναζε ἀπαίσια: «Σὲ μισῶ! διψῶ ἐκδίησι, ἀκαρδη!» Καὶ τόσον ἦτο μαγνητισμένος εἰς τὴν ἀπόλαυσιν ἀπὸ τὸ ἀκκουμπισμένο ἐπάνω τῆς χέρι του, ὥστε δὲν τὸ ἐξεκόλλησε παρὰ ὅταν ἡ Χρυσανγῆ, παραχορτάσασα πλέον νὰ θαυμάζῃ εἰς τὸν καθρέπτην τὴν ὠραιότητα τοῦ νέου κοσμήματος, ἐτραβήχθηκε κάπως ἀπότομα καὶ τοῦ εἶπε:

— Σ' εὐχαριστῶ, κουμπάρα μου, γιὰ τὴν καλωσύνη σου! Τώρα λοιπὸν, ὅπως μείναμε σύμφωνοι, σοῦ δίνω ἐνέχυρο τὸ πεντάλιρό σου κ' ἡ ἀφεντεία σου κάνει ὅ,τι μοῦ ὑποσχέθηκες!

Ὁ Μαντζαβίνος εἰς τοὺς λόγους τούτους συνήλθε εἰς τὸν ἑαυτὸν του κάπως ἀγανακτισμένος, ἀλλὰ ἐξαναβρῆκε μιὰ χαρὰ τὴν ἀξιόπρεπειάν του καὶ τῆς ἀπήντησε λοιπὸν σοβαρά:

— Κυρὰ Χρυσανγῆ, σοῦ τὸ ξαναλέω πὼς ἐγὼ σοῦ πρότεινα ὅσα σοῦ πρότεινα, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ δῶ ἂν ἔχῃς ἐμπιστοσύνη ἔς ἐμένα, εἰ δὲ μὴ βέβαια δὲν ἤμουνα τρελλὸς νὰ πάρω αὐτὸ τὸ πεντάλιρό σου ἐνέχυρο, γιὰ νὰ σοῦ δώσω ἕνα ἄλλο μεγαλύτερης ἀξίας καὶ ὅ,τι ἄλλο μπορῶ γιὰ τὲς πρώτες σου ἀνάγκες. Ἀλλὰ ὁ λόγος μου εἶναι ὑπογραφή μου! Δός μου λοιπὸν αὐτὸ τὸ κιτρινιάρικο στολίδι σου καὶ πάρε τοῦτο τὸ θαυμάσιο πεντάλιρο κ' ἕνα εἰκοσπεντάρι μαζί.

Καὶ ἡ Χρυσανγῆ γλήγωρα - γλήγωρα τώρα ἔβγαλε ἀπὸ τὸν λαιμόν τῆς τὸ γαμήλιο δῶρο τοῦ Μαντζαβίνου, ἐφόρεσε δλόχαρη τὸ νέο τῆς στολίδι κ' ἐπῆρε καὶ τὸ εἰκοσπεντάρι γεμάτη σὺγνω-

μοσύνην πρὸς τὸν εὐγενέστατον κουμπάρον της, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἔφρευγε, τῆς εἶπε μὲ μεγάλην προθυμίαν:

— Κυρὰ Χρυσανγή, ὅταν ἔχῃς ἀνάγκη ἀπὸ τίποτε, ἐδῶ εἰμ' ἐγώ, γιατί δὲν θέλω ποτὲ αὐτὴ ἢ παλιὸ-Βασίλω νὰ χαρῆ γιὰ τὴ δυστυχία σου!

— Ναί, ἢ στρίγγλα, δὲν θὰ τὸ ἀπολαύσῃ ποτὲ ὅμως! εἶπε ἡ γυναῖκα τοῦ Πετριτῆ θριαμβευτικῶς, κ' ἔφυγε καθυποχρεωμένη εἰς τὸν κουμπάρον της.

Ὁ Μαντζαβίνος ὅμως ἀμέσως, ἅμα ἀνεχώρησε, ἐπῆρε τὸ δεύτερο κάλπικο πεντάλιρο κ' ἔτρεξε εἰς τὸ σπίτι τῆς Βασίλως, ἡ ὁποία, ἐκπληκτη διὰ τὴν ἀπροόπτην ἐμφάνισίν του, τὸν ἐρωτοῦσε πολλὰς φορὰς: «Καὶ πῶς αὐτὴ ἢ ἐπίσκεψι, κουμπάρε μου; καὶ πῶς τὸ παιδες καὶ μᾶς θυμήθηκες τέλος πάντων...»

Ὁ Μαντζαβίνος ἀφοῦ τὴν ἄφησε κ' ἔλεγε ὅτι ἤθελε, τῆς ἀπήντησε εἰς τὸ ὕστερο:

— Κυρὰ Βασίλω, γιὰ νάρθω νὰ σὲ δῶ ἐγὼ πρῶτος, θὰ πῆ πὼς κατάλαβα πὼς φέρθηκα κομματί ἄσχημα στοὺς γάμους σου, ἂν καὶ ὡς τώρα δὲν μοῦ περνοῦσε τέτοια ὑποψία, ἀλλὰ τὰ στραβά μου μοῦ τᾶνοιξε αὐτὴ ἢ προκομμένη ἢ ἀδελφὴ τοῦ ἀντρός σου...

— Ἡ βρωμά! ποῖος ξέρει τὶ ἄσχημα λόγια νὰ σοῦ πε κι ὅλα γιὰ μένα!... Θαρρεῖς, κουμπάρε μου, πὼς δὲν ἤξερα πὼς ἐξ αἰτίας της μᾶς περιφρόνησες τόσο στοὺς γάμους μου; Ἀπὸ τὴ ζήλεια της νὰ μὴ φορέσω κ' ἐγὼ σὰν τὴν ἀφεντοξυλιά της—μωρὲ μούτρα γιὰ νὰ φορῆ πεντάλιρο!— κανένα χάρισμά σου, θὰ σ' ἔπεισε βέβαια νὰ μὴ μὲ λογαριάσῃς διόλου! Ἔτσι δὲν εἶναι, κουμπάρε μου;... Βλέπεις; κατεβάξεις τὸ κεφάλι!... Βλέπεις; δὲν λές τίποτε!... Ἔτσι εἶναι λοιπόν!... Ἄ! τὴ στρίγγλα, τὴ μαῖμοῦ, τὴ νυφίτσα... Θαρρεῖ πὼς τῆς μοιάζω, ἢ βρωμά!... Μᾶς κορδώνεται πὼς εἶναι κ' εὐμορφη!... Ἄς μὴν εἶχε ὅμως, κουμπάρε μου, τὸ πεντάλιρό σου, καὶ θ' ἄβλεπε ἂν ἄξιζαν τὰ μούτρα της καὶ πέντε μούντζες ἀκόμη!...

— Ἀλήθεια εἶναι, κυρὰ Βασίλω, κ' ἐγὼ τὸ παρατήρησα... Ἡ Χρυσανγὴ δὲν εἶναι διόλου εὐμορφη, γι' αὐτὸ καὶ δὲν βγάζει ποτὲ ἀπὸ πάνω της τὸ πεντάλιρο ποῦ τῆς χάρισα, ἂν καὶ λέῃ πὼς δὲν τὸ βγάνει, ἔτσι γιὰ νὰ σοῦ βγάνῃ τὰ μάτια!...

— Ἄ! ἢ στρίγγλα!... μὰ ἔννοια σου κ' ἐγὼ θὰ τῆς τὰ βγάλω μὲ τὰ νύχια μου!...

— Θαῖσαι κουτὴ νὰ τὸ κάμῃς, γιατί τότε δὲν θὰ βλέπῃ πιά τὲς εὐμορφιές σου καὶ δὲν θὰ στραβώνεται κάθε μέρα χίλιες φορὰς τὴν ὥρα! Γιατὶ μὴ θαρρεῖς πὼς σ' ἐχθρεύεται γι' ἄλλο λόγο ἢ ἀδελφὴ τοῦ ἀντρός σου, κυρὰ Βασίλω! Σὲ ζηλεύει! Γιατὶ νᾶσαι εὐμορφώτερή της; Ἄ! νὰ σοῦ πῶ, ἀπὸ τὴ ζήλεια της ἔκαμε κ' ἐμένα, θὰ σοῦ τὸ μολογήσω

τέλος, ἀφοῦ κ' ἡ ἴδια μοῦ τό πες προτοῦ, νὰ μὴ σοῦ χαρίσω ἓνα πεντάλιρο σὰν τὸ δικό της, κι ἀργὰ καταλαβαίνω μὲ τὶ παλιογυναῖκα εἶχα νὰ κάμω, γιατί ἀκούω πὼς καὶ γιὰ μένα ἀκόμη εἶπε ἓνα σωρὸ βρωμολογα!...

— Καλὰ ποῦ τὸ κατάλαβες στὸ ὕστερο, κουμπάρε μου! ἐφώνασε μὲ οἶκτον κινουῦσα τὸ κεφάλι της ἡ Βασίλω σὰν νὰ ἤθελε καὶ αὐτὴ νὰ τοῦ εἶπῃ: «Τόσο βλάκας ἦσουν λοιπόν!»

— Ἄλλὰ ἐγὼ γι' αὐτὸ θέλω νὰ τῆς δώσω ἓνα γερὸ μάθημα, κυρὰ Βασίλω μου, καὶ εἶμαι πρόθυμος νὰ σὲ κάμω μὲ τὰ στολίδια ποῦ θὰ σοῦ χαρίσω νὰ λάμπῃς σὰν τὸν ἥλιο μπροστὰ στὴ νύφη σου, ἔτσι γιὰ νὰ τῆς στραβώνῃς μέρα-νύχτα τὰ μάτια καὶ νὰ τῆς καῖς τὴν καρδιά!...

— ὦ! κουμπάρε μου, τὶ καλὸς ποῦ εἶσαι! τὶ καλός!... ἄχ! νὰ φοροῦσα μονάχα ἓνα πεντάλιρο σὰν αὐτῆνης τῆς στρίγγλας καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἤθελα!...

Καὶ λέγουσα ταῦτα ἡ Βασίλω ἐκύτταζε ἱκετευτικῶς, σχεδὸν μὲ περιπάθειαν τὸν Μαντζαβίνον διὰ νὰ ἐλκύσῃ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν προστασίαν τοῦ κάπως εὐκαταστάτου κουμπάρου της.

Ὁ Μαντζαβίνος, ὅπως ἐπροανάφερα, ἦτον ὑπερβέβαιος ὅτι ἡ ἄσχημη Βασίλω πολὺ εὐκόλα θὰ ἔπεφτε εἰς τὰς ἀγκάλας του ὄχι μόνον χάριν τοῦ εὐλογημένου πενταλίρου καὶ ἀπὸ ζηλοτυπίαν πρὸς τὴν Χρυσανγὴν, ἀλλὰ ἴσα-ἴσα καὶ διότι ἦτο πολὺ ἄσχημη καὶ κανεὶς ἕως τώρα, ἐκτὸς τοῦ ἀγαπημένου της Γερασίμου—οὐφ! τὸν βαρέθηκε πιά κι αὐτόν!—δὲν ἔδειξε ἐνδιαφέρον διὰ τὰ κάλλη της, ἐν ᾧ «αὐτὴν τὴν παλιὸ-Χρυσανγὴ ὅλος ὁ κόσμος τὴν κατάτρογε μὲ φλογερὲς ματιὰς κ' ἤθελε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὴν ἀπολαύσῃ καὶ πρῶτος-πρῶτος αὐτὸς ἐδῶ ὁ κύριος κουμπάρος της, ὁ Μαντζαβίνος, ντέ, ποῦ τώρα τέλος πάντων ἀποφάσισε νὰ τὴν ἐπισκεφθῆ! Ἄχ! αὐτὸς μονάχα θὰ μποροῦσε νὰ τῆς ἱκανοποιήσῃ τὸ πάθος ποῦ ἔχει, μ' ὅλα της τὰ δίκια, κατὰ τῆς Χρυσανγῆς! Ἄχ! καὶ νὰ τὸν ἔβαζε στὰ αἶματα, χαρὰ ποῦ θὰ τὴν εἶχε! Πλούσιος εἶναι—λοιπόν μπορεῖ νὰ τῆς κάμῃ ὄχι ἓνα μὰ δέκα πεντάλιρα χάρισμά! κουμπάρος της εἶναι—δικός της λοιπόν ἄνθρωπος! καὶ κρυφὸς ὅσο βαστάει ἄνθρωπος! Λοιπόν, ποῦ λές, ἂν τοῦ τραβοῦσε τὴν ἀγάπη, θάκανε τὴν τύχη της! Γιατὶ στὸ τέλος τῆς Γραφῆς τὶ κατάλαβε, μωρὲ μάτια μου, ὡς τὰ τώρα μὲ τὸ γάμο της μὲ τὸ Γεράσιμό της; Φτώχεια καὶ τῶν γονέων! Τόσους μῆνες εἶναι στεφανωμένη μαζί του καὶ οὔτε ἓνα καινούργιο φόρεμα, λέει ὁ λόγος, δὲν εἶδ' ἀκόμη ἀπὸ τὰ χέρια του στογάσου λοιπόν ἂν θὰ τῆς κάμῃ ποτὲ χάρισμα τὸ πεντάλιρο ποῦ

δνειρεύεται! . . . Καί ὁμως αὐτὴ θέλει, ἀπαιτεῖ, θὰ σκάση, ἂν δὲν φορέση ἓνα πεντάλιρο — καὶ μ' ὅλα της τὰ δίκια, σοῦ ξαναλέω! Μὲ πῶς δικαίωμα δηλαδὴ ἢ παλιὸ-ἀδελφὴ του, ἢ στρίγγλα, ἔχει τέτοιο πολύτιμο στολίδι κι αὐτὴ ὄχι; Τὶ ἄντρας λοιπὸν εἶναι ὁ Γεράσιμὸς της; καὶ τὴν ἀγαπάει, λέει, καὶ τὴν λατρεύει! — κ' ἓνα πεντάλιρο δὲν μπορεῖ νὰ τῆς χαρίσῃ τόσον καιρὸ! "Ἄν ἦταν αὐτὴ στὴ θέσι του, μωρὲ θ'ἀκλεφτε, θὰ λήστενε, μὰ θὰ τῆς τῶκανε χάρισμα! *Α! νὰ σοῦ πῶ, στὸ διάολο τέτοια ἀγάπη! . . . Ἐδῶ βλέπουμε πλούσιες, ἀρχόντισσες τιμημένες, μὲ χιλιάδων λιρῶν διαμαντικὰ ἐπάνω τους, καὶ πάλαι ἔχουν δυὸ καὶ τρεῖς ἐρωμένους, κι αὐτὴ, καλέ, θὰ γεράσῃ μὲ τὸν ἄνοστο Γεράσιμὸ της μονάχα χωρὶς τὸ ἐλάχιστο νὰ τῆς κάμῃ χάρισμα — μωρὲ τὸ ξαναλέει, κι ἄς τὴν πάρῃ ὁ κόσμος πὼς πάσχει ἀπὸ μονομανίης! — ἓνα πεντάλιρο, ἐν ᾧ ἢ βρωμα ἢ ἀδελφὴ του, — τὸ ξανακοπανᾷ, κι ἄς τὴν ποῦν ζηλιάρα, φθονεροῦ, στρίγγλα! — μολονότι ἔχει ἄντρα μεθύστακα, κακομοίρη, ἀκαμάτη, τὸ φορεῖ μὴνες τώρα γιὰ νὰ βγάλῃ κάθε μέρα τὰ μάτια τῆς Βασίλως! . . . Κουτὴ πὺν εἶναι, θᾶναι τρελλὴ καλύτερα νὰφήσῃ τὴν εὐκαιρία, τώρα πὺν τὴν ἐπισκέφθηκε ὁ κουμπάρος της μὲ τόσες καλὲς διαθέσεις, νὰ μὴ τὸν μπλέξῃ στὰ δύχτια της! . . . »

Αὐταὶ αἱ σατανικαὶ σκέψεις ἤρχισαν νὰ γεννῶνται εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Βασίλως μόλις εἶδε τὸν Μαντζαβῖνον σπῖτι της, καὶ μὲ τὰ πρῶτά του λόγια αἱ σκέψεις αὐταὶ τὴν ἐκνείεναν ἐπικίνδυνα πλέον, καὶ ὅσον ὁ κουμπάρος της τῆς ὠμιλοῦσε κατὰ τῆς Χρυσουγῆς καὶ ὅλο πεντάλιρα τῆς ὑπέσχετο, τόσο τῆς ἐρριζώνοντο βαθύτερα, ἕως ὅτου τὴν ἐδαιμόνισαν, τὴν οἰστροηλάτισαν καὶ τὴν ἔσπρωξαν βίαια, ἀκράτητα εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἀτιμίας . . .

Ὁ Μαντζαβῖνος λοιπὸν ἀφ' οὗ εἶπε τῆς Βασίλως ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ τῆς χαρίσῃ στολίδια πὺν νὰ τὴν κάμῃ νὰ λάμπῃ σὰν τὸν ἥλιο καὶ τὴν εἶδε νὰ τὸν κνττάξῃ μὲ περιπάθειαν, δὲν ἔχασε καιρόν, καί, πλησιάσας αὐτὴν σὰν βαρβᾶτο ἄλογο, ἔβγαλε ἀπότομα τὸ δεύτερο κάλπικο πεντάλιρο καὶ τῆς τὸ ἔβαλε κολλητὰ σχεδὸν στὰ μάτια καὶ εἶπε βραχνά: «Βασίλω μου, κῦτταξέ το πὼς ἀστράφτει! Αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ πεντάλιρο, μονάχα αὐτό, γιατί θὰ σοῦ πῶ ἓνα μυστικὸ πὺν δὲν τὸ πα οὔτε στὸν ἑαυτὸ μου ἀκόμη: Μάθε λοιπὸν πὼς τὸ πεντάλιρο πὺν χάρισα τῆς Χρυσουγῆς εἶναι κάλπικο! . . .

— *Α! ἔκαμε ἐκκλητικὴ ἢ Βασίλω καὶ διὰ τὸ ἔξοχο κόσμημα πὺν τῆς ἔδειχνε ὁ Μαντζαβῖνος καὶ διὰ τὸ φριχτὸ μυστικὸ πὺν ἔμαθε. Ἄνοιξε ἢ καρδιά μου ἀπὸ εὐχαρίστησι!

— Αὐτὸ μ' εὐχαριστεῖ πολὺ, Βασίλω μου . . . Θέλεις λοιπὸν νὰ σοῦ χαρίσω τοῦτο τὸ λαμπρότατο στολίδι; . . . θέλεις ἔ! κατεργά-

ρα! . . . Γιὰ κῦττα τὶ ὠραῖα πὺν σοῦ πάει στὸ λαιμό! . . . Ἄφροδίτη γίνηκες, φῶς μου! . . . σωστὴ Ἄφροδίτη . . . σωστὴ! . . . ψυχὴ μου! . . .

Καὶ ὁ Μαντζαβῖνος μὲ τοὺς λόγους τούτους ἔγινε σωστός Ἄρης καὶ αὐτός, καί, πολεμικώτατος, ἀγκάλιασε ἀναίσχυντα τὴν Βασίλω, ἢ ὅποια τοῦ κάκου — ἔλα δά! — ἔκανε νὰπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά του, καί, ὡς ἀδύνατο πλάσμα βέβαια, ὑπεχώρησε, ἀλλὰ εἰς τὴν βίαν μόνον, διὰ νὰ ἔχῃ τοῦλάχιστον μίαν δικαιολογίαν νάντιτάξῃ εἰς τὴν συνειδησίην της καὶ διὰ νὰ μὴ κολασθῇ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν ἢ ψυχὴ της ὅτι θεληματικὰ ἐπαραδόθηκε εἰς τὸν κουμπάρον της. Δι' αὐτὸ καὶ μόλις συνῆλθε κ' ἐκατάλαβε τὸ μέγα της σφάλμα, ἤρχισε νὰ τὸν ἐπιπλήτῃ καὶ νὰ τοῦ λέῃ ὅτι τὴν ἐκόλασε, ὅτι τὴν ἐβίασε, ὅτι τὴν ἠπάτησε μὲ τὰ γλυκὰ του λόγια καὶ μὲ τὰς ὑποσχέσεις του: «Ἄχ! γιατί νὰ μοῦ ὑποχέθῃς πὼς θὰ μοῦ κάμῃς τόσα δῶρα, κουμπάρε μου; Μὲ ὑπνώτισες μὲ τὰ λόγια σου κι ἄδικα μὲ παρᾶσινε στὸ κακό! Τώρα, ὅτι κι ἂν μοῦ κάμῃς χάρισμα, τὴν τιμὴ μου τὴν πῆρες: θὰ μοῦ κάμῃς, εἶπες, πεντάλιρα, χρυσάφια καὶ διαμαντῖα . . . Ἐτσι δὲν μοῦ πες, κουμπάρε μου; καὶ δὲν θὰ μοῦ τὰ κάμῃς; *Ε; δὲν εἶν' ἀλήθεια; . . . »

Ἄλλὰ ὁ Μαντζαβῖνος τὴν ἄφρινε νὰ λέῃ κ' ἐγαμογελοῦσε, ἐν ᾧ ἢ Βασίλω μεταφράζουσα στραβὰ κι ἀνάποδα, ὅπως κάθε γυναῖκα ἔξεντελισμένη πιά, τὸ εἰρωνικὸ χαμόγελο τοῦ πρώτου ἐρωμένου της, τὸ ἐξηγοῦσε ὡς πρόθυμην συγκατάθεσιν τοῦ Μαντζαβῖνου εἰς τὰς ἀπαιτήσεις της καὶ τοῦ ἔλεγε:

— Σ' εὐχαριστῶ, κουμπάρε μου, σ' εὐχαριστῶ! εἶσαι τόσο καλός! τόσο καλός!

Ὁ Μαντζαβῖνος ὁμως σιγὰ-σιγὰ εἶχε γίνῃ ψυχρὸς σὰν πάγος κ' ἐπάγωσε καὶ τῆς Βασίλως τὴν καρδιά, ὅταν ἀπότομα τῆς εἶπε:

— Καὶ τὶ θὰ πῆ ὁ ἄντρας σου, ἂν σὲ δῇ νὰ φορῆς αὐτὸ τὸ πεντάλιρο;

— Τὶ θὰ πῆ ὁ ἄντρας μου! τὶ θὰ πῆ! . . . Δίκιο ἔχεις! δὲν τὸ σκέφθηκα! . . . Τὶ νὰ τοῦ πῶ, κουμπάρε μου; πὲς μου ἐσὺ πὺν τὰ ξέρεις ὅλα!

— Ναι, πὺν νὰ ξεραθῆς! ἐμουρμούρισε ὁ Μαντζαβῖνος, δυὸ φορὲς τώρα συχαινόμενος τὴν Βασίλω, καὶ ἐπρόσθεσε: Θὰ τοῦ πῆς πὼς, ἐπειδὴ ἔμαθα πὼς τάχετε μαζί μου, γιατί δὲν σᾶς ἔκαμα χάρισμα στοὺς γάμους σας, ἦλθα νὰ τὰ κάμουμε καλὰ καὶ σοῦ φερα αὐτὸ τὸ πεντάλιρο, κ' ἔτσι θὰ γίνουμε καλοὶ φίλοι πάλαι μὲ τὸ Γεράσιμο!

Ἡ Βασίλω τόσον ἐνθουσιάσθηκε διὰ τὴν φρυσικὴν αὐτὴν αἰτιολογίαν, ὥστε ἐφίλησε θερμὰ ἀπὸ εὐγνωμοσύνην τὸν κουμπάρον

της, ὁ ὁποῖος, διὰ νὰ φύγη μία ὥρα ἀρχήτερα, τῆς ὑπεσχέθη τέλος λαγούς μὲ πετραχήλια συνοδεύσας τοὺς λόγους του καὶ μὲ παντὸς εἶδους προσβολὰς κατὰ τῆς Χρυσσαυγῆς...

“Ὅταν ὁ Μαντζαβῖνος ἐπέστρεψεν εἰς τὸ μαγαζάκι του, παρ’ ὄλην τὴν κατάκτησιν τῆς Βασίλως δὲν ἦτο καὶ πολὺ εὐχαριστημένος, διότι εὗρισκε ὅτι τὸ στρατηγικὸ του σχέδιον ἐφήρμοσεν ἕως τώρα κατὰ σχῆμα πρωθύστερον, ἀφοῦ τὸ ὄρθον ἦτο πρῶτα νὰ πολαύσῃ τὴν Χρυσσαυγὴν του κ’ ἐπειτα τὴν ἀσχημὴν νύφην της, πρῶτα νὰ ἰκανοποιήσῃ τὸν ἔρωτά του κ’ ἐπειτα τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεώς του. Ἡ οὕτως ὅμως ἢ ἄλλως ἐπέρασε ἓνα μικρὸ διάστημα τοῦ δρόμου του διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρας τῶν λόθων του. Μονάχα ὑπομονὴν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ ἡ Χρυσσαυγὴ μόνη της θὰ τὸν ὠδηγοῦσε εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ του. Καὶ πράγματι δὲν εἶχε περάσει μία ἡμέρα, ἀφ’ ὅτου τόσο στενὰ ἐγνωρίσθηκε μὲ τὴν Βασίλω, καὶ ἡ γυναῖκα τοῦ Πετριτῆ ἔξω φρενῶν ἦλθε εἰς τὸ μαγαζάκι του νὰ τὸν εὔρη. Ὁ Μαντζαβῖνος μόλις τὴν ἐμάτιασε, τῆς ἐφώνησε:

— Κυρὰ Χρυσσαυγὴ, τί ἔπαθες! πῶς εἶσαι ἔτσι;

— Τί ἔπαθα; τί ἔπαθα, κουμπάρε μου; τί ’ν’ αὐτὰ πού μοῦ καμες; Τί ἀδικο σοῦ καμα κ’ ἔτσι μὲ περιφρόνησες; τοῦ ἔλεγε ἡ γυναῖκα τοῦ Πετριτῆ κινουῖσα τὸ κεφάλι της βίαια, ἐν ᾧ τὸ κάλπικο πεντάλιό της ἀνέβαινε καὶ κατέβαινε εἰς τὸν λαμόν της ὡς κουδουνάκι ἀρνιοῦ πού χοροπηδᾷ.

— Ἐγὼ σὲ περιφρόνησα, σ’ ἀδίκησα; τί κακὸ σοῦ προξένησα, κουμπάρα μου;

— Καὶ τί ἄλλο χειρότερο κακὸ μποροῦσες νὰ μοῦ προξενήσῃς;

— Μὰ τί! μὰ τί! Λέγε γλήγωρα! ἔλεγε ἀνυπόμονος δῆθεν ὁ Μαντζαβῖνος.

— Ἐχάρισες στή στρίγγλα τὴ νύφη μου ἓνα πεντάλιρο χίλιες φρεσὲς καλύτερο ἀπὸ τὸ δικό μου! Γιατί μοῦ καμες αὐτὸ τᾶδικο; γιατί μὲ πρόσβαλες ἔτσι θανάσιμα, κουμπάρε μου; Αὐτὴ ἡ παλιογυναῖκα τώρα ὅλο μπροστὰ στὰ μάτια μου βρίσκεται, ὅλο τὸ πεντάλιό της δείχνει στὲς γειτόνισσες, καὶ δὲν φτάνει αὐτό, ἀλλὰ διαλαλεῖ κι ὅλα πῶς τὸ δικό μου εἶναι κάλπικο! κάλπικο! κάλπικο!

Καὶ ἡ Χρυσσαυγὴ ἀπὸ τὸ κακὸ της ἤρχισε νὰ κλαίῃ σὰν μικρὸ παιδί, ἀλλὰ ὁ Μαντζαβῖνος γλήγωρα - γλήγωρα ἔβγαλε τὸ ἀληθινὸ πεντάλιρο πού τοῦ εἶχε ἀφήσει ὡς ἐνέχυρο καὶ τῆς εἶπε καταγανακτισμένος:

— Ἀφ’ οὗ εἶναι κάλπικο, δόσε μου το πίσω καὶ πάρε τὸ δικό σου καὶ πήγαινε στὸ καλό!

Οἱ λόγοι οὗτοι ἔφεραν ἐξαιρετικὸν ἀποτέλεσμα, διότι ἐκατά-

πεισαν τὴν Χρυσσαυγὴν περὶ τῆς μεγάλης ἀξίας τοῦ κοσμήματός της. Ὑποχωροῦσα λοιπὸν εἶπε εἰς τὸν Μαντζαβῖνον:

— Μὰ γιατί τότε αὐτὴ ἡ παλιογυναῖκα νὰ διαλαλῇ πῶς τὸ δικό μου εἶναι κάλπικο;

— Χά! χά! χά! ἔκαμε ὁ Μαντζαβῖνος, καὶ δὲν καταλαβαίνει πῶς, ἀφ’ οὗ δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ βγάλῃ τὰ μάτια μὲ τὴν ἀλήθεια, θέλει νὰ σοῦ τὰ βγάλῃ μὲ τὴν ψευτιά;

— Μωρὲ δίκιο θάχῃς! Μὰ τότε γιατί τῆς χάρισες, κουμπάρε μου, στολίδι ὅμοιο κι ἀπαράλλαχτο μὲ τὸ δικό μου; Γιατί μ’ ἀδίκησες ἔτσι;

— Ἄ! καυμένη Χρυσσαυγὴ, σὲ νόμιζα ξυπνότερη, ἀλλὰ τὸ πάθος κατὰ τῆς νύφης σου, ἂν καὶ τῆς ἀξίζει νὰ τὴν μισῆς, δὲν σ’ ἀφίνει νὰ σκέπτεσαι ὀρθά καὶ μὲ κατηγορεῖς, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ μοῦ φιλήσῃς τὰ χέρια ἀπὸ εὐγνωμοσύνη!

-- Καὶ γιατί; καὶ πῶς αὐτό;

— Βέβαια, ἔτσι ἦσουν πάντα, ἔτσι εἶσαι καὶ τώρα! Εἶναι τὸ εὐχαριστῶ, βλέπεις, πού μοῦ δίνεις γιὰ τὲς ἔγνοιες πού ἔχω γιὰ σένα, καὶ μὲ προσβάλλεις ἀδίκῃ καὶ παράλογα!

— Πῶς σὲ προσβάλλω, κουμπάρε μου; Πῶς μποροῦσα νὰ τὸ κάμω, ἀφ’ οὗ τόσο καλὸς δείχτηκες σ’ ἐμένα αὐτὲς τὲς ἡμέρες;

— Καὶ βέβαια πού μὲ πρόσβαλες θανάσιμα τώρα, ἀφ’ οὗ δὲν κατάλαβες τὸ γιατί χάρισα αὐτὸ τὸ πεντάλιρο τῆς Βασίλως!

— Γιατί τὸ χάρισες; γιατί; πές μου γλήγωρα νὰ ζήσης!

— Γιὰ νὰ ἐκδικηθῶ καλύτερα τὴ νύφη σου, κουτή! γιὰ τὸ χατίρι σου μονάχα!

— Χαρὰ στήν ἐκδίκησι! Αὐτὴ ὅμως τώρα μ’ ἐκδικεῖται μιὰ χαρά!

— Ὁ ψεύτης τὸν πρῶτο χρόνο μονάχα χαίρεται, κουμπάρα μου!

— Τί θέλεις νὰ πῆς μ’ αὐτό;

— Θέλω λοιπὸν νὰ πῶ, Χρυσσαυγὴ μου, πῶς τὸ μόνο πεντάλιρο πού εἶναι κάλπικο εἶναι τῆς νύφης σου!...

— Ἄ! ὦ!...

— Εἶδες δουλειὰ πού τῆς ἔφκιασα; σ’ ἀρέσει τὸ ρεζίλι κι οὗ τῆς ἔκαμα;

— Ἀφῆσέ με νὰ πάω νὰ τὸ πῶ ’ς ὅλο τὸν κόσμον, νὰ τὴν ἐκδικηθῶ, τὴ στρίγγλα!..

— Μὴ βιάζεσαι λοιπὸν καὶ ἄκουε! Ὅταν ἔφυγες, ποῖος νομίζεις πῶς ἦλθε στὸ κατάστημά μου;

— Ποιός;

— Ἡ νύφη σου!

— Μπά!

— Καὶ μὲ σταύρωσε καὶ τί δὲν μοῦ καμε—ἄς εἶναι, δὲν λέγονται!..

—Πές τα, πές τα νά ζῆς! πού μάς κάνει και τὴν Παναγία ἢ ἀμετανόητη Μαγδαλινή!

—Δὲν λέγονται, σοῦ λέω! ἀλλὰ μοῦ πε τόσα ἐναντίο σου...

—Τὴν κακοῦργα!

—Καὶ μὲ παρακάλεσε τόσο νὰ τῆς κάμω χάρισμα ἕνα πεντάλιρο σὰν τὸ δικό σου πού στὸ τέλος γιὰ νὰ τὴν κοροϊδέψω κ' ἐγὼ τῆς ὑποσχέθηκα πὼς θὰ γίνῃ ἢ ἐπιθυμία της... Χά! χά! χά! Ἐπῆρα λοιπὸν πού λὲς ἕνα κομμάτι σίδηρο, τὸ δούλεψα κουτσά - στραβά, τοῦ δωκα κ' ἕνα σχῆμα μέσες - ἄκρες καρδιάς, τὸ πασάλευσα μὲ λίγη χρυσοσκονη, τὸ ἔφτυσα στὸ τέλος γιὰ νὰ μὴ βασκαθῆ, καὶ τῆς τὸ κόλλησα στὸ λαιμό. Πληρώθηκα ὅμως μὲ τὸ παραπάνω γιὰ τὸν κόπο μου!

—Πὼς πληρώθηκες, κουμπάρε μου; αὐτὸ θέλω νὰ μάθω! ἔτσι γιὰ νὰ τὴν ρεζιλέψω καλύτερα!

Εἰς τοὺς λόγους τούτους τῆς Χρυσανγῆς ὁ Μαντζαβίνος ἤρχισε νὰλλάξῃ χίλια χρώματα καὶ τὰ δαιμόνια τῆς λαγνείας ἐπαναστατοῦσαν μέσα του καί, μολονότι ἀπὸ τὴν βίαν του διὰ νὰ κερδίσῃ τὴν τιμὴν τῆς κουμπάρας του ἔπαιξε τὴν τελευταίαν παρτίδα κάπως ἀφυολόγητα καὶ πολὺ κωμικὰ παρ' ὅλην τὴν τραγικότητά της, ἐπέισθη ὅμως εἰς τὸ τέλος ὅτι τὸ θρόσος εἶναι τὸ σπαθὶ τῆς ἀπολαύσεως. Μὲ τρέμοντα χεῖλη λοιπὸν ἐπλησίασε τὴν Χρυσανγὴν καὶ τῆς εἶπε: «Θέλεις νὰ σοῦ δεῖξω πὼς πληρώθηκα ἀπὸ τὴ νύφη σου; Ἀλλὰ σοῦ ξαναλέω πὼς δὲν λέγονται αὐτά!»

Ἡ περιέργεια ὅμως τῆς Χρυσανγῆς νὰ γνωρίξῃ μὲ τὸ νῦ καὶ μὲ τὸ σῖγμα τὰ ἔργα καὶ τὰς ἡμέρας τῆς νύφης της διὰ νὰ τὴν ρεζιλεύῃ ἐπιτυχέστερα τὴν ἐκατάστρεψε περίφημα τώρα. Καὶ εἶναι μὲν ἀλήθεια ὅτι μέσες - ἄκρες κάτι ὑπωπτεύετο διὰ τὴν τιμὴν τῆς Βασίλως, ἀλλὰ ἤθελε νὰ βεβαιωθῆ ἀσφαλῶς διὰ νὰ ἔχῃ ὅλο τὸ δικαίωμα νὰ τὴν φωνάξῃ γυναῖκα τοῦ δρόμου, νὰ τὴν χωρίσῃ ἀπὸ τὸν ἄνδρα της, νὰ τὴν χτικιάσῃ, νὰ τὴν πεθάνῃ! Μὲ ζωηρότατον ἐνδιαφέρον λοιπὸν εἶπε εἰς τὸν Μαντζαβίνον.

—Κουμπάρε μου, ἂν ἀγαπᾷς τὸ σπίτι μου, πὲς τὸ μυστικὸ ποῦ μοῦ κρύφτεις!

—Τὸ ἀγαπῶ πολὺ, καὶ θὰ σοῦ τὸ πῶ, ὄχι ὅμως καὶ στὰ μάτια τοῦ κόσμου! Στάσου μιὰ στιγμὴ!

Καὶ μὲ τοὺς λόγους τούτους ὁ φρόνιμος Μαντζαβίνος ἔκλεισε νευρικὰ τὴν θύραν τοῦκαταστήματός του, ἐπλησίασε τὴν ὑπερβολικὰ περιέργην γυναῖκα τοῦ Πετριτῆ καὶ τῆς εἶπε:

—Λοιπὸν, κυρὰ Χρυσανγῆ, προτοῦ νὰ χαρίσω τὸ κάλπικο πεντάλιρο τῆς Βασίλως, ἢ ἀσχημομοῦρα αὐτὴ πρῶτα ἔπεσε στὰ

πόδια μου ἔτσι ὅπως πέφτω ἐγὼ (καὶ ἐγονάτισε ὁ Μαντζαβίνος ἐμπρὸς εἰς τὴν Χρυσανγὴν του) καὶ μὲ παρακαλοῦσε νὰ τῆς κάμω ἕνα παρόμοιο χάρισμα σὰν τὸ δικό σου...

—Ἡ πρόστιχη! ἐφώναξε ἡ γυναῖκα τοῦ Πετριτῆ.

—Ἐπειτα, βλέποντας πὼς δὲν μὲ κατάφερνε, ἀγκάλιασε τὰ πόδια μου ἔτσι (καὶ ἀγκάλιασε τὰ πόδια τῆς Χρυσανγῆς ὀρμητικὰ ὁ Μαντζαβίνος) καὶ μοῦ τᾶσφιγγε (καὶ τῆς τὰ ἔσφιγγε) καὶ μοῦ ἔλεγε μὲ περιπάθεια (καὶ τῆς ἔλεγε περιπαθέστατα): «Κάμε μου αὐτὴ τὴ χάρι καὶ θὰ μὲ σκλαβώσῃς 'ς ὅλη μου τὴ ζωή». Μὰ ἐγὼ ἔκανα τὸν ἀδιάφορο, καὶ δὲν συγκινοῦμουνα ὅπως ἐσύ, κυρὰ Χρυσανγῆ μου, τώρα. Τότε τὴν ἔπιασαν τὰ δαιμόνια της, καὶ γιὰ νὰ μὲ κερδίσῃ πέρα καὶ πέρα σηκώθηκε ὀρμητικὴ (καὶ ὁ Μαντζαβίνος ἐσηκώθηκε ὀρμητικώτατος) καὶ λέγοντάς μου: «Ψυχὴ μου, σ' ἀγαπῶ, σὲ λατρεύω!» μ' ἔσφιξε ἔτσι στὴν ἀγκαλιά της καὶ μὲ φιλοῦσε ἔτσι, ἔτσι, Χρυσανγῆ μου, ψυχὴ μου...» Καὶ ὁ Μαντζαβίνος σὰν διψασμένος λύκος ἀγκάλιασε κ' ἐφιλοῦσε ἀχόρταστα τὴν Χρυσανγὴν του, ἢ ὅποια ναὶ μὲν ἐπὶ τέλους ἔμαθε τὸ φοβερὸ μυστικὸ τῆς νύφης της, ἀλλὰ μιὰ φορὰ πού ἐμπλέξε, ἀπὸ γυναικίαν περιέργειαν ἢ καυμένη διὰ τὴν ἀκριβῆ ἀναπαράστασιν, εἰς τὰ χέρια τοῦ κουμπάρου της, δὲν ἐξεκόλλησε ἀπὸ πάνω του σὰν ἀθῶα περιστερὰ βέβαια, καὶ ἡ πρωτάκουστη θρασύτης τοῦ δειλοῦ Μαντζαβίνου τὴν ὠδήγησε, χωρὶς νὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ καταλάβῃ καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια πὼς, εἰς τὴν ἄβυσσον τῆς ἀτιμίας. Καὶ ναὶ μὲν, ἀφοῦ ἐκόρσεσε τὴν ὄρεξίν του ὁ ἀνόσιος κουμπάρος της, ἐκατάλαβε φυσικὰ ἀμέσως, ὅπως καὶ ἡ νύφη της ἄλλοτε, τὸ φοβερό της σφάλμα καὶ βέβαια ἀγρίεψε ὑπερβολικὰ καὶ τὰ λοιπὰ καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ ἀναστένανε κ' ἔκλαιε τὴν μοῖραν της, ἀλλὰ μὲ ὄλ' αὐτὰ δὲν ἐκέρδιζε τίποτε, καὶ τὰ γενόμενα οὐκ ἀπεγίνοντο, καὶ ἀργὰ τέλος ἐνόησε ὅτι ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος Μαντζαβίνος πού τὴν ἐγλυκοκύτταζε μὲ τόσο πάθος προτοῦ νὰ στεφανωθῆ τὸν Πετριτῆ ἐποθοῦσε ἀκράτητα πάντοτε νὰ τὴν ἀπολαύσῃ, μολονότι τὴν ἐστεφάνωσε καὶ μολονότι ἔδειχνε ὅτι ἐξέχασε πέρα καὶ πέρα τὸν ἔρωτά του. Καὶ τώρα ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ὁ ἡμέρος σὰν ὑπουλο ποτάμι, ὁ ντροπαλὸς σὰν παιδάκι, ὁ ἀδιαφορῶν εἰς τὰ μάτια τοῦ κόσμου δι' ὅλους καὶ δι' ὅλα καὶ πρῶτον ὅλων διὰ τὴν κουμπάραν τοῦ Χρυσανγῆν, τῆς ἐξεσκεπάσθηκε ἔξαφνα ὡς τὸ ἀσελγέστερο καὶ πονηρότερο ζῷο τῆς οἰκουμένης. Καὶ διὰ νὰ δικαιολογηθῆ λοιπὸν εἰς τὴν συνείδησίν της τελειότερα διὰ τὸ σφάλμα της ἤρχισε νὰ πεῖθεται στὰ σοβαρὰ ὅπως καὶ ἡ νύφη της ὅτι, ἂν καὶ ὑπανδρευμένη τόσον καιρὸν, ἔξοῦσε ὅμως ὡς ἀθῶο κοριτσάκι μέσα εἰς τὴν ἀχρειότητα τοῦ κόσμου τούτου καί, ἂν ἀπατήθητε λοιπὸν ἀπὸ τὸν

Ματζαβίνον, δὲν πταίει διόλου αὐτὴ, καὶ ἄς ὄψεται ὁ κουμπάρος τῆς διὰ τὸ ἄδικο πού τῆς ἔκαμε! : «Μολαταῦτα, ξεδικήθηκε ὅμως! Ἔμαθε—δόξα σοι ὁ θεὸς ἐπὶ τέλους!—πὼς ἢ νύφη τῆς εἶναι μιὰ γυναῖκα τοῦ δρόμου πού ἀτιμάζει τὸ σπίτι τῆς μὲ τὸν ἕνα καὶ μὲ τὸν ἄλλο γιὰ νὰ ἱκανοποιῇ τὰ πάθη τῆς, γιὰ νὰ κἀνῆ τὰ λουσὰ τῆς, γιὰ νὰ δεῖξῃ πὼς ὁ κόσμος ποθεῖ τὰ κάλλη τῆς—μωρὲ Ἀφροδίτη!—γιὰ νὰ προσβάλλῃ καὶ τὸ σπίτι τοῦ ἀντρός τῆς καὶ μάλιστα τὴν ἀδελφή του τὴ Χρυσανγὴ! Ἄλλὰ τώρα, κακομοῖρά μου, πού ξέρεῖ ἢ Χρυσανγὴ αὐτὴ τί πράμα εἶσαι, ἔννοιασου καὶ θὰ τὸ κάμη βούκνο πὼς γιὰ ἕνα κάλπικο πεντάλιρο προδώκες τὴν τιμὴ τοῦ ἀντρός σου!» Καὶ τώρα μὲ τὴν ὀργὴν πού τῆς ἐγέννησε τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τῆς Βασίλως ἠρχίζε κάπως νὰ ξεχνᾶ τὴν προσβολὴν πού τῆς ἔκαμε ὁ Μαντζαβίνος, κ' ἔβλεπε καὶ ἀπὸ τὴν καλὴν ὄψιν τὴν ἀτιμίαν τῆς κ' ἐσυλλογίζετο ὅτι, ἀφ' οὗ ἄπαξ ὁ κουμπάρος τῆς πού τόσο τὴν ἐποθοῦσε τὴν ἐκέρδισε, ἄς εἶναι καὶ μὲ τόσον προδοτικὸν τρόπον, θὰ τῆς φανῆ εἰς τὸ μέλλον πολὺ πρόθυμος προστάτης εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς καὶ ὄργανο τυφλὸ τῶν σατανικῶν σχεδίων τῆς κατὰ τῆς Βασίλως. Ἄλλὰ ἐδῶ ἴσα - ἴσα ἢ εὐλογημένη αὐτὴ Χρυσανγὴ ἔδειξε πραγματικῶς ὅτι ἦτον ἀθῶο κοριτσάκι ἀκόμη καὶ δὲν ἐγνώριζε διόλου τί θὰ πῆ καρδιά κοινῶ ἀνθρώπου, ὅπως τοῦ Μαντζαβίνου, πού λατρεῖ χρόνια μίαν γυναῖκα καὶ τὴν ἀπολαμβάνει τέλος μὲ σατανικὴν δολιότητα, ἀφ' οὗ ὅμως ἄλλος πολὺ προτοῦ τῆς εἶχε κερδίσει τὴν ἀγάπην. Ἐσφαλλε λοιπὸν νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀληθινὸν ἔρωτα τὴν φλογερὴν δίψαν τοῦ κουμπάρου τῆς νὰ τὴν κατακτήσῃ, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τὴν ἐκδικηθῇ, διότι τὸν ἐπεριφρόνησε κ' ἐπροτίμησε νὰ στεφανωθῇ τὸν στραβοπόδη Πετριτὴν. Καὶ λοιπὸν ἀπὸ τὴν μίαν ἐκπληξὴν ὅτι ἐμπλέξε εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἀρχαίου κουμπάρου τῆς χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ διόλου, περιέπεσε εἰς ἄλλην πολὺ τρομερωτέραν ἀκόμη, διότι, μολονότι ὑπερβέβαιη ὅτι ἔχει πιά ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς τὸν τρελλὸν διὰ τὰ κάλλη τῆς Μαντζαβίνον, ἐπεισθῆκε πολὺ σύντομα ὅτι ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ἀκριβῶς τώρα πού τὴν ἐκέρδισε ἠθελε νὰ γίνῃ ὁ τύραννός τῆς καὶ ὁ δαίμονας τῆς ἀτιμίας τῆς. Ἀφ' οὗ λοιπὸν πρῶτα-πρῶτα ἢ Χρυσανγὴ ἔκαμε χίλια παράπονα εἰς τὸν Μαντζαβίνον ὅτι προδοτικὰ τὴν ἠπάτησε, βλέπουσα ὅτι αὐτὸς τὴν ἤκουε χωρὶς νὰ πῆς ὀρκίζεται ὅτι τὴν ἐλάτρευε, τὴν λατρεῖ καὶ θὰ τὴν λατρεύῃ καὶ εἰς τὸν τάφον καὶ μόνον ἐχαμογελοῦσε ἱκανοποιητικώτατα, ἢλλαξε τρόπον καὶ ἠρχισε νὰ τοῦ ὀμιλῇ γλυκὰ - γλυκὰ καὶ νὰ κατηγορῇ τὸν ἄνδρα τῆς τὸν Πετριτὴν, « πὼς τῆς ἔκανε κακὴ ζωὴ, πὼς αὐτὸς φταίει, ἂν τὸν ἀτίμασε ἢ γυναῖκά του, γιὰ πρώτη

καὶ τελευταία φορὰ—τ' ὀρκίζεται!—καὶ μονάχα μ' ἀνθρώπο, νάχουμε τὸ νοῦ μας, τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς καλὸν καὶ τίμιον σὰν τὸ Μαντζαβινό τῆς πού κανένας ποτὲ δὲν θὰ τὸν ὑποπτευθῇ πὼς ἔχει κακὲς σχέσεις μαζί τῆς, ἀφ' οὗ αὐτὸς τὴν στεφάνωσε! ἔπειτα, κουμπάρε μου, ἂν ἀμάρτησα μαζί σου, ἀμάρτησα καὶ γιὰ νὰ δώσουμε ἕνα καλὸ μάθημα ἔς αὐτὴν τὴν παλιὸ - Βασίλω πού τόσα κακὰ εἶπε καὶ λέει καὶ γιὰ μένα καὶ γιὰ σένα, γιὰτί τώρα, σχετισμένοι στενώτερα μεταξύ μας, θὰ μπορέσουμε νὰ τὴν ξεσκεπάσουμε στὸν κόσμον τί βρώμικο πράμα εἶναι! Ἔτσι δὲν εἶναι, κουμπάρε μου ; »

Ἄλλὰ ὁ Μαντζαβίνος πού δὲν τῆς ἀπαντοῦσε τίποτε ἕως τώρα, διὰ μιᾶς ἐγέλασε δυνατὰ.

—Γιὰτί γελᾷς ἔτσι; τὸν ἠρώτησε μὲ ἀπορίαν ἢ Χρυσανγὴ.

—Γιὰ τὴ σκάσι πού θὰ πάρῃ ἢ νύφη σου, ὅταν μάθῃ πὼς εἶσαι ἐρωμένη μου!

—Πὼς! ἐφώνησε ἐκπληκτικῶς, δαιμονόπληκτικῶς ἢ Χρυσανγὴ.

—Χά! χά! χά! ἔκαμε ὁ Ἰάγος Μαντζαβίνος, κ' ἔλαμπαν τὰ μάτια του ἄγρια. Σὲ τρώμαξα, ψυχὴ μου ; ! Ἔλα, στενοκέφαλη, καὶ τὸ καμα ἐπίτηδες γιὰ νὰ σὲ δοκιμάσω! Ἐγὼ νὰ γνωρίσω στὴ Βασίλω πὼς ἀτίμασα τὸν ἄντρα σου;—μωρὲ μοῦτρο πού ζήλεψες νὰ πάρῃς, ἀκαρδη!—Καὶ πάει στὴν ὑπόληψί μου, χοντροκέφαλη, νὰ μάθῃ ἢ κοινωνία πὼς σ' ἔχω ἐρωμένη; Ἄ μπά! τὴν τιμὴ μου ἐγὼ δὲν τὴν πουλῶ ἔτσι εὐκόλα γιὰ τόσο τιποτένια πράματα! Ἔνα κ' ἕνα λοιπὸν κάνουν δύο, τῆς ἐπρόσθεσε περιφρονητικὰ, εἰρωνικὰ καὶ ὑπουλα συγχρόνως, ἢ Βασίλω δὲν θὰ μάθῃ ποτὲ πὼς σ' ἀτίμασα, ψυχὴ μου, ἄγγελέ μου, ὄνειρο τοῦ ὄνειρου μου! . . .

—Ἄ! ἀναστήθηκα! ἐψιθύρισε ἢ Χρυσανγὴ κατενθουσιασμένη. Μὲ τρώμαξες μὲ τὰστεῖά σου, καῦμένε κουμπάρε. . .

—Χά! χά! χά! τί ἀθῶο πλάσμα πού εἶσαι καὶ ὅλα τὰ πέρνει τοῖς μετρητοῖς! Πάντα σ' ἀπατοῦν καὶ σὲ κοροϊδεύουν—ἔσένα!—μὲ τὸ τίποτε! Ἔτσι σ' ἀπάτησε—ἔσένα!—καὶ ὁ στραβοπόδης Πετριτὴς καὶ κέρδισε τὴν ἀγάπην σου. . .

—Ἄχ! ἀλήθεια εἶναι. . .

—Ἔτσι γιὰ τὸ τίποτε σὲ βροῖζει—ἔσένα!—καὶ ἢ νύφη σου καὶ λέει γιὰ τὴν ἀφεντεῖά σου ὅσα δὲν φαντάζεσαι. . .

—Ναί, τὴ στρίγγλα, καὶ γιὰ τὴν ἀφεντεῖά σου τὸ ἴδιο, κουμπάρε μου. . .

—Μὰ ἔννοια σου καὶ θὰ τὴν ἐκδικηθοῦμε μιὰ χαρά! . . .

—Ναί! ναί! ἐφώνησε σὰ χαρούμενο παιδάκι ἢ Χρυσανγὴ. Θὰ σκάσῃ ἀπὸ τὴ χολὴ τῆς!

—Καὶ σὺ θὰ πλαντάξῃς, ἐμονολόγησε ὁ ἐκδικητικὸς Μαντζαβίνος. Κ' ἔπειτα ἀπότομα εἶπε τῆς Χρυσανγῆς:

—Τώρα εἶναι καιρὸς νὰ πᾶς σπῆτι σου, κουμπάρα, καὶ τὰ ξαναλέμε καλύτερα ἄλλη φορὰ· μὴ ξεχνᾶς μονάχα τὸ κάλπικο πεντάλιρο τῆς Βασίλως καὶ τὸ πάθος ποὺ ἔχει νὰ σοῦ βγάλῃ τὰ μάτια . . .

—Ἔννοια σου καὶ θὰ τῆς τὰ βγάλω ἐγὼ πρῶτα, τώρα ποὺ τὰ ξέρω ὅλα . . .

—Ἄ! χωρὶς ἀμφιβολία, ἀπήντησε εἰρωνικὰ ὁ Μαντζαβίνος, κ' ἐν ᾧ ἀπεμακρύνετο ἡ Χρυσανγὴ ἀπὸ τὸ μαγαζάκι του τὴν ἐκύτταζε πρῶτα καλὰ-καλὰ μὲ γεμάτο μῖσος μάτι κ' ἔπειτα τὴν ἐφασκέλωσε καὶ τὴν ἔφτυσε καὶ εἶπε :

—Δὲν μοῦ φτάνει ποὺ σ' ἀτίμασα! θελῶ κι ὁ κόσμος νὰ φωνάξῃ πὼς εἶσαι ἀτιμασμένη, παλιογυναῖκα, ποὺ προτίμησες ἓνα κάποιον στραβοπόδη Πετριτὴ ἀπὸ ἓνα Μαντζαβῖνο!

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον λοιπὸν ὁ κύρ-Μαντζαβίνος τώρα ποὺ ἱκανοποίησε τὸ ἄχτι τοῦ ἔρωτός του ἀντὶ ὁ εὐλογημένος νὰ καθίσῃ σταυγὰ του καὶ τὸ πολὺ-πολὺ νὰ κοκκορεῦεται διὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Χρυσανγῆς, ἀπεθρασύνθη, οἰστορηλατήθη ἀπὸ τὸν θρίαμβόν του καὶ ἠσθάνετο προκαταβολικῶς ἀπερίγραπτην χαρὰν μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ Χρυσανγὴ καὶ ἡ νύφη τῆς θὰ ἐξηυτελιζόντο ἀμοιβαίως εἰς τὰ μάτια τοῦ κόσμου ἕξ αἰτίας αὐτοῦ καὶ μόνου καὶ πρὸς διασκέδασιν αὐτοῦ καὶ μόνου. Καὶ ἤθελε καὶ τὰ δύο του πάθη νὰ βλέπῃ μαζί ἱκανοποιούμενα: καὶ τὴν λαγνεῖαν του καὶ τὸ μῖσός του, καὶ μόνον ἔτσι ἐφαντάζετο ὅτι θὰ αἰσθάνεται ἀληθινὴν ἀπόλαυσιν διὰ τὴν προσβληθεῖσαν φιλοτιμίαν του. Καὶ τυφλὸς καὶ μεθυσμένος ἀπὸ τὴν ἕως τώρα ἐπιτυχίαν τῶν σχεδίων του, δὲν ἔβλεπε διὰ τὸ μέλλον κανένα ἐμπόδιον ἐμπρὸς του, δὲν ἐπροαισθάνετο κανένα ἀπολύτως κίνδυνον. Καὶ λοιπὸν προβαίνων ἀπὸ τὸ κακὸ εἰς τὸ χειρότερο ἐθαυροῦσε ὅτι ὅλοι οἱ δρόμοι ὁδηγοῦν ἀσφαλέστατα εἰς τὴν Ρώμην καὶ κανένα βουνό, καμμία χαράδρα δὲν θὰ ἔφραττε τὴν πορείαν του. Διὰ ταῦτα, μόλις ἔφυγεν ἡ Χρυσανγὴ, ὁ ἐκδικητικὸς Μαντζαβίνος εὐρῆκε ἀμέσως τὴν Βασίλω καὶ τῆς ἐξεμυστηρέυθη ἀναιδέστατα τὴν ἀτιμίαν τῆς γυναίκας τοῦ Πετριτῆ καὶ τὴν ἐβεβαίω-
ωνε «πὼς αὐτὸς μονάχα τῆ Βασίλω του ἀγαπᾷ καὶ λατρεῖε καὶ πὼς ἀτίμασε τὴ νύφη τῆς ἔτσι, γὰ νὰ τὴν ἐκδικηθῆς τώρα Βασίλω μου ἀσφαλέστερα, ἀφ' οὗ γνωρίζεις πὼς καὶ ἡ καρδιά τῆς Χρυσανγῆς εἶναι κάλπικη σὰν τὸ πεντάλιρό της!» Ἡ Βασίλω εἰς τὴν ἐκμυστήρευσιν αὐτὴν τοῦ κουμπάρου τῆς ἐχάρηκε χαρὰν μεγάλην ἐσωτερικῶς, εἰς τὰ μάτια ὅμως τοῦ Μαντζαβίνου ἔδειξε κατ' ἀρχὰς ὅτι τῆς ἐκακοφάνηκε πολὺ καὶ τοῦ εἶπε δῆθεν καταδυσσαρευστημένη:

—Εὐγέ σου, κουμπάρα μου! Ἔτσι λοιπὸν μ' ἀγαπᾶς, ὥστε νὰ μ' ἀτιμάξῃς μὲ γυναῖκες τοῦ δρόμου; Ἡ θαρρεῖς, κουτέ, πὼς ἡ παλιὸ - Χρυσανγὴ αὐτὴ ἐσένα μονάχα ἔχει ἐρωμένο; Καὶ ποιὸν δὲν ἔχει αὐτὴ; Ἄμῃ γιατί νομίζεις πὼς ὁ ἄντρας τῆς δὲν τὴν ἀφίνει πιά νὰ ξενοδουλεύῃ; Ἐγύριζε ἀπὸ τὸ ἓνα βρωμόσπιτο στὸ ἄλλο γὰ νὰ βροῖσῃ τοὺς ἐρωμένους τῆς!

—Αὐτὸ δὲν τὸ πιστεύω! Λὲς ψέματα! ἐμούγκρισε ὁ Μαντζαβίνος, εἰς τὸν ὁποῖον τώρα—ὦ μυστήρια τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας!—ἤρχισε νὰ γεννᾶται καὶ τρίτο πάθος, τὸ πάθος τῆς ζηλοτυπίας μήπως ἡ Χρυσανγὴ εἶχε ἀτιμάσει τὰ στέφανά της μὲ ἄλλον προτοῦ ἀπὸ αὐτόν!

—Αὐτὸ ποὺ σοῦ λέω ἐγὼ! ἐφώναξε ἡ Βασίλω. Μ' αὐτὴ τὴν ὄρεξι νὰ μένης, κουτέ, πὼς ἡ παλιογυναῖκα τοῦ Πετριτῆ ἐσένα μονάχα πρωτογνώρισε ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄντρα τῆς!

—Ἄ! θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃ μὰ τὸν Ἄϊ-Σπυρίδωνα! Τόσο ἀτιμῆ δὲν τὴν πίστευα! δὲν τὸ πιστεύω! . . . Λὲς ψέματα, σοῦ λέω! . . . Ἄ! θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃ, ναί, ποὺ νὰ φάω τὰ κόκκαλα τῶν πεθαμένων μου! . . . Ψέματα λὲς, σοῦ λέω!

—Καλὰ, ψέματα λέω! μὴν τὸ πιστεύῃς, μάτια μου! Μάθε ὅμως, κουμπάρα μου, πὼς πολὺ πιὸ εὐμορφοὶ ἀπὸ τὴν ἀφεντεῖά σου τῆς ἔκαναν τὰ γλυκὰ μάτια, χρόνια τώρα, κι ἂν ἔγινε ἐρωμένη σου στὸ τέλος, δὲν ἔγινε βέβαια γὰ τὰ γλυκὰ σου μάτια . . .

—Βρωμογυναῖκα! ἐμούγκρισε μὲ ἀηδίαν ὁ Μαντζαβίνος διὰ λογαριασμόν τῆς Βασίλως, ἡ ὁποία τὴν ὕβριν του βέβαια ἐλογάριασε ὅτι τὴν ἐξεστόμισε εἰς βάρος τῆς Χρυσανγῆς.

—Βέβαια, ἀφ' οὗ ὁ Πετριτῆς δὲν τὴν ἄφινε πιά νὰ ξενοδουλεύῃ, σὰν νὰ ποῦμε, αὐτὴ ποὺ ἦτον μαθημένη στὰ λοῦσα καὶ στὰ μεγαλεῖα, κατάφυγε σ' ἐσένα γὰ νὰ σοῦ τρώῃ παρὰδες, κουτέ, κ' ἡ ἀφεντεῖά σου χαμπάρι δὲν πῆρες! . . .

Ἡ Τὰ λόγια αὐτὰ ἐδαιμόνισαν ἀπερίγραπτα τὸν Μαντζαβίνον, ἐπειδὴ ἔβλεπε ὅτι κατὰ βάρος ἦσαν ἀληθινὰ, συγχρόνως ὅμως καὶ τὸν ἐδιασέδασαν κομμάτι, διότι ἐσκέφθη ὅτι, ἀντὶ νὰ τοῦ πάρῃ παρὰδες μόνῃ ἡ Χρυσανγὴ, αὐτὸς μᾶλλον τῆς ἐπῆρε τὸ ἀληθινὸ πεντάλιρο καὶ τὴν τιμὴν τῆς—Ἄ! τὴν τιμὴν τῆς ποὺ ἕως τώρα ἐπίστευε ὅμως ὅτι μόνος αὐτὸς τῆς τὴν ἄρπαξε! Ἀπήντησε λοιπὸν εἰρωνικὰ μαζί καὶ ἀπαίσια.

—Ἄ! μοῦ φαγε πολλοὺς παρὰδες, αὐτὸ εἶν' ἀλήθεια! . . . Θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃ ὅμως, τ' ὀρκίζομαι στὴν τιμὴ μου! . . . Λὲς ψέματα μωρή! Θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃς καὶ σὺ, ἂν δὲν λὲς ἀλήθεια! . . . Τ' ὀρκίζομαι στὴν τιμὴ μου! τ' ὀρκίζομαι! . . .

Καὶ ὁ Μαντζαβίεος ἔφυγε τρεχᾶτος χωρὶς νὰ χαιρετίσῃ κἄν τὴν ἐκπληκτὴν Βασίλω, καί, ἕως νὰ φθάσῃ εἰς τὸ μαγαζάκι του, ὄλο ἐμονολογοῦσε: «Θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃς, μωρή, τ' ὀρκίζομαι! θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃς!»! . . . Καὶ τώρα ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔθαρροῦσε ὅτι δὲν ἔκαμε τίποτε, ἀπολύτως τίποτε, μὲ τὸ νάτιμάσῃ τὴν Χρυσανγὴν, τὸν ἀδελφόν της καὶ τὸ σπῖτι της, ἀφ' οὗ ἔκέρδισε μίαν γυναῖκα ποὺ εἶχε πουλήσει προτοῦ εἰς ἄλλους τὴν τιμὴν της. Καὶ μὲ στυμμένο τὸ κεφάλι ἐκάθητο καὶ ὄλο ἐσκέπτετο ὅτι τὸν ἠπάτησε τεχνικώτατα ἡ Χρυσανγὴ ἀντὶ νὰ τὴν ἀπατήσῃ, καὶ ἡ ζήλεια του περιπλεκόμενη μὲ τὸ μῖσός του κατὰ τῆς γυναίκας τοῦ Πετριτῆ ἐτυραννοῦσε τὴν φαρμακωμένην καρδιά του, ἐδαιμονίζε τὸ πνεῦμά του καὶ τοῦ ἐγεννοῦσε χιλίων εἰδῶν σκοτεινὰ σχέδια τρομερᾶς ἐκδικήσεως κατὰ τῆς Χρυσανγῆς, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, ὅπως ὄλα διὰ μιᾶς ἀόριστα καὶ τρομερὰ ἐπλημύριζαν εἰς τὰ ταραγμένα στήθη του κ' ἐθόλωναν τὸ ἐρεθισμένο μυαλό του, δὲν ἐγνώριζε ποῖο νὰ πρωτοδιαλέξῃ, καὶ ἤθελε ὄλα μαζί νὰ ἐκτελέσῃ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ μὲ τὸν πλέον πρωτάκουστον τρόπον τὴν προσβληθεῖσαν φιλοτιμίαν του. Καὶ ἤθελε συγχρόνως νὰ φτύσῃ καὶ νὰ φωνάξῃ ἄτιμην τὴν Χρυσανγὴν ἐμπρὸς εἰς ὄλον τὸν κόσμον, νὰ τῆς χύσῃ βιτριόλι κατὰ πρόσωπο, νὰ τὴν μαχαιρώσῃ κατὰκαρδα, νὰ τὴν κρεμάσῃ ἀπὸ τὰ πόδια, νὰ τὴν πνίξῃ μὲ μεταξωτὸ μαντύλι, νὰ τῆς ρουφήσῃ, ἀφ' οὗ τῆς σχίσῃ τὸ κρανίον, τὸ αἷμα, νὰ κρύψῃ προδοτικὰ εἰς τὰ στήθη της σκορπιούς καὶ ὄχεντρος, νὰ τῆς δώσῃ νὰ πιῇ αἷμα λυσσιασμένου λύκου καὶ νὰ τὴν ἀναγκάσῃ νὰ φάῃ σάρκες ἀπὸ σάπιο πτωμα εὐλογιασμένον! Καὶ δὲν τοῦ ἔφθανε κανένα ἀπὸ αὐτά, κ' ἐθεωροῦσε ὅτι καὶ ὄλα μαζί ἂν κατώρθωνε νὰ τὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν κατὰ τῆς Χρυσανγῆς μόλις θὰ ἐσῆκωναν ἐλάχιστο βάρος ἀπὸ τὸν γιγάντιον ὄγκον τῆς προσβολῆς ποὺ τοῦ ἐκάθητο εἰς τὰ στήθη καὶ τοῦ ἐπλάκωνε καὶ τοῦ ἐκατασύντριβε τὴν ὑψηλὴν φιλοτιμίαν του. Καὶ σιγὰ σιγὰ ὅπως μὲ τόσῃν φαρμακερὴν φαντασίαν ἐρέθιζε τὰ ἐγκεφαλικά του κύτταρα νὰ τοῦ γεννοῦν τρόπους ἐκδικήσεως πρωτοφανεῖς κατὰ τῆς Χρυσανγῆς, τοῦ ἐγεννᾶτο καὶ ἡ ὑποψία μίπως δὲν κατορθώσῃ νὰ ἐκτελέσῃ κανένα ἀπὸ αὐτοὺς καὶ μείνῃ εἰς τὰ κρύα τοῦ λουτροῦ μὲ τὰ σχέδιά του καὶ μόνον, κ' ἐδαιμονίζετο τώρα περισσότερο, κ' ἐβιάζετο νὰ καταστρώσῃ τὸ ὀριστικὸ σχέδιον τῆς μελλούσης πορείας του, καὶ ἀπὸ τὴν βίαν του τὰ ἔκανε ὄλα θάλασσα καὶ δὲν εὔρισκε συνειρμὸν εἰς τὰς ιδέας του, κ' ἐβλαστημοῦσε ὄλους καὶ ὄλα κ' ἐλύσσιαζε ἀπορῶν διατὶ νὰ μὴν ἡμπορῇ νὰ ἦναι ἀπόλυτος τύραννος διὰ μίαν καὶ μόνην ἡμέραν τῆς Χρυσανγῆς, «γιὰ νὰ τῆς δείξῃ αὐτὸς τὶ θὰ πῇ Μαντζαβίνος, ποὺ τοῦ

περιφρόνησε τὸν ἔρωτα ἀνύπαντρη, ποὺ τοῦ τὸν ἐμπορεύθηκε παντρεμένη!» Κ' ἐδάγκανε τὰ δάκτυλά του κ' ἐκύτταζε δεξιά καὶ ἀριστερὰ ἀγριωπὰ σὰν ἐρεθισμένοι ταῦρος, καὶ εἰς κάθε ἀποτυχίαν περὶ τοῦ πῶς θὰ ἐκδικηθῇ στρατηγικώτερα τὴν Χρυσανγὴν ἐφώναζε: «Θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃς ὅμως, παλιογυναῖκα! θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃς μὰ τὸν Ἅγιο, κ' ἐννοιασου!» Καὶ εἰς κάθε ἀναφώνησιν ἐπρόσθετε φουρλισμένον ὡς ἀπορίαν δυσάρεστην: «Μὰ πῶς θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃς καλύτερα;» Καὶ ἡ ἀναφώνησις αὐτὴ ὑπέκρουπε χιλίων εἰδῶν δυσκολίας, διότι ὁ Μαντζαβίνος ναὶ μὲν ἐδιψοῦσε τρομερὴν καὶ πρωτάκουστην ἐκδίκησιν κατὰ τῆς Χρυσανγῆς, ἀλλὰ ἐνοοῦσε νὰ βγῇ ἀπὸ αὐτὴν καὶ μὲ ὑψηλὰ τὸ μέτωπο καὶ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθινὸς ἥρωας, ὡς ἐντιμότερος ἄνθρωπος ποὺ θέλει νὰ δώσῃ κ' ἓνα καλὸ μᾶθημα εἰς κάθε στεφανωμένην γυναῖκα νὰ μὴ προσβάλλῃ ποτὲ τὴν τιμὴν τοῦ ἀνδρός της! Καὶ σιγὰ - σιγὰ λοιπὸν ἡ διεστραμμένη ἰδέα ὅτι ἐκδικούμενος τὴν Χρυσανγὴν θὰ δοξάσῃ καὶ τὸνομά του τὸν εὐχαριστοῦσε πολὺ καὶ ἐκολάκευε καὶ τὴν φιλοτιμίαν του, ἐν ᾧ τὸν ἐξησφάλιζε συγχρόνως καὶ ἀπὸ κάθε ἀπόροπτον κίνδυνον τῆς ζωῆς του. Καὶ εἰς τὴν ἰδέαν τώρα τοῦ κινδύνου ποὺ θὰ διέτρεχε τὸ σαρκίον του ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀνεπίδησε ἀπὸ τρόμον μίπως πάθῃ τίποτε ἢ πολὺτιμη ὑπαρξίς του, καὶ ἐσυμπέρανε λοιπὸν ὅτι προτιμότερο θὰ ἦναι αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ μὴν ἐκδικηθῇ κατ' ἐὐθείαν τὴν Χρυσανγὴν, ἀλλὰ διὰ μέσου ἄλλου, αὐτὸς ὅμως νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ αἰτία! : «Διὰ μέσου ἄλλου; καλὰ ἀλλὰ ποῖοιανοῦ; Ποιανοῦ; Ποιανοῦ; . . . Τοῦ . . . τοῦ . . . —ἔλα γειά σου, Μαντζαβινέ μου! . . . Τοῦ ἴδιου τοῦ Πετριτῆ, καλέ, τοῦ στραβοπόδη τοῦ ἴδιου τοῦ ἀντρός της Χρυσανγῆς! . . . Χα! χά! χά! τὸ βροῦκες ἐπὶ τέλους, μωρὲ Μαντζαβίνε! Ἀλήθεια ἔχεις μέσα σου καὶ βενετσιάνικο αἷμα! . . . Ναί! ἔτσι θὰ κάμω! ἔτσι θὰ γίνῃ! Θὰ πῶ τοῦ Πετριτῆ πῶς ἡ γυναῖκά σου σ' ἀτιμάζει μὲ τὸν ἄλφα καὶ μὲ τὸν βῆττα. . . . Δὲν μοῦ τὸ πε ἡ Βασίλω; Μοῦ τὸ πε! Στὸ κάτω κάτω τῆς Γραφῆς, ἂν ὁ Πετριτῆς μοῦ ἀπαιτήσῃ νὰ τοῦ πῶ πῶς τὸ ξέρω, τὸν στέλνω στὴ γυναῖκα τοῦ Γεράσιμου, κι ἄς κάμῃ καλὰ μαζί της! Ἐκδικοῦμαι ὅμως πρωτάκουστα! κ' ἓνας θεὸς ξέρει τὶ πράμα εἶναι αὐτὸς ὁ στραβοπόδης στὸ ζήτημα τῆς τιμῆς τοῦ σπιτιοῦ του! Ἄ! μωρὲ περίφημα! Τώρα ὄλα πᾶνε πρῶμα! . . . Θὰ μοῦ τὸ πλερώσῃς, μωρή, σοῦ τὸ πα! καὶ μὲ τὰ ἴδια τὰ χέρια τοῦ ἀντρός σου μάλιστα! Ὑπομονὴ μονάχα νάχῃς, Μαντζαβινέ μου, δύο - τρεῖς μέρες ἀκόμη, γιατί θέλω καὶ νὰ διασκεδάσω πρῶτα μὲ τοὺς κανγαδες καὶ τὰ βροϊδία τῆς Βασίλως καὶ τῆς Χρυσανγῆς τώρα ποὺ πρὶν ἔββαλα στὰ αἵματα, κ' ἔπειτα βλέπουμε!»

Καί κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ θαυμάσιος αὐτὸς ἄνθρωπος ἠσύχασε τέλος πάντων καὶ συνῆλθε κομμάτι ἀπὸ τὴν φοβερὴν στενοχώρια του, καὶ, προτοῦ νὰ ὑποκριθῆ καὶ αὐτὸς εἰς τὸ θέατρο τῆς κοινωνίας τὸν ἥρωα, ἤθελε νὰπολαύσῃ ὡς θεατῆς τὴν κωμωδίαν πού θὰ παρίσταναν μὲ τόσην τραγικότητα αἱ δύο γυναῖκες εἰς τὰ μάτια τῆς γειτονεῖας διὰ τὰ ψεύτικα πεντάλιρα καὶ τὴν συζυγικὴν τιμὴν των. Καὶ τὴν εἶχε ἀπολαύσει ὁμολογουμένως μὲ τὸ παραπάνω.

Καὶ πράγματι, ὅταν ἐγκατέλειπε τόσον ἀπότομα τὴν Βασίλω ὁ Μαντζαβίνος, ἡ γυναῖκα τοῦ Γερασίμου ὅσο καὶ ἂν ἐξεπλάγη μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τοῦ κουμπάρου τῆς, αἰσθάνθηκε ὁμως γαργαλιστικὴν ἡδονὴν καὶ διὰ τὴν ἀτιμίαν τῆς Χρυσανγῆς καὶ διὰ τὴν φοβερὴν ὄργην πού ἐνέπνευσαν τὰ χτυπητὰ λόγια τῆς εἰς τὸν Μαντζαβίνον. Καὶ πάνοπλη τώρα ἀπὸ τὰ μυστικά πού ἐγνώριζε ἤρχισε νὰ κόφτῃ καὶ νὰ ράφτῃ ἐναντίον τῆς ἀνδραδέλφῃς τῆς καὶ νὰ διηγῆται μὲ μεγάλην δῆθεν προφύλαξιν εἰς τὰς γειτόνισσας καὶ τὰς φιλονάδες τὰ ἄθλά τῆς εἰς βάρους τῆς τιμῆς τοῦ Πετριτῆ, ἐν' ᾧ συγχρόνως ἐδιαβεβαίωσε μεγαλόστομα ὅτι «τὸ πεντάλιρο τῆς Χρυσανγῆς εἶναι κάλπικο, καὶ βάζει στοίχημα καὶ τὸ κεφάλι τῆς πὼς μονάχα τὸ δικό τῆς εἶναι ἀληθινό!» Ἄλλὰ καὶ ἡ Χρυσανγῆ, μετὰ τὰς ἀκμυστηρεῦσεις τοῦ Μαντζαβίνου, συγχρόνως σχεδὸν μὲ τὴν Βασίλω τὴν εἰρωνεύετο εἰς τὰς ἴδιες γειτόνισσας καὶ φιλονάδες κ' ἔλεγε, μὲ μεγάλην πάντα προφύλαξιν καὶ αὐτῇ, ὅτι γνωρίζει «πὼς ἡ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς τὸν ἀτίμασε μὲ κάποιον στενὸ συγγενῆ τῆς πού εἶναι μεγάλο ἁμάρτημα καὶ νὰ τὸ συλλογισθῆ κανείς.» ἐν ᾧ ἐδιακήρυττε χωρὶς κανένα φόβον διαψεύσεως ὅτι τὸ πεντάλιρο «πού μᾶς κόλλησε τώρα στὸ λαιμό τῆς αὐτῆ ἡ μαίμου εἶναι κάλπικο καὶ βάζει στοίχημα νὰ τῆς δώσῃ τὸ δικό τῆς, τὸ ἀληθινό, ἂν λέῃ ψέμματα!» Καὶ ὅλη ἡ γειτονεῖα εἶχε νὰ κάμῃ τώρα μὲ τὰς ἀμοιβαίας κακολογίας των, καὶ τὰ σχόλια καὶ αἱ συζητήσεις διὰ τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν των κυρίως ἔδιναν κ' ἔπερναν, καὶ ὁ ἀπόκεντρος δρομίσκος ὅπου εὐρίσκοντο τὰ σπίτια τῆς Χρυσανγῆς καὶ τῆς Βασίλως τὸ ἓνα ἀπέναντι τοῦ ἄλλου ἀντηχοῦσε συγχρότως ἀπὸ τοὺς καυγάδες τῶν δύο αὐτῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι, ὅταν ἀπουσίαζαν οἱ ἄνδρες των, κρεμασμένοι ἀπὸ τὰ παραθυράκια των πολλὰς φορὰς τὴν ἡμέραν ἔλεγαν τὰ ἕξ ἀμάξις ἐναντίον των εἴτε κάποτε-κάποτε πρόσωπο πρὸς πρόσωπον, εἴτε συνηθέστατα εἰς τὰς περιεργεγὰς γειτόνισσας καὶ φιλονάδες των. Καὶ αἱ φωναὶ των καὶ αἱ ὕβρεις των φθάνουσαι ἕως τὸ μαγαζάκι τοῦ Μαντζαβίνου, τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δρομίσκου, ἐκαλοκάρδιζαν τὸν μέγρι

θανάτῳ μνησικακὸν κουμπάρου τῆς Χρυσανγῆς, καὶ μόλις λοιπὸν τὰς ἤκουε νὰλληλοῦβρίζωνται ἔβγαινε γλήγωρα - γλήγωρα εἰς τὸ κατῶφλι τοῦ μαγαζιοῦ του, διώρθωνε μὲ τὰ χέρια του τὰ δύο φτερούγια τῆς χωρίστρας του, κ' ἐπρόβαλλε ἐπιδεικτικὰ τὴν κοιλία του, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ἐκρέμετο στηριγμένον εἰς τὸ κέντρο χρυσῆς καδίνας τὸ περίφημό του πεντάλιρο. Ἐπειτα ἐστήριξε τοὺς γρόνθους δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς μέσης του, καὶ πότε ἐσήκωνε μὲ ἀετώδη ἀλαζονείαν τὰ μάτια πρὸς τὰ παραθυράκια τῆς Χρυσανγῆς καὶ τῆς Βασίλως καὶ τὰς ἐκίτταζε περιφροντικὰ καὶ εἰρωνικά, καὶ πότε, ὅταν τὰ μάτια των ἔπεφταν ἐπάνω του, τὰ ἐγύριζε γλήγωρα - γλήγωρα πρὸς τὸ πεντάλιρό του σὰν νὰ ἤθελε νὰ εἴπῃ: «Κυτᾶ́στε το, παλιογυναῖκες! δὲν ἀξίζει ἡ τιμὴ σας κ' ἡ ζωὴ σας μαζί οὔτε σὰν αὐτό!»

Καὶ σὰν νὰ ἠρέθιζε περισσότερο τὰς δύο γυναῖκας καὶ ὁ ἐμπρός των ἰστάμενος μέγας μεγαλωστὶ κλέπτῃς τῆς τιμῆς των, ἐξεστόμιζαν τώρα δυνατώτερα, λυσσωδέστερα τὰ βρωμολογὰ των κ' ἐκινούσαν τὰ κεφάλια των ζωηρότερα, ἐν' ᾧ τὰ κρεμάμενα εἰς τὸν λαιμόν των ψεύτικα πεντάλιρα ἀνέβαιναν καὶ κατέβαιναν γοργότατα σὰν μικροσκοπικὰ γλωσσίδια καμπάνας καθὼς νὰ ἦσαν ἐρεθισμένα καὶ αὐτὰ τὸ ἓνα κατὰ τοῦ ἄλλου καὶ καθὼς νὰ ἐκρατοῦσαν τὸ ἴσον εἰς τὰς χυδαιοτάτας ὕβρεις τῆς Χρυσανγῆς καὶ τῆς Βασίλως. Καὶ σιγὰ - σιγὰ τὸ ἀμοιβαῖο μῖσος τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἐμόλυνε καὶ τὰς γειτόνισσας καὶ τὰς φιλονάδες των καὶ τὰς ἐφανάτιζε ὑπὲρ τῆς πρώτης ἢ ὑπὲρ τῆς δευτέρας, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐδιαρέθησαν καὶ αὐταὶ εἰς δύο κόμματα καὶ ὑπεστήριζαν μὲ πείσμα ἀγριώτερον ἡμέραν παρ' ἡμέραν τὴν γνησιότητα τοῦ πενταλίου καὶ μάλιστα τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν τῆς μιᾶς εἰς βάρους τῆς ἄλλης. Καὶ τὸ τρομερὸ τοῦτο συμβάν γλήγωρα ἐμαθητεύετο καὶ εἰς εὐρύτερους κύκλους καὶ μονάχα οἱ ἐνδιαφερόμενοι σὺζυγοι, δὲν ἐγνώριζαν τίποτε Ἄλλὰ καὶ ἡ Χρυσανγῆ καὶ ἡ Βασίλω κατ' ἀρχάς, ὅταν ἀμοιβαίως κατηγοροῦντο, εἶχαν ἀπόλυτην πεποίθησιν ὅτι ὁ κόσμος ξέρει μονάχα ὅτι ἡμία ἀπὸ τὰς δύο ἐπρόδωκε τὴν συζυγικὴν πίστιν, καὶ εἰς μὲν τὴν Βασίλω οὔτε κατὰ φαντασίαν ἐπεροῦσε ἡ ἰδέα ὅτι θὰ εἶχε τὸ θράσος ἡ γυναῖκα τοῦ Πετριτῆ νὰ τὴν διαβάλλῃ ὅτι ἀτιμάζει τὸν Γερασίμὸν τῆς, «ἀφ' οὗ κανένας, ἔξω ἀπὸ τὸ θεό, δὲν γνωρίζει πὼς ἔχει ἐρωμένο τὸ Μαντζαβίνου,» ἡ δὲ Χρυσανγῆ ἀκόμη περισσότερο ἦτο βέβαιη ὅτι ἡ Βασίλω δὲν θὰ ἐτολμοῦσε νὰ ὑποψιασθῆ κἄν ὅτι ἡ ἀδελφὴ του ἀνδρός τῆς εἶναι ἐρωμένη τοῦ κουμπάρου τῆς, «ἀφ' οὗ ὁ ἴδιος ὁ Μαντζαβίνος τῆς ξεμυστηρέυθηκε πὼς ἔχει ἐρωμένη τὴ Βασίλω.»

Όταν λοιπὸν ἐπροωτάκουσε ἡ καθεμία ἀπὸ καλόγλωσσες φιλονάδες τῆς ὅτι «δὲν φτάνει, Βασίλω μου, πὼς ἡ ἀδελφὴ τοῦ ἀντρός σου, δὲν φτάνει, Χρυσανγὴ μου, πὼς ἡ νύφη σου λέει καὶ φωνάζει πὼς τὸ πεντάλιρό σου εἶναι κάλπικο, μὰ ὑποστηρίζει κι ὅλα πὼς ἀτιμάξεις καὶ τὰ στέφανά σου μὲ τὸν ἕνα καὶ μὲ τὸν ἄλλο,» ἐγίνηκαν καὶ αἱ δύο θηρία ἀνήμερα κ' ἐφρόναζαν ἐναντίον ἀλλήλων : «Νὰ μοῦ τὸ ἀποδείξῃ, ἡ στρίγγλα, ποῦ δὲν ἄφησε γείτονα νὰ μὴν ἔξῃ ἐρωμένο ! Νᾶλθη νὰ μοῦ τὸ πῆ μπροστά μου, ἂν τῆς βαστάῃ, εἰ δὲ μὴ, θὰ πάω νὰ τὴν βρῶ ἐγὼ καὶ θὰ τῆς ξεροζώσω τὰ μαλλιά, καὶ θὰ τῆς βγάλω τὰ μάτια, καὶ θὰ τὴν πνίξω !» Ἄλλὰ μὲ τὰς ἀμοιβαίας αὐτὰς ἀπειλὰς οὔτε τῆς Βασίλως οὔτε τῆς Χρυσανγῆς ἡ γλῶσσα περιοριζέτο εἰς τὰς φοβερὰς κατηγορίας διὰ τὴν συζυγικὴν των πίστιν, καὶ ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν τὸ μῖσός των ἐφλόγιζε, ἐπύρωνε τὴν καρδιά των, καὶ ὅσον ἐπερνοῦσε ὁ καιρὸς τόσον ὑπεστήριζε ἡ καθεμία ὅχι πιά τόσον ὅτι τὸ πεντάλιρό των εἶναι κάλπικο ὅσον ὅτι ἡ ἄλλη ἐπρόδωκε τὴν συζυγικὴν τῆς πίστιν. Καὶ ἔσκαζαν λοιπὸν ἀπὸ ἀγανάκτησιν, διότι εἶχαν ἀκλόνητην πεποίθησιν ὅτι ἡ μία συκοφαντεῖ αἰσχρὰ τὴν ἄλλην, ἀφ' οὗ εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον, ὅπως ἐσκέπτοντο κ' ἐξανασκέπτοντο, νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὸν Μαντζαβίνον ὅτι ἔχουν ἀτιμάσει τὸν ἄνδρα των. Καὶ αἱ δύο λοιπὸν εἰς ἕνα συμπέρασμα ἔφθασαν πλέον : ὅτι ἡ πρέπει νὰ ἐξομολογηθοῦν εἰς τοὺς συζύγους των τί διαδίδει ἡ καθεμία εἰς βάρος τῆς ὑπολήψεώς των, ἢ νὰ ζητήσουν ἐξηγήσεις πρόσωπο πρὸς πρόσωπο. Καὶ αὐταὶ μὲν ἠθέλαν νὰ κάμουν τὸ πρῶτον, ἀλλὰ οἱ φρόνιμες φιλονάδες των ἔκριναν εὐτυχῶς ὅτι ἐξ ἅπαντος τότε θὰ συμβοῦν σοτωμοὶ ἀδικοὶ καὶ τὰς ἐσυμβούλευσαν λοιπὸν ἐπίμονα «πὼς καλύτερα εἶναι νὰ ἐξηγηθοῦν πρῶτα μεταξύ των, κ' ἔπειτα ἄς ποῦν τὸν πόνο των καὶ στοὺς ἀντρες των.» Ἐπὶ τέλους ὕστερα ἀπὸ πολλὰ βάσανα ἐδέχθησαν τὴν πρότασιν μὲ δυσαρέσκειαν μεγάλην, ἀλλὰ καὶ μὲ βεβαιότητα ὅτι θὰ βγοῦν νικητρίαι καὶ αἱ δύο εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς τιμότητος. Ἐπειδὴ ὅμως καμμία δὲν ἠθέλε νὰ πρωτοπάῃ εἰς τὸ σπῆναι τῆς ἄλλης, ἔβαλαν κληρὸν καὶ ἔτυχε τὸ φτωχικὸ τῆς Χρυσανγῆς νὰ δηλωθῇ ὡς ὁ τόπος τῆς συζητήσεως. Ἡ Βασίλω λοιπὸν ἐνδυθεῖσα τὰ καλύτερα φορέματά της καὶ στολισθεῖσα μὲ τὸ πεντάλιρό τοῦ Μαντζαβίνου ἐπῆγε καταγανακτημένη νὰ εὔρη τὴν ἀντίπαλόν της. Ἡ συνάντησις τῶν δύο γυναικῶν ἐξ ἀνάγκης εἰς τὴν ἀρχὴν εἶχε προσλάβῃ χαρακτηῖρα κομικώτατον, διότι, ἐν ᾧ ἡ καρδιά των ἔβραζε ἀπὸ ἀμοιβαῖο μῖσος καὶ τὸ πνεῦμά των ἦτο θολωμένο ἀπὸ σχέδια τραγικῆς ἐκδικήσεως, τὰ πρόσωπά

των, πουδραρισμένα καλὰ - καλὰ, ἦσαν καὶ θωρακισμένα μὲ ἀδι-ἀπέραστο προσωπεῖον ὑποκρισίας κ' ἐφαίνοντο ἤρεμα καὶ σχεδὸν γελαστά. Καὶ τοῦτο ἦτο κάπως παράδοξο, διότι καὶ ἡ Βασίλω καὶ ἡ Χρυσανγὴ δὲν ἦσαν βέβαιαι γυναῖκες μορφωμέναι, γυναῖκες τῆς ὑψηλῆς ἀριστοκρατίας διὰ νὰ γνωρίζουν νὰ γελοῦν, ὅταν πρέπη νὰ κλαίουν, καὶ νὰ θωπεύουν, ὅταν θέλουν νὰ πνίξουν. Ὑποθέτω λοιπὸν ὅτι μόνον ἡ μεγάλη πεποιθήσις ποῦ εἶχε ἡ καθεμία ὅτι ἡ ἴδια μὲν εἶναι ἐντιμότερη Κυρία, ἡ δὲ ἀντίπαλός της ἀτιμάζει, φῶς φανερό, τὸν ἄνδρα τῆς ἔκανε καὶ τὰς δύο νὰ θεωροῦν ἐνώπιόν των ἡ μία τὴν ἄλλην ὡς πτώμα θανασίμου ἐχθροῦ ποῦ ἠμπορεῖ καὶ νὰ τὸ φτύσῃ καὶ νὰ τὸ πατήσῃ ὁ νικητῆς, ἀλλὰ τὸ θεωρεῖ ἀνόσιον πιά τέτοιας τιμῆς καί, διὰ νὰ τὸ ἀτιμάσῃ περισσότερο, ἀρκεῖται νὰ τὸ κυττάξῃ μὲ περιφρονητικὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἔτσι λοιπὸν κατ' ἀρχὰς συναντηθεῖσαι ἐκυττάζοντο αἱ δύο γυναῖκες. Ἄλλὰ τὸ βλέμμα, φαίνεται, τῆς Χρυσανγῆς εἶχε ὀξύτερο φαρμάκι περιφρονήσεως μέσα του καὶ οἱ πόνοι ποῦ ἐπροκαλοῦσε, ἐξακοντιζόμενον εἰς τὴν καρδιά τῆς Βασίλως, τῆς ἐχάλασαν τὴν ἠρεμίαν τοῦ προσώπου καὶ διὰ νὰ ἐλαφρωθῇ ἤρχισε νὰ ξεστομίξῃ λόγια μολυσματικῆς ἀποφορᾶς εἰς βάρος τῆς γυναικῆς τοῦ Πετριτῆ καὶ ἡ βρωμιά των ἦτο τόση, ὥστε θὰ ἔσκαζε καὶ ἡ Χρυσανγὴ, ἂν δὲν τὴν ἐδηλητήριαζε καὶ αὐτὴ μὲ πῖο φαρμακωμένα ἀντίλογα. Ἡ Βασίλω λοιπὸν μὲ τὸ δεξιὸ πόδι ἐμπρός, ἀφ' οὗ ἐτέντωσε καὶ τὸ σῶμά της καλὰ - καλὰ, ἤρχισε νὰ φωνάζῃ τῆς Χρυσανγῆς :

—Καὶ ποιὸς σοῦ δῶκε τὸ δικαίωμα, κυρά μου, νὰ λὲς τοῦ κόσμου πὼς ἔχω ἐρωμένους; Ἐμέ, τὸ μέτωπό μου εἶναι ποῦ καθαρὸ κι ἀπὸ τὸ κρυσταλλένιο νερὸ καὶ μονάχα ὅταν κυττάζω τὸ δικό σου φοβοῦμαι νὰ μὴ μοῦ τὸ λερῶσῃ ἡ μαύρη ἀντιφεγγιά τῆς ἀτιμίας σου. . . .

—Στρίγγλα, ἤρχισε νὰ γανγίξῃ καὶ ἡ Χρυσανγὴ, ἐμένα λὲς ἀτιμασμένη ποῦ ὅλος ὁ κόσμος ἔχει νὰ κάμῃ μὲ τὲς προδοσίαις ποῦ κάνεις τοῦ ἀδελφοῦ μου;

—Ἐγὼ, μωρή, ἢ ἐσύ; Ἄφηκες ἄνθρωπο ποῦ νὰ μὴν ἔχῃς ἐρωμένο, σκύλλα ἀχόρταστη;

—Τὴν βρωμὰ, θράσος ποῦ τὸ χεῖ! Φτούσου, ἀλεποῦ κουτσονόρα! Ἐννοια σου κι ὁ ἀδελφός μου μὲ τὲς κλωτσιὰς θὰ σὲ διώξῃ, φεῖδι φαρμακερό, ὅταν τοῦ πῶ μὲ ποῖόν ἀτιμάξεις τὰ στέφανά του!

—Μὲ ποιόν, μωρή! Πές μου τὸ τώρα, ἂν σε βαστάῃ, ὄχεντρα!

—Μὲ βαστάει καὶ μὲ παραβαστάει, καὶ θὰ σοῦ τὸ πῶ καὶ νὰ

μη βιάζεσαι! Μὰ πές μου ἐσὺ πρῶτα, ἂν ἔχῃς αἷμα ἐπάνω σου, χι-
κιάρα, ποιούς ἔχω ἐρωμένους;

—Χά! Χά! Χά! ποιούς ἔχεις; Καὶ ποιούς δὲν ἔχεις, μωρή; Μὰ
μη φοβάσαι καὶ δὲν θὰ λερῶσω τὸ στόμα μου νὰ σοῦ τοὺς με-
τρήσω! Ὁ στραβοπόδης ἄντρας σου σὰν τοὺς μάθη ἀπὸ τὰ χεῖλη
μου, θὰ σὲ διώξῃ θεόγυμνη ἀπὸ τὸ σπίτι του!

—Θεόγυμνη εἶμαι καὶ τώρα, γιατί πούλησα καὶ τὸ ποκάμισό
μου γιὰ νὰ μὴ χάσω τὴν τιμὴ μου, μὰ ἐσὺ πού τὴν πούλησες
γι' αὐτὸ τὸ κάλπικο πεντάλιρο!...

—Ἄ! ἄ! ἔκαμε ἡ Βασίλω, κ' ἔφερε τὸ χέρι εἰς τὴν καρδιά της
σὰν νὰ τὴν εἶχαν ἀγκυλώσει χιλιάδες καρφίτσες βουτηγμένες εἰς δηλη-
τήριο σκορπιοῦ.

—Ἄξι καὶ ξερός, χωριάτικη σκύλλα! ἐφρούαξε ἡ Χρυσανγὴ δαι-
μονισμένη ἀπὸ τὸν θρίαμβόν της καὶ ἀκόρεστη εἰς τὴν ἐκδίκησίν της
σὰν ἴαινα πού, διψαλέα, πρωτορουφάει αἷμα ἀχνὸ καὶ χορτασμούς
δὲν ἔχει, καὶ ὅσο πίνει τόσο καθαρίζει ἀπὸ ἠδονὴν ἀπερίγραπτην
μαζί καὶ ἀπὸ τρόμον μὴ δὲν χορτάσῃ καλὰ ὅσο κι ἂν ρουφήσῃ. Ἐδῶ,
μωρή, θὰ σὲ σκάσω καὶ θὰ σὲ πλαντάξω, ἐξηκολούθησε λέγε μου
ποιούς σοῦ χάρισε αὐτὸ τὸ κάλπικο πεντάλιρο;

Ἄλλὰ ἡ Βασίλω, μετὰ τὴν πρώτην ἐντύπωσιν τῶν τρομερῶν
λόγων τῆς Χρυσανγῆς, ἀγρίεψε ἐπικινδυνωδέστερα ἐναντίον της,
ὄχι μόνον διότι ἐξακολουθοῦσε νὰ πιστεύῃ ὅτι εἶναι ἡ τιμιώτερη
γυναῖκα τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ διότι τὴν ἐπρόλαβε ἡ Χρυσανγὴ καὶ
τῆς εἶπε ὅτι ἀκριβῶς αὐτὴ ἐσχέδιαζε νὰ ξεστομίσῃ πρὸς τὴν γυναῖκα
τοῦ Πετριτῆ. Τῆς ἐφώναξε λοιπὸν μὲ πίκραν μαζί διὰ τὴν προσβολὴν
καὶ σατανικὴν εἰρωνειάν:

—Γιὰ κάλπικα πεντάλιρα ἐγὼ δὲν εἶμαι τόσο ἔξυπνη σὰν κ' ἐσὲ
νὰ πουλῶ τὴν τιμὴ μου! Ἡ δική σου μονάχα ἀγοράστηκε μ' αὐτὸ
τὸ κολοκῦθι πὺν φορεῖς στὸ λαιμό, νυφίτσα, καὶ τὸ θαρρεῖς ἀκόμη
ἀληθινό! Τὸ ἀληθινὸ βρῖσκεται στὰ χέρια τοῦ τελευταίου ἐρωμέ-
νου σου, Παναγία ξύλινη!

—Τοῦ δικοῦ μου ἢ τοῦ δικοῦ σου, μωρή ὑποκρίτρα; ἐπιθύ-
ρισε τώρα κἄπως σκοτισμένη καὶ ἡ Χρυσανγὴ σὰν πουλὶ πὺν
ξώδεγμα τὸ πῆρε τὸ βόλι καὶ παλαίει σαστισμένα μὲ μισοματω-
μένα φτερούγια νὰ φθάσῃ δυσθεώρητα ὕψη διὰ νὰ προσφυλαχθῇ
ἀπὸ δεύτερη ντουφεκιά.

—Τοῦ δικοῦ μοῦ ἢ τοῦ δικοῦ σου; ξαναεἶπε περιπαικτικὰ καὶ ἡ
Βασίλω. Φωτιά νὰ σὲ κάψῃ, κουτάβι, πὺν μοῦ κάνεις καὶ τὴν ἀνί-
ξερη, γιὰ νὰ γλυστρήσῃς σὰν τὸ χέλι ἀπὸ τὰ νύχια μου! Μὰ ἐν-
νοια σου καὶ σ' ἔχω καλὰ φουχτωμένη, καὶ στὰ χέρια μου εἶναι

νὰ σὲ καταστρέψω! Τὸν ξέρω καὶ τὸν παραξέρω τὸν ἐρωμένο σου
καὶ μὴ χάνεσαι!

—Ναὶ πὺν νὰ ξεραθῆς, τὸν ξέρεις μὲ λόγια, μὰ ἐγὼ πὺν ἔμα-
θα τὸν δικό σου ἀπὸ τὸ ἴδιο του τὸ στόμα!...

—Πές τον, στρίγγλα, ἢ σὲ πνίγω τώρα!, ἐμούγκρισε ἡ Βασίλω
ἔξω φρενῶν.

—Πήγαινε νὰ σοῦ τὸν πῆ ὁ κουμπάρος σου! εἶπε μὲ θεϊκὴν
μεγαλοπρέπειαν ἡ Χρυσανγὴ, καὶ μὲ ὑπέροχην ψυχραιμίαν ἐπερί-
μενε μὲ τὰ λόγια της αὐτὰ νὰ ἴδῃ τὴν Βασίλω νὰ σωριασθῇ πτω-
μα πλέον εἰς τὰ πόδια της. Τρομερὴ ὅμως ἦτον ἡ ἀπάτη της, διότι
ἡ γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ της καταταραγμένη ὡς νὰ τῆς ἀνοί-
γοντο σιγὰ-σιγὰ ἄβυσσοι μυστηρίων ἐμπρὸς της, ἐπιθύρισε μὲ μά-
τια διάπλατα βλέπουσα τὴν Χρυσανγὴν:

—Ἐγὼ νὰ πάω στὸν κουμπάρο μας νὰ μοῦ πῆ τὸν ἐρωμένο
μου ἢ ἐσύ;

—Ἐγὼ νὰ πάω; ἐσὺ νὰ πᾶς; ἐσύ; ἐγὼ; ἐπιθύριζε μασσημένα
καὶ ἡ Χρυσανγὴ, κ' ἐκύτταζε ἐπιφυλακτικὰ κ' ἐκνιτᾶζετο ἐπιφυ-
λακτικώτερα ἀκόμη ἀπὸ τὴν νύφην της, καὶ σὰν νὰ εἶχε καταλάβῃ
καὶ τὰς δύο ὁ φόβος νὰ μὴν ἔσκαφαν ἡ μία τὸν λάκκον τῆς ἄλλης
καὶ νὰ ἐνέπεσαν καὶ αἱ δύο μαζί «εἰς βόθρον ὃν εἰργάσαντο», ἔξε-
χασαν ὡς διὰ μαγείας τὰ μεταξὺ των πάθη κ' ἐξήτησαν νὰ ἐξηγη-
θοῦν καθαρώτερα, ἡμερώτερα, συγγενικώτερα. Μετὰ τινὰ λοιπὸν
διακοπὴν, εἶπε ἡ Βασίλω τῆς Χρυσανγῆς μὲ ὕφος ἀγαθοῦ πνευμα-
τικοῦ πατρός:

—Μὴν κάνεις τὴν κουτὴ κ' ἐξομολογήσου μου τὴν ἀλήθεια γιὰ
καλό σου!

—Αὐτὸ θέλω κ' ἐγὼ, ἀπήντησε καὶ ἡ Χρυσανγὴ, μακροθυμότατα,
νὰ μοῦ ἔομολογηθῆς τὴν ἀλήθεια καὶ δὲν θᾶναι γιὰ κακό σου!

—Πάλαι τὰ ἴδια!... Μὰ δὲν βαστάω πιά!... Ἄκουσε, χρι-
στιανή μου: εἶναι ἢ δὲν εἶναι κάλπικο τὸ πεντάλιρο πὺν φορεῖς;
εἶπε μεταποπίζουσα ἀφελέστατα τὸ κύριο θέμα.

—Τὸ δικό μου τὸ ξέρεις δά, κυρά μου, εἶναι ἀληθινό! ἀπὴν-
τησε εὐχαρίστως ὑποχωρήσασα εἰς ἄλλο ζήτημα ἡ Χρυσανγὴ. Μο-
νάχα τὸ δικό σου εἶναι κάλπικο, σοῦ τὸ ξαναλέω!

—Ἐδῶ σ' ἀπατήσανε! ἐπιθύρισε ἡ νύφης της, γιατί ξέρω καὶ
παραξέρω πὺν σοῦ φορεῖς εἶναι ψεύτικο!

—Ἄδύνατο, ἐμουρμούρισε κἄπως μουνδιασμένα τώρα ἡ γυναῖκα
τοῦ Πετριτῆ. Ἐσὲ ἀπατήσανε, νᾶσαι παραβέβαιη, καὶ σοῦ χαρί-
σανε κάλπικο πεντάλιρο!

—Λοιπὸν, εἶπε ἡ Βασίλω, νὰ κάμουμε ἓνα πρᾶμα πρῶτα: νὰ

πᾶμε στὸ ἐνεχυροδανειστήριο καὶ νὰ μᾶς ἐκτιμήσουνε τὰ πεντάλια, καὶ ὅποιανῆς εἶναι κάλλικο, αὐτὴ νᾶναι...

—Αὐτὴ νᾶναι... εἶπε καὶ ἡ Χρυσανγὴ καὶ δὲν ἐσυμπλήρωσε οὔτε ἡ μία οὔτε ἡ ἄλλη τὴν πολυσήμαντην φράσιν. Εὐρέθησαν ὁμως συμφωνόταται νὰ μεταβοῦν εἰς τὸ ἐνεχυροδανειστήριο. Καὶ αἱ γυναῖκες αὐταὶ ποὺ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς συναντήσεώς των ἦσαν ὅπως ὁ ἀγριόσκυλλος μὲ τὸν ἀγριόγατον εἰς τὸ μῖσός των καὶ ὅπως ὁ ἀετὸς ὑπερήφανοι διὰ τὴν τιμὴν των, τώρα, γεμάται ὑποψίαν δι' αὐτήν, ἔμαξεύθησαν ὅπως τὰ σαλιγγάρια εἰς τὸ κανκί των, ὅταν τοὺς ἀγγίξῃ κανεὶς ἐλαφρότατα τὰ εὐερέθιστα κέρατα. Καὶ σὰν νὰ ἐπροαισθάνοντο ὅτι τρίτος ἐχθρὸς, ἀόρατος ἀκόμη, ἀλλὰ δυνατώτερος κατὰ πολὺ καὶ ἀπὸ τὰς δύο μαζί, ἔρχεται πάνοπλος κατ' ἐπάνω των διὰ νὰ τὰς καταστρέφῃ, ἐμελετοῦσαν, χωρὶς νὰ τὸ δείχνουν ποσῶς, ὅτι τὴν σωτηρίαν των θὰ εἴρουν μόνον ἐὰν ἀδελφικὰ ταιριάσουν τὰ ἀδιάλλακτα πάθη των καὶ στρέψουν τὴν ὁρμὴν των κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ διὰ νὰ τοῦ δηλητηριάσουν τὸ ὀξύτατο μῖσος καὶ τὴν πρωτάκουστην ἐκδίκησιν ποὺ ἐπεδίωκε, καὶ αὐταὶ δὲν γνωρίζουν διατὶ καὶ πρὸς τί. Ἐπῆγαν λοιπὸν εἰς τὸ ἐνεχυροδανειστήριον ἀμίλητες, συλλογισμένες καὶ ἀγριόφρονες. Μολαταῦτα, ἔως ὅτου νὰ μάθουν ἀπὸ τὸν ζετιμητὴν τὴν ἀξίαν ἔχουν τὰ πεντάλιά των, ἔσφζαν κάποια ἐλπίδα ὅτι ἀληθινὸ θὰ ἦναι μόνον τῆς καθεμᾶς τὸ ἰδικὸ της, καὶ διὰ τοῦτο ἐδιατηροεῖτο ἀκόμη εἰς τὴν καρδιά των κάποια σπίθα μίσους καὶ ἐκδικήσεως τῆς μιᾶς κατὰ τῆς ἄλλης, ἡ ὁποία ἀρκοῦσε νὰ ξανανάγῃ πυρκαϊὰν ἄσβεστην μέλλουσαν ἀσφαλῶς νάποτεφρώσῃ τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν ἢ τῆς Βασίλως ἢ τῆς Χρυσανγῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ σπίθα αὐτὴ ἔσβυσε διὰ μιᾶς, ὅταν ὁ ζετιμητής, μετ' ὀλίγα λεπτά, εἶπε καὶ εἰς τὰς δύο ψυχρότατα: «Κυράδες μου, καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο πεντάλιο δὲν ἀξίζουν τίποτε! Εἶναι κάλλικα!»

Αἱ δύο γυναῖκες εἰς τὰ λόγια αὐτὰ ἐφιθύρισαν πρῶτα μὲ βλακῶδες ὕφος: «Μπά!» καὶ ἔπειτα μὲ ἀνοιχτὸ στόμα ἔμειναν ὀλίγα δευτερόλεπτα ὡς στήλη ἄλατος, καὶ ἔπειτα ἔφυγαν χωρὶς λέξιν νὰ εἶπῃ ἡ μία εἰς τὴν ἄλλην καί, χωρὶς νὰ βλέπονται, ἔσπευδαν τὸ βῆμα νὰ φθάσουν μίαν ὥραν ἀρχήτερα σπιτι των, καὶ κάποτε πλαγίως ἐκρυφοκύτταζε ἡ μία τὰ πόδια τῆς ἄλλης καὶ μίαν ἢ δύο φορὰς ἀστραπιαίως καὶ τὸ πρόσωπο, καὶ τότε τὰ μάτια των συναντώμενα ἐξιστόριζαν μὲ μαγικὴν εὐγλωττίαν εἰς ἓνα δευτερόλεπτο εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς των ὅλας τὰς περιπετείας των ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ γάμου των ἕως αὐτὴν τὴν στιγμήν, καὶ ἐγνώριζε τώρα ἄριστα ἡ μία τὴν συμφορὰν τῆς ἄλλης, καὶ ἀκα-

τανίκητῃ ἐπιθυμίᾳ ἐδόνιζε τὴν καρδιά των νὰ ἐνωθοῦν εἰς φιλίαν καὶ ἀγάπην παντοτεινὴν χωρὶς οὔτε νὰ ἔλθουν μεταξύ των εἰς διαφωτιστικὰς ἐξηγήσεις οὔτε νὰ δώσουν τοιαύτας ἀπολύτως εἰς κανένα. Καὶ μόλις ἔφθασαν εἰς τὸ κατῶφλι τοῦ σπιτιοῦ τῆς Χρυσανγῆς, αἱ δύο ἀδιάλλακται γυναῖκες ἐκυττάχθησαν πρῶτα ἐκφραστικώτατα καί, χωρὶς νὰ ξέρουν πῶς, εὐρέθησαν διὰ μιᾶς εἰς τὰς ἀγκάλας ἢ μία τῆς ἄλλης, καὶ συμπφιλωθεῖσαι ἤρχισαν νὰ ὀμιλοῦν περὶ ἀέρων καὶ ὑδάτων χωρὶς λέξιν νάναφέρουν διὰ κάλλικα πεντάλια καὶ τὰ λοιπὰ καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ πότε ἔλεγαν: «Χρυσανγὴ μου, Βασίλω μου, τί καλὰ ποῦ θὰ περνᾶμε τώρα!» Καὶ πότε, ὑπερθεματίζουσαι εἰς τὴν ἀγάπην των, ἐσυμφωνοῦσαν: «Νὰ καθήσουμε μαζί, νὰ τρώμε ἀπὸ τὸ ἴδιο πιάτο καὶ νὰ πίνουμε ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι!» Καὶ δὲν ἔλεγαν διόλου: «Τὸνεῖρό μας εἶναι νὰ συντρίψουμε τὸ κεφάλι αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ φειδιοῦ, τοῦ κοιμπάρου μας, ποὺ ἀπάτησε δύο Εὔες μαζί μὲ τόση σατανικότητα!» Τόσον ἦσαν συννηνομημένοι διὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ δίχως καὶ νὰ τὸ ἀναφέρουν καν, ἂν καὶ ἐλογάριάζαν χωρὶς τὸν ξενοδόχον, διότι τώρα ἴσα-ἴσα τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως ἔκαμε τὸν Μαντζαβῖνον, τὸν ἐκφυλισμένον ἀπόγονον τῶν Βενετσιάνων, τυφλὸν «τὰ τ' ὄτα τὸν τε νοῦν τὰ τ' ὄμματα!»

Πράγματι ὁ Μαντζαβῖνος ἐπὶ μερικὰς ἡμέρας, ἀφ' ὅτου ἤκουε τὰς δύο γυναῖκας νάλληλοῦβρίζωνται ἀπὸ τὰ παραθυράκια των, ἐγένετο διπλὸς καὶ τριδιπλὸς ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσιν, καὶ μολονότι εἶχε ἀμετάσφρακτον ἀπόφασιν, ριζωθεῖσαν εἰς τὴν καρδιά του ἀπὸ τὴν διεστραμμένην ζήλεια του, νὰ εἶπῃ εἰς τὸν Πετριτὴν ὅτι ἡ Χρυσανγὴ τὸν ἀτιμάζει μὲ τὸν ἓνα καὶ μὲ τὸν ἄλλον, ἀνέβαλλε νὰ τὸ πράξῃ, διότι ἤθελε νὰ διασκεδάσῃ κάμποσον καιρὸν πρῶτα μὲ τὴν πάλην καὶ τὴν ἀγωνίαν τῶν δύο θυμάτων του ὅπως τὸ γεράκι ποὺ πρὶν νὰ ξεσχίσῃ τὸ αἰχμαλωτισμένον περιστέρι τὸ κυττάζει πρῶτα καλὰ-καλὰ μ' ἐρεθισμένα ἀπὸ θηριωδίαν ἀλαζονείας μάτια νὰ σπαρταρᾷ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ νύχια του καὶ ἔπειτα ἀπότομα διὰ μιᾶς φουσκώνει τὰ λαιμά του καὶ τεντώνει τὸ κεφάλι του μὲ ὠρθωμένα τὰ μαυριδερά φτερά του ἀπὸ τὸ ῥῆγος τοῦ θριάμβου. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ἐξακοντίζει ἀπὸ τὰ αἰθέρια ὕψη τῆς φωλιάς του γοργότερες τῆς ἀστραπῆς ματιὰς καὶ ἀναμετρᾷ περιφρονητικὰ τὰ χῆλῃ ποὺ χάσκουν ὑπὸ τοὺς πόδας του, καὶ ἔπειτα, ἀκόρεστο εἰς τὴν ἀλαζονείαν του, στρέφει καὶ δύο-τρεῖς φορὰς ἤρεμα-ἤρεμα δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τὸ κεφάλι του καὶ ἐπιβλέπει πάλαι περιφρονητικώτερα τοὺς πλαγινούς κόσμους ποὺ ξεδιπλώνονται ἀτελεύτητοι ἀποκάτω του, καὶ ἀκολούθως ἐνήθμειται ἔξαφνα καὶ τὸ θῆμά του ποὺ κεῖται ψόφιο πιά, ἀγκυλωμένον εἰς

τὰ νύχια του, καί, λυσσιασμένο τώρα, διότι δέν τὸ αἰσθάνεται νὰ σπαρταρᾷ πλέον, τὸ χτυπᾷ ἑλαφρὰ-ἑλαφρὰ εἰς τὴν ἀρχὴν σὰν διὰ νὰ τὸ ξαναφέρῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀπολαύσῃ ἀκόμη τὰ μεταθανάτια σπαρταρίσματά του, καὶ ὅπως τὸ αἰσθάνεται ἐντελῶς ἀναίσθητο ἀρχίζει τέλος μὲ μανίαν νὰ καταξεσχίζῃ τὲς ἀπαλὲς σάρκες του καὶ νὰ τὰς καταπίνῃ μὲ βουλιμίαν ἀκόρεστην καὶ μὲ ὄργην ἀνικανοποίητην... Τὸ ἴδιο καὶ ὁ Μαντζαβίνος, ὅταν ἡ Βασίλω καὶ ἡ Χρυσανγὴ ἐσυμφιλιώθηκαν ἀδελφικώτατα, ἐπειδὴ ὡς διὰ μαγείας οἱ καυγάδες καὶ τὸ κουρέλιασμα τῆς οἰκογενειακῆς των τιμῆς ἔπαυσαν νὰ εὐφραίνουν τὴν μαύρην καρδιά του, ἐκυριεύθηκε πάλαι διπλὰ καὶ τριδιπλα ἀπὸ τὸ ἀχόρταστο πάθος τῆς ἐκδικήσεως, καὶ ἐκυριεύθηκε χωρὶς διόλου νὰ τοῦ περάσῃ καὶ κατὰ φαντασίαν ἀκόμη ἢ ὑποψία ὅτι τὰ δύο του θύματα εἶχαν ἀνακαλύψει τὴν πονηρίαν του καὶ συνωμολόγησαν μυστικὰ ἀμοιβαίαν συνδρομὴν διὰ νὰ μυννθοῦν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ὁ Μαντζαβίνος, ὡς ἔξυπνος ἄνθρωπος, ἀπέδωκε τὴν κατάπαισιν τῶν ὕβρεων τῆς Βασίλως καὶ τῆς Χρυσανγῆς καὶ εἰς τὸν φόβον των μίπως ἐπὶ τέλους μάθουν τὰ συμβαίνοντα οἱ ἄνδρες των καὶ εἰς τὸ ὅτι ἐξεθύμαναν πιά μὲ τὴν καρδιά των καὶ αἱ δύο, ἀφ' οὗ ἐξέρασαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ποταμούς βλασφημιῶν καὶ συκοφαντιῶν ἡμῖα κατὰ τῆς ἄλλης. Ἄλλὰ καὶ πλημμυρισμένους ὠκεανούς ἂν ἐσημαίτιζαν αἱ ὕβρεις των, πάλαι δέν θὰ ἀρκοῦσαν νὰ σκεπάσουν καὶ νὰ σβύσουν τὴν ἄβυσσον καὶ τὴν κόλασιν τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τῆς Χρυσανγῆς πού ἔχασκε κ' ἐκόλλαξε ἀδάμαστη εἰς τὰ πυρωμένα στήθη τοῦ Μαντζαβίνου. Δι' αὐτὸ δαιμονισμένος τώρα διότι αἱ δύο γυναῖκες δέν ἐγεννοῦσαν πιά σκάνδαλα διὰ νὰ τοῦ ἀνακουφίσουν τοῦλάχιστον τὸ φαρμακωμένον ἐναντίον των μῖσος, ἔτρεξε νὰ εἴρῃ τὸν στραβοπόδη Πετριτὴν καὶ νὰ τὸν βάλῃ εἰς τὰ αἵματα μεταμορφωθεὶς διαδοχικῶς καὶ εἰς νυφίτσαν πού χώνεται εἰς τὴν κρύπτην τοῦ ἀνήσυχου ἠσυχάζοντος λαγοῦ διὰ νὰ τὸν βγάλῃ ἔξω καὶ εἰς κνηγὸν πού τὸν περιμένει ἠσυχά-ἠσυχά εἰς τὸ ἔβγα του διὰ νὰ τὸν δολοφονήσῃ ἀσφαλέστατα. Ἦτο παραβέβαιος λοιπὸν ὅτι ὁ Πετριτὴς θὰ ἐφρένιαζε ἀπὸ τὸ κακό του, ὅταν θὰ τοῦ ἐξιστόριζε τὰς ἀτιμίας τῆς γυναίκας του, καὶ ἀπὸ τώρα ἐλογάζιαζε μὲ τὸ νῦν καὶ μὲ τὸ σῖγμα καὶ μὲ ἀκόρεστην ἀπόλαυσιν τὸ ἀνάστα ὁ θεὸς πού θὰ ἐγίνετο αἷς τὸ σπῖτι τῆς Χρυσανγῆς.

Ἔπεται τὸ τέλος.

ΙΩ. Ι. ΓΚΙΚΑΣ

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Ἦ χάδια κι' ὦ φιλήματα στὴν λήθη ταφιασμένα
Ποῦ στὴν ψυχὴ μου ἀφήσατε κάποιες θλιμμένες ἔνοιες,
Ξανθὰ μαλλιά πού κοίτεσθε κουλουριαστά κλεισμένα
Σὲ φυλαχτὰ δλόχρυσά μὲ σκέπες κρυσταλλένιες.

Ἦ θεῖα μικροπράγματα πού στὸ γλαυκὸ τοῦ ἀπειροῦ
Δέν εἶσθε κἂν φωσφόρισμα πλανήτη ρημαγμένου
Ἦμως ἐσεῖς μᾶς πλέκετε τὰ μάγια τοῦ ὄνειρου
Σ' αὐτὸν τὸν μάταιο θόρυβο πού ἡ ζωὴ μας κάμνει.

Φεύγοντας ὁ ποιητὴς γιὰ τὴν Ἀθήνα μᾶς ἄφησε τὰ δυὸ αὐτὰ τετράστιχα. Ποιὸς νὰ τῶλεγε πὼς θάτανε τὸ ὑστερνό του τραγοῦδι! Τὸν ἐγνώρισα ἓνα βράδυ μέσα στὴ ζεστασιά τῆς φιλολογικῆς μας αἰθούσης, ἐκεῖ πού λαμβάνομε κάθε τόσο τὴν εὐτυχία νὰ γνωρίζομεθα μὲ τοὺς διαλεχτοὺς μᾶς πού ἔρχονται κι ἀπὸ κοντὰ νὰ μᾶς παίξουν τὴν παναρμόνια τους ἄρπα.

Ἡ γνωριμία μας—τί ἐμορφότερο ἀπὸ μιὰ φιλολογικὴ γνωριμία—ἐστὲνε λίγο λίγο σὲ κάθε μας συνάντησι, ὡς πού ἐγένεε σωστὴ φιλία· ἔτσι τοῦλάχιστο τὴν ἀντελήφθηκα ἐγώ. Γιατί ὁ Ζητουνιατὴς εἶχε τὸ χάρισμα νὰ σκορπίζῃ στὴν ὀμιλία του μιὰ τέτοια συμπάθεια καὶ ὁμορφάδα πού τὸν ἔκαμνε ἀγαπητὸ σ' ὅποιο τὸν ἄκουε εἴτε ἔθιγε τὰ πιὸ σοβαρὰ ζητήματα, εἴτε ζητοῦσε νὰ προκαλέσῃ τὸ γέλιο μὲ τὰ χαριτωμένα του ἀνέκδοτα.

Θὰ ἐστοιχημαίτιζε κανεὶς πὼς δέν ὑπῆρχε πιὸ εὐθυμὸς ἄνθρωπος ἀπ' αὐτόν.

—Δὲ φοβοῦμαι καθόλου τὸ θάνατο, μᾶς ἔλεγεν, ἓνα ἀνοιξιάνικο δειλινὸ στὸ μαλκόνι τῆς « Νέας Ζωῆς ». Τὸν περιμένο μὲ μεγάλη μου εὐχαρίστησι. Σᾶς τὸ διαβεβαίωω μὲ εἰλικρίνεια.

Μὰ ἓνα βράδυ πού εὐφρεθήκαμε κατὰ τὴν μόνον μέσα στὸ ἀναγνωστήριο, μπόρεσα νὰ μπῶ πιὸ βαθειὰ μὲς τὴ ψυχὴ του.

Ἦταν σκεπτικὸς καὶ ξαπλωμένος πάνω στὸν καναπέ, ἐνῶ ἐγὼ κάτι διάβαζα. Ἔνας στεναγμὸς του μ' ἔκαμε νὰ γυρίσω νὰ τὸν δῶ.

—Δὲν μοῦ ἀπαγγέλλετε κανένα καινούργιο ποίημά σας, μοῦ εἶπε.

Κι ὅταν τοῦ ἔκαμα τὴν ἐπιθυμία του καὶ τοῦ ἀπήγγειλα τὶς « Θύμησες », ἐστέναξε πάλι.

—Παρατηρῶ ὅτι ἔχετε κάποια λεπτὴ μελαγχολία στοὺς στίχους σας. Ἔμένα δυστυχῶς μὲ παρακολουθεῖ ἀλύπητα.

Κι ἄρχισε νὰ μοῦ ἀπαγγέλλῃ δικούς του στίχους :

Ἦταν σὲ λίγο ὁ Χάροντας θὰ ἔλθῃ νὰ σὲ πάρῃ
Σὲ μιὰ βαρκοῦλα δλόλευκη καὶ τεχνοσαλισμένη,
Τάχα θὰ νοιώσω σπαραγμὸ μὲ μιὰ γαλήνια χάρι
Μὲς σ' τὴν ψυχὴ πού κοίτεται τώρα γιὰ σὲ θλιμμένη;

Κι όταν κ' ἐγὼ εἶ τὸ πλάγι σου θά ἔλθω νὰ πεθάνω,
Βλαστήματα ἀφίνοντας εἶ τὴν γῆν γιὰ τὸ καινούργιο θῆμα,
Τάχα θά νοιώσουμε μαζί τὸν πόθο μας τὸν πλάνο,
Νὰ μᾶς θωπεύη τ' ὄνειρο τὸ μυστικὸ εἶ τὸ μνήμα; . . .

Σὰν ἐτελείωσεν ἔβαλε τὸ χέρι στὸ ἀριστερὸ του πλευρὸ κάμνοντας κάποιον μορφασμὸ πόνου. Ἐσεβάσθηκα τὴ λύπη του καὶ δὲν ἠθέλησα νὰ τοῦ ζητήσω λεπτομέρειες. Ἀλλὰ τίς ἔβλεπα τόσο κρυσταλλωμένες μέσα στὰ ποιήματά του! . . .

Τὸ τελευταῖο καλοκαίρι τὸν συνάντησα στὴν Ἀθήνα. Μὲ ὑποδέχθηκε γελαστὸς καὶ χαρούμενος ἂν κι ἐμάθαινα πῶς δὲν εἶχε λόγους νὰ φαινεταί ἔτσι.

Ψεύτικο γέλιο ποῦ πόσες φορές εἶσαι ὁ ἀντίπαλος τοῦ βαθειᾶ κρυμμένου λυγμοῦ!

Τὴ « Νέα Ζωή » τὴν εἶχεν ἀγαπήσει εὐκρινὰ καὶ συχνὰ τὴν ἐστόλιζε μὲ τὰ ποιήματά του, ἀληθινὰ δάκρυα σταλαγμένα μέσα στὴ « Λήκυθο », ποῦ δὲν ἐπρόφρασε νὰ γεμίση ὁ ξανθόχλωμος ποιητής.

K. N. K.

Γ. Δ' ΑΝΟΥΝΤΣΙΟ: ΙΣΩΣ ΝΑΙ ΙΣΩΣ ΟΧΙ

Ἀπὸ μίαν ἀριστοτεχνικὴν κριτικὴν γιὰ τὸ νέον ἔργο τοῦ Δ' Ἀνούντσιο, « Ἴσως ναι, Ἴσως ὄχι », τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν εἰς τὸ « Σέλας » τῶν Πατρῶν ὁ ποιητὴς ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ, ξεσηκόνουσαν μερικὰς γραμμὰς μὲ τίς ὁποῖες χαρακτηρίζει τὸν Δανουντσιακὸν ἥρωα.

« Ὁ ἥρωας τοῦ ἔργου, Παῦλος Τόρσης, ἀνίκη, ὡς τὴν ἀπεκάλεσεν ὁ συγγραφεὺς, εἰς τὴν γενεάν τῶν Ὀδυσσεϊδῶν.

Κατέχεται ἀπὸ δίψαν ἐσωτερικῆς πειθαρχίας καὶ ἀπὸ τὴν ἀκατανίκητον ὀρμὴν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν ζωὴν. Φέρει μεθ' ἑαυτοῦ, εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, ἐπὶ τῆς σαρκὸς του, ἐγκεχαραγμένην μὲ ξέοντα σίδηρον, τὴν εἰκόνα τῆς μητρὸς Γῆς.

Ἐταξείδευσεν ὑπερεπλούτησεν τὸν ὄργανισμὸν του, ὑπὸ τὰς πνοὰς ὄλων τῶν κλιμάτων. Ἐσφρηγίσθη τὸ σῶμά του, ὑπὸ τὴν θερμότητα τῶν τροπικῶν καὶ τὸ ψῦχος τῶν βορείων στεππῶν, ἀντιτάξεν πᾶσαν εἰδησιμὴν πρόληψιν. Ἐγύμνασεν ἀπέναντι τῶν αἰωνίων στοιχείων καὶ τῶν αἰωνίων νόμων, σῶμα καὶ ψυχὴν. Κατῆλθε μὲ σκάφανδρον εἰς τὰ βάθη τῶν θαλασσῶν μὲ πλοῖα ὑποβρύχια, ἠσθάνθη νὰ κλείεται ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν του, ἀτέρμων, ἡ γλαυκὴ θάλασσα. Καὶ ὕφανε περὶ τοῦ ἰσχυροῦ σκελετοῦ του, τὸ ἴδιον λιπόσαρκον σῶμα, διὰ μόνης τῆς θελήσεώς του. Καὶ ἠσθάνθη κυβερνῶντα ἑαυτὸν, ὅμοιον μὲ κυβερνήτην, ὅστις γνωρίζει τὴν συσκευὴν τοῦ πλοίου του, ὡς τὸν ὄργανισμὸν πλάσματος ζῶντος καὶ μόνος ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς γαφύρας, διευθύνει καὶ παλαίει κατὰ τὸν μακρὸν πλοῦν, τὴν

πάλιν του κατὰ τῶν κυμάτων. Ἀλλὰ τὴν ἡρωϊκὴν αὐτὴν πείραν, ἀποκτᾶ πλησίον ὁμοίου του, πλησίον φίλου του, φιλιτέρου καὶ ἀδελφοῦ.

Καὶ εἶναι ἄξιον νὰ τονίσωμεν ἐδῶ τὴν μεγαλοφυΐαν αὐτὴν ἀνάστασιν τοῦ φιλικοῦ συναίσθηματος, συναίσθηματος καθαρῶς Ἑλληνικοῦ, τοῦ ὁποίου, ἡ δημιουργὸς σημασίαν κατετρέψη, ἐξηφανίσθη, διὰ μέσου τῶν Χριστιανικῶν χρόνων, ἐκλεσοῦσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μαλθακὴν ἀντίληψιν τῆς γενικῆς ἀδελφότητος. Τὸ συναίσθημα, τὸ ὁποῖον κατηύγασε τὸν Ἑλληνικὸν οὐρανὸν μὲ τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Πατρόκλου καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, εἶνε ἐξ' ἴσου ἰσχυρὸν μὲ τὸν ἔρωτα, συχνότατα μάλιστα ὑψητέστερον, καθὼ μᾶλλον ἀνεπηρέαστον ὑπ' ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν. Ἀλλὰ τότε μόνον, ὡς ἂν δύναται νὰ εἴπῃ: « Ἐάν νικήσης σύ, ἐγὼ νικῶ. Ἐάν ἐγὼ νικήσω, νικᾷς σύ » . . .

Ἦδη ὁ ἥρωας, εὐρίσκειται ἀιχμάλωτος τῆς ἡρωϊδοῦ Ἰσαβέλλας Ἰγκιράνι, ἣτις ἔχει τὴν δύναμιν ν' ἀναγοῖ τὸν ἀναγκαλισμὸν, « ὡς ἀδιαλείπτως ἀνανεούμενον στέφανον ῥόδων ».

Ἡ δύναμις τῆς, δύναμις δηλητηριώδους γυναικὸς τῆς ἀκμῆς τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, πλουσίας εἰς μεταμορφώσεις, εἰς γοητείας ἀνυπολόγιστους διὰ τὴν ἰσχυρὰν σάρκα, φλεγόμενην καὶ μὴ καιομένην, ὑπερβάλλει τὴν δύναμιν τῆς « ὀλης ποθητῆς » Σουλαμίτιδος, τὴν παθητικὴν ὑπαρξιν τῆς Μποβαρύ, τὴν μαρτυρικὴν ἐγκατάλειψιν τῆς Ἄννας Κάρεριν. Κατέχει τὴν ἀναπλαστικὴν δύναμιν, νὰ ὑπενδύεται καὶ συμβολίξῃ πᾶσαν ἀλλαγὴν διαθέσεώς τῆς, τὴν ἀναπολητικὴν δύναμιν τοῦ λόγου, μὲ πολυτέλειαν καὶ γλαυρότητα Ἀνατολικὴν, τὸ πεισματῶδες καὶ ἀκατανίκητον ἔνστικτον, τῆς λατρείας τοῦ θριαμβευτικοῦ σώματος. Τὸ κίνημά τῆς εἶνε συνεχῆς ἀγαματοποιεῖα, ἡ ὁμίλια τῆς, κῆπος κρεμαστός. . . .

Ἐπειτα μᾶς δίδει μὲ λίγες γραμμὰς τὴν τραγικὴν φρίκην τῆς πτώσεως ἢ ὁποῖα ἐπικολούθησεν ἕνα ἀγέρωχον καὶ ὑπερτολμηρὸ πέταγμα.

« Δὲν ἀπομένουν ἢ οἱ δύο ἀδελφοί, ὑπὲρ τὸν δύοντα ἥλιον, εἰς τὸν οὐρανόν.

Αἴφνης ὁμως, αἱ πτέρυγες τῆς μηχανῆς τοῦ Καμβιάσο, φαίνονται σαλευόμεναι. Τὸ πλήθος συσπειροῦται, ὡς ὠχρίᾳ ἢ γῆ ἀπὸ τὴν ὁποίαν αἴφνης ἀποσύρεται ὁ ἥλιος. Μία κραυγὴ ὁμόφωνος ἐκρήγνυται;

— Πίπτει!

— Πίπτει!

Καὶ πᾶσα φωνὴ βωβαίνεται. Πᾶσα ἀναπνοὴ συγκρατεῖται. Πᾶν κίνημα παραλύει.

Δὲν ἀκούεται ἢ ὁ καλπασμὸς τῶν ἰπέων τρεχόντων πρὸς τὸν κίνδυνον. Ἡ πεδιάς ἐφάνη ὠκεανός. Τὰ νέφη, τεῖχος ἀπρόσβλητον. Ὁ οὐρανός, ἀδιάτρητος ἀδάμας. Ἡ δύναμις τῶν αἰωνίων στοιχείων ἀπεκαθίστατο λοιπόν;

Εἶτα, αἱ πτέρυγες, ἐφάνησαν κυλινδούμεναι παραφόρος. Ἡ ἐλπίς ἐξήστραψε τραγικῆ, καίτοι δύσασα, ὡς ὁ δύων ἥλιος. Εἶτα, ἡ μηχανή, ἐστρωβιλίσθη μὲ τὴν ὀρμὴν τοῦ νεκροῦ βάρους.

Ἐπληξε τὴν γῆν, μὲ σύρραξιν, ἣτις εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ πλήθους, κενὴν ὄλην ὑπὸ τὸ πλήγμα, ἀντήχησεν, ὡς οὐρανία βροντή.

Ἔ, Ἰκαρε, Ἰκαρε! »

Αὐτὸς εἶνε ὁ τίτλος ἑνὸς ἄρθρου ποῦ δημοσίευσε ὁ τεχνοκρίτης Gsell στὴν Revue τῆς 1ης τοῦ Γενάρη ἀπ' ἀφορμὴ μιάς συνομιλίας μὲ τὸ μεγάλο γλύπτη Rodin. Ἀπὸ τὸ ἄρθρον αὐτὸ παραθέτομε μερικὰ μέρη.

« Ἄν ἡ θρησκεία δὲν ὑπῆρχε, θὰ μοῦ ἦταν ἀνάγκη νὰ τὴν ἀνακαλύψω », λέγει ὁ Rodin. Μία τέτοια ὅμως πρόταση χρειάζεται μιά ἐπεξηγηματικὴ ἀνάπτυξη. Νὰ ἔνα μέρος.

Νομίζουσι ὅτι ζοῦμε μόνο μὲ τὶς αἰσθήσεις μας καὶ ὅτι ὁ φαινομενικὸς κόσμος μᾶς ἀρκεῖ. Μᾶς πέρνουν γιὰ παιδιὰ ποῦ μεθοῦν μὲ τὶς ἀλλαγὰς τῶν χρωμάτων, διασκεδάζουσι μὲ τὰ σχήματα ὅπως μὲ τὰ παιχνίδια τους. . . Μᾶς καταλαβαίνουν ἄσχημα.

Οἱ γραμμὲς καὶ οἱ ἀποχρώσεις δὲν εἶναι γιὰ μᾶς παρά σημεῖα κρυμμένων πραγματικότητων. Κάτω ἀπὸ τὶς ἐπιφάνειες, τὸ βλέμμα μας βουτᾷ στὸ πνεῦμα καὶ ὅταν ἐπειτα ἀναπαραστάνομε σχήματα, τὰ πλουτίζομε μὲ τὸ πνευματικὸ περιεχόμενον ποῦ σκεπάζουσι.

Ὁ καλλιτέχνης, ὁ ἄξιος γι' αὐτὸ τὸ ὄνομα, πρέπει νὰ ἐκφράσῃ ὅλη τὴν ἀλήθειαν τῆς φύσεως, ὅχι μόνο τὴν ἐξωτερικὴν, ἀλλὰ προπάντων τὴν ἐσωτερικὴν.

Ὅταν ἕνας καλὸς γλύπτης πλάθῃ ἕνα ἀνθρώπινο σῶμα, δὲν ἀπαριστᾷ μόνο τοὺς μῦς, μὰ τὴ ζωὴ ποῦ τοὺς ἐμφυζοῦν. . . καλύτερα καὶ ἀπ' τὴ ζωὴ. . . τὴ δύναμιν ποῦ τοὺς ἐπλασε καὶ τοὺς μετᾶδωκε εἴτε τὴ χάριν, εἴτε τὴν εὐρωστίαν, εἴτε τὴν ἐρωτικὴν μαγείαν, εἴτε τὴν ἀδάμαστην ὀρμὴν.

Ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος τὴ δημιουργικὴ δύναμιν τὴν κάμνει νὰ βροντᾷ στὶς ζωντανὰς σάρκες, ὁ Lukka Della Robbia τὴν κάμνει νὰ χαμογελᾷ θεϊκά. Ἔτσι καθε ἀγαματοποιός, σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴν του κατάστασιν, δανεῖζει στὴ Φύσιν μιά τρομερὴν εἴτε πολὺ γλυκεῖαν ψυχὴν.

Ὁ ζωγράφος τοπεῖον τραβᾷ ἴσως πῶς μακρῶς. Δὲν εἶνε μόνο στὰ ἔμφυχα ὄντα ποῦ βλέπει τὸ ἀντιφάσμα τῆς παγκόσμιας ψυχῆς: στὰ δέντρα, στὰ χαμόκλαδα, στὶς πεδιάδες, στὰ βουναλάκια. Ὅτι γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους δὲν εἶνε παρά ξύλον καὶ γῆ, φαίνεται στὸ μεγάλο ζωγράφον τῶν τοπεῖων σὺν πρόσωπον ἑνὸς ἀπέραντου ὄντος. Ὁ Corot ἔβλεπε σκόρπια κλωσθῆν στὶς κορυφὰς τῶν δέντρων, στὰ χορτάρια τῶν λιβαδιῶν καὶ στὸν καθρέφτη τῶν λιμνῶν. Ὁ Millet ἔβλεπε σ' αὐτὰ πόνον καὶ ἐγκαρτέρησιν.

Παντοῦ ὁ μεγάλος καλλιτέχνης ἀκούει τὸ πνεῦμα ν' ἀπαντᾷ στὸ πνεῦμα του. Ποῦ θὰ βρῆτε ἕνα πῶς θρησκοῦν ἀνθρώπον;

Ὁ γλύπτης λατρεῖ ἀκόμα, ὅταν ἀντιληφτῇ τὸ μεγαλόπρεπον χαρακτῆρα τῶν σχημάτων ποῦ μελετᾷ, ὅταν ἀπ' τὸ περιβάλλον τῶν περαστικῶν γραμμῶν φτάνει νὰ ξεχωρίσῃ τὸν αἰῶνιον τύπον κάθε ὄντος, ὅταν τοῦ φανεῖ ὅτι διακρίνει στὰ σπλάγχνα ἀκόμα τῆς θεότητος τ' ἀναλλοίωτα πρότυπα, ποῦ σύμφωνα μ' ἐκεῖνα ὅλα τὰ πλάσματα ἔχουσι ζυμωθῆ. Κυττάξετε γιὰ παράδειγμα, τ' ἀριστουργήματα τῆς Αἰγυπτιακῆς γλυπτικῆς, πρόσωπα ἀνθρώπων καὶ ζώων καὶ πῆτε ἂν ὁ τονισμὸς τῶν συστατικῶν

γραμμῶν δὲν φέρνει ἕνα ἀποτέλεσμα ταραχῆς ὕμνου ἱεροῦ. Κάθε καλλιτέχνης ποῦ ἔχει τὸ χάρισμα νὰ γενικεύῃ στὰ σχήματα, δηλ. νὰ υπογραμμίζει τὴ λογικὴ χωρὶς νὰ τ' ἀδειάζῃ ἀπ' τὴ ζωντανὴ τους πραγματικότητα, προκαλεῖ τὴν ἴδια θρησκευτικὴ συγκίνησιν, γιὰτὶ μᾶς μεταδίδει τὸ ἀνατριχίασμα ποῦ αἰστανθήκε ὁ ἴδιος μπροστὰ στὶς ἀθάνατες ἀλήθειες.

Καὶ ὁ Rodin προσθέτει θαυμάσια:

—Τὸ μυστήριον εἶνε ἄλλως τε σὺν ἀτμόσφαιρα ὅπου σ' αὐτὴ λούζονται τὰ ὠραιότερα τεχνουργήματα.

Ἐκφράζουσι πράγματι, ὅτι τὸ ἀνθρώπινο ἀνεπτυγμένον πνεῦμα αἰσθάνεται μπροστὰ στὴ Φύσιν. Τὴν ἀναπαριστοῦν μὲ ὅλη τὴ σαφήνεια, μὲ ὅλη τὴ μεγαλοπρέπεια ποῦ ἕνα ἀνθρώπινο μυαλὸν μπορεῖ σ' αὐτὴ νὰ εὐρεῖ. Ἀναγκαστικὰ ὅμως σκοιντᾶφτουσι στὸ ἀπέραντον Ἄγνωστο ποῦ σκεπάζει ἀπὸ ὅλες τὶς μεριὰς τὴ μικρὴ σφαῖραν τοῦ Γνωστοῦ. Γιὰτὶ στὸ τέλος, δὲν αἰστανόμεθα καὶ δὲν συλλαμβάνομε στὸν κόσμον παρά μόνο τὴν ἄκρην τῶν πραγμάτων ὅπου μέσουσιν αὐτῆς μᾶς παρουσιάζονται καὶ μποροῦν νὰ κάμουν ἐντύπωσιν στὶς αἰσθήσεις μας καὶ στὴν ψυχὴν μας. Μὰ ὅλον τὸ ἐπίλοιπον χάνεται σ' ἕνα ἀπέραντον σκοτάδι. Ἀκόμη πολὺ κοντὰ σὲ μᾶς ἕνα σωρὸν πραγμάτων μᾶς εἶναι κρυμένα γιὰτὶ δὲν εἴμεθα ὀργανωμένοι νὰ τὰ συλλάβομε. . .

Ἀναφέρομε τὰ λόγια ἑνὸς δασκάλου μὲ αὐθεντίαν, φοβούμεσθε ὅμως ὅτι μερικοὶ θὰ τὰ στρεβλώσουσι γιὰ νὰ δικαιολογήσουσι ποιήματα καὶ πράξεις σιβυλλικὰς.

Ἐν τούτοις ὁ Rodin, ὅσο συγκινημένος καὶ ἂν εἶνε ἀπὸ τὸ μυστήριον ὀση πεποίθησιν καὶ ἂν ἔχει ὅτι ἡ Τέχνη εἶνε « ἕνα εἶδος θρησκείας », τελειώνει τὴν ὁμιλίαν του μὲ αὐτὰ τὰ τοπωτικὰ λόγια.

Ἀνάγκη νὰ ἐνθυμηθοῦν ὅμως ὅσοι θέλουσι νὰ ὑπηρετήσουσι αὐτὴ τὴ θρησκείαν ὅτι ἡ πρώτη τῆς ἐντολὴν προστάζει καλὰ νὰ ξέρουσι νὰ προπλάσουσι ἕνα χέρι, ἕνα κορμί, ἕνα πόδι!

Μεταστρέψετε αὐτὸ τὸ ὅλον ὑγείαν μάθημα γιὰ τοὺς συγγραφεῖς καὶ δὲν θ' ἀρνηθεῖτε ὅτι πρέπει νὰ ἔχει κάτι νὰ πῆ κανεὶς, νὰ ξεύρει νὰ τὸ ἐκφράζῃ καὶ νὰ τὸ καθιστᾷ καταληπτό.

ΓΥΡΩ ΣΤΗ ΡΩΜΗ

Τὰ βράδια. — Ἡ μεγάλη μεγαλοπρέπεια αὐτῶν τῶν περιπάτων εἰς τὴν ρωμαϊκὴν ἐξοχὴν, εἶνε τὰ βράδια. Κανένα ἄλλο τοπεῖον δὲν παρουσιάζει παρόμοιον θέατρο εἰς τὰς ἀκατάληπτες αὐτὰς τραγωδίαις τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, γεμάτες πένθη καὶ θριάμβους. Παραλήρημα φαίνεται νὰ καταλαμβάνει τὰ γαλήνια σύννεφα τῆς ἡμέρας. Ὁρθώνονται σὺν ἡθροποῖοι μὲς στοὺς μανδύεις τους, σὺν Οἰδίποδες αἱματομένοι μὲ βγαλμένα μάτια, καὶ μακρῶς ἢ θάλασσα κοκκινίζει, καὶ στὸ βάθος καὶ αὐτὰ τὰ βουνὰ πορφυρώνονται μὲ κάποια ἀντανάκλασιν τοῦ δράματος, σὺν συγκινημένοι θεαταί: τὰ χωριουδάκια μονωμένα, ὅμοια μὲ τοὺς ἀρχαίκοις βοσκούς ποῦ φοβοῦνται μὴ ἴδουσι τοὺς θεούς, δὲν τολμοῦν νὰ κυττάζουσι τὰς μεγάλας αὐτὰς μανίαις· κλίνουν τὰ παρὰθυρά τους καὶ κοιμοῦνται γρήγορα.

ἀλλὰ τὰ ρωμαϊκὰ τείχη ἀνάμεσα στὰ ἔρημα χωράφια φαίνονται σάν νά ὑψώνονται, νά προχωροῦν καί νά θαυμάζουν μὲ ὄλο τὸ πλάτος τους αὐτὴ τὴ δύσι κατωμένη γι' αὐτά, καί εἶνε τὰ βράδια τῶν ἑρειπίων.

Καμιὰ φορὰ ἀντιθέτως, ἡ δύσις εἶνε παμμέγιστη καί γλυκειά, καί εἶνε μιὰ πολὺ ἀδυνατισμένη γιορτὴ, μεταξὺ τῶν τελευταίων ἀκτίνων τοῦ ἡλίου καί τῶν πρώτων ἀκτίνων τῆς σελήνης. Εἶνε οἱ βραδυὲς τῶν ἐπαύλεων. Φαίνονται τότε ὠχρὲς καί σάν παραξενεμένες, στηριγμένες στὲς πράσινες βαλανιδιές, ἀντιμέτωπα σ' αὐτὸ τὸν οὐρανὸ ποῦ τὲς ἐξύπνησε καί ὅπου φαίνονται νὰ ξαναβλέπουν κἀπὶ τὸ παρόμοιον μ' ἐκεῖνο ποῦ ἐπροστάτευσαν κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα τους. Τότε θᾶλεγε κανεὶς ὅτι οἱ κρουνοὶ τους ἀνεβαίνουν ψηλότερα, καί τὰ ἀγάλματά τους κάμνουν σημεῖα στὰ σύννεφα. Ἄλλες φορὲς ἡ δύσις ραβδώνεται μὲ κίτρινες ἀκτίνες, τὰ σύννεφα εἶναι χοντρά καί στοργυλιά, θᾶλεγε κανεὶς ὅτι, στὸ ἄνοιγμα τῆς δύσεως ὁ Θεὸς Πατέρας θὰ δειχθεῖ μὲ ἓνα ὀλόκληρο θεατρικὸ Παράδεισο· καί εἶνε ἡ βραδυὲς τῶν ἐκκλησιῶν.

Σήμερα ὁ οὐρανὸς εἶνε ἐκκλησιακὸς μονάχα μὲ τὴν ἀτέλειωτη διαύγιά του. Τὸ αὐτοκίνητο ποῦ κατεβαίνει τὸ Ἄλβανὸ βουνό, γλιστράει, εἰσχωρεῖ, εἰσχωρεῖ εἰς τὸν ἀέρα σάν ἓνα ψάρι στὸν ποταμό· ὁ κόσμος γίνεται ἄυλος.

Θᾶλεγε κανεὶς ὅτι τὸ ἔδαφος ἀπορροφᾶται· ποῦ καί ποῦ ἀναφύονται μὲ γυμνὴ παράξενη μεγαλοπρέπεια, πλευρὰ ἑρειπίων, κομμάτια ὑδραγωγείων. Τὰ ἄστρα διαφαίνονται· εἰς τὴν δύσιν ποῦ ὁ ἥλιος ἐξαφανίσθη, μιὰ μόνη καί μεγαλοπρεπὴς μᾶζα συνέφων ὀρθώνεται κατὰ τοῦ οὐρανοῦ, σάν μιὰ ἡπειρὸς σὲ χάριτην, σάν μιὰ μυθικὴ Ἀσία μετὰ χρυσᾶ τῆς νησιά. Ἐν τούτοις, ὅσο τὸ αὐτοκίνητο πλησιάζει τὴ Ρώμη, καί ἡ σιὰ ἀπλώνεται, πείθεται κανεὶς ὅτι ἡ γιορτὴ τελείωσε, καί δὲν κυττάζει κανεὶς πειά. Ἄλλ' ἓνα τέταρτο ἔπειτα, τὴ στιγμὴ ποῦ μπαίνει κανεὶς στὴν πόλι, γυρῖζει καί τότε ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὰ μακρινὰ βουνὰ εἶνε ἀκόμη ὄρθια σὲ μιὰ ἔστασι ἀποχρώσεων, καί ὅτι ὑπῆρχε ἐκεῖ μιὰ ἄλλη λαμπρότης ποῦ διαρκεῖ ἀκόμη, καί ποῦ δὲν ἐχάφηκε. Ἀπὸ τὸν κόπο μας κλείνομε τὰ μάτια μας σὲ στιγμές, ἀλλ' ἡ ὁμορφιὰ τοῦ κόσμου δὲν παύει ποτέ. Καί σχεδὸν τρομάζει κανεὶς ἅμα συλλογίζεται, ὅτι διαρκῶς πολιορκούμεθα ἀπὸ θαύματα, ὅτι περπατοῦμε σὲ θησαυροὺς, καί ὅτι ἀρκεῖ νὰ τὲς μαζέψομε, ὅτι εἴμεθα πλούσιοι, οἱ Κροῖσοι τῶν βραδυῶν, τῶν μεσημεριῶν, τῶν πρωϊῶν, ὅλων τῶν ἀνεκλάλητων χαραγμάτων.